

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (HADİS)

EŞ-ŞAŞİ (Ö.335) VE MÜSNEDİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Zhumabek AKHMETOV

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bünyamin ERUL

ANKARA-2011

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar..... V

ÖNSÖZ.....VI

GİRİŞ

A. Araştırmanın konusu 1

B. Araştırmanın amacı 1

C. Araştırmanın önemi..... 1

D. Yöntem ve kaynaklar 2

I. BÖLÜM

eş-Şâşî'nin yaşadığı dönem,

hayatı, şeyhleri, talebeleri ve ilmî şahsiyeti

1. eş-Şâşî yaşadığı dönemin tarihi..... 4

1.1. Abbâsî Hilafeti..... 4

1.1.1. Abbâsî Halifeler 4

1.1.2. Büveyhî'lerinin hakimiyet dönemi 9

1.2. Sâmânîler Devleti 11

1.2.1. Sâmânî Emirleri..... 12

1.3. Şâş 13

2. Hayatı 15

2.1. İsmi ve nesebi..... 15

2.2. Doğumu ve ailesi..... 16

2.3. İlim tahsili ve seyahatleri 16

2.4. Yaşadığı önemli merkezler..... 16

2.5. Tabakası 16

2.6. Vefatı.....	17
3. eş-Şâfi'nin şeyhleri (kaynakları).....	18
3.1. Şeyhlerin isimleri.....	19
3.1.1. Müsnedde rivayetleri olan şeyhleri.....	19
3.1.2. Müellifin Müsnedde rivayetleri olmayan şeyhleri	32
4. eş-Şâfi'nin talebeleri	33
5. İlmî şahsiyeti.....	34
5.1. Mezhebi.....	34
5.2. Eserleri.....	35

II. BÖLÜM

Müsnedin tanıtılması, tetkiki ve özellikleri

1. Müsnedin tanıtılması	36
1.1. Hadis olarak Müsned	36
1.2. Kitap olarak Müsned	37
1.3. eş-Şâfi'nin Müsnedi.....	39
1.3.1. Tasnif sebebi.....	39
1.3.2. Kitap isimlendirmesi	40
1.3.3. Müsnedin nüsha tanıtılması.....	40
1.3.4. Müsnedin rivayeti.....	41
1.3.5. Kitap üzerindeki çalışmalar.....	43
2. Kitabın tetkiki	45
2.1. Kitabın muhtevası ve tertibi	45
2.2. Sahabe sayısı ve onlardan rivayet eden râvîlerin isimleri	46
2.3. Diğer müsnedlerle karşılaştırma	60

2.4. Sema ve eda lafızları.....	81
Netice	84
BİBLİYOGRAFYA	86
ÖZET	91
ABSTRACT	92

KISALTMALAR

AÜİFD	– Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	– Bakınız
H.no:	– hadis numarası
MÜİFVY	– Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
MEB	– Milli Eğitim Basımevi
nşr.	– Neşreden
ö.	– ölüm tarihi
s.	– sayfa
TDVY	– Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TDVİA	– Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
thk.	– tahkik eden
trc.	– tercüme eden
t.y.	– tarih yok
v.	– varak
v.b.	– ve benzeri.

ÖNSÖZ

İslâm dininin Kuran'dan sonra gelen en önemli kaynağı hadistir. Hadislerin yazıyla tespitinden sonra dağınık halde bulunan hadislerin, kitaplar halinde tasnifi ikinci hicrî asrın ortalarına tekabül etmektedir. Aslında Hadis ilminin teşekkül süreci hicrî ilk üç asır boyunca devam etmiştir. Bu süreçte toplanan rivayetler farklı şekillerde tasnife tâbi tutulmuştur.

Biz bu çalışmamızda, 'ala'r-ricâl tasnif tarzının örneklerinden biri olan, eş-Şâî'nin Müsnedini araştırmaya tâbi tuttuk.

Adı geçen hadis mecmuası ve yazarı üzerinde bilimsel ölçülere bağlı Türkçe hiç bir çalışma yapılmadığı için, Türk okuyucusuna tanıtma maksadıyla inceleme konusu yaptık.

eş-Şâî ve Müsnedi hakkındaki bu çalışmamız, bir giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölümde, eş-Şâî'nin yaşadığı dönemin kısaca tarihî durumun hakkında bilgi verip, hayatı, kaynakları (şeyhleri), talebeleri ve ilmî şahsiyetini inceledik.

İkinci bölümde ise, kitabın tanıtılması, tetkiki ve özelliklerini inceledik. Ayrıca elimizde olan diğer müsnedlerle karşılaştırmaya yer verdik. Karşılaştırmamızın sonucunda eş-Şâî'nin Müsnedinin esas kaynaklarını tespit etmeye çalıştık.

Çalışmanın sonucunda hadis âlimi olan eş-Şâî'nin zaman ve bölge itibarıyla hadis ilmine sağlayan katkılar hakkında söz ettik ve onun bize ulaşan yalnız eseri Müsnede genel değerlendirme verdik.

Bana destek veren beni yönlendiren ufkumu açan ve bana fikir özgürlüğü tanıyan bütün hocalarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca araştırma konusunun tespitinden itibaren bana rehberlik eden, değerli hocam Prof. Dr. Bünyamin Erul'a şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Bu araştırma, Maverâünnehir hadis âlimi el-Heyssem b. Küleyb eş-Şâşî'nin (ö.335) hayatını ve onun, müsned türü hadis edebiyatının örneklerinden biri olan, Müsnedü'ş-Şâşî isimli eserini, hadis kaynakları, ricâl kitapları ve hadis edebiyatı alanında kaleme alınan kitaplara dayanarak incelemeyi hedeflemiştir. Bilindiği gibi hadis ve eserler genel anlamda ya 'Câmi'', 'Sünen' gibi konularına göre ya da 'Müsned' 'Mu'cem' gibi râvîleri esas alınmak suretiyle tasnif edilmiştir. Hadislerin sahâbî râvîlerine göre ardarda sıralandığı müsned türü eserler, hicrî üçüncü asrın başlarından itibaren tasnif edilmeye başlanmıştır. el-Heyssem b. Küleyb eş-Şâşî'nin Müsnedi ise bu türün hicrî dördüncü asrın başlarına ait örneklerinden biridir.

B. Araştırmanın Amacı

Yaptığımız araştırmalar neticesinde, tespit edebildiğimiz kadarıyla, müsned tasnif döneminin son ürünlerinden olan eş-Şâşî'nin Müsnedi üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Hicrî 335. yılında vefat eden eş-Şâşî, müsned müellifleri et-Tayâlisî (ö.204), Ahmed b. Hanbel (ö.241) gibi âlimlerden daha sonra yaşamıştır. Bu durum eş-Şâşî'nin eserinin en eski hadis kaynaklarımızdan bir asır sonra tasnif edildiğini ortaya koymaktadır. Hâliyle böyle bu eseri incelemek, erken dönemlerinden olan eserlerle karşılaştırmak, eş-Şâşî'nin ne ölçüde onlardan istifade ettiğini belirlemek bu çalışmadaki temel amaçlarımızdandır.

C. Araştırmanın Önemi

Hadis ve ona bağlı ilimlerin alanı asırlardır çokça tartışılan ve yorum yapılan bir alandır. Bunun sebebi ise bu alanın önemliğinde, çünkü bütün İslâmî ilimler, menşei itibarıyla hadise dayanır; onun üzerine kurulur. Bu yüzden muhaddislerin yöntemlerini, uyguladığı teknik ve usul inceliklerini, metin ve isnad kriterlerini

öğrenmek bu alanda ilerlemektir. Bizim ele almak istediğimiz konumuz ise 335. hicri yılında vefat eden ve bu dönemin büyük hadis âlimi olan el-Heyssem b Küleyb eş-Şâî ve onun tasnif ettiği Müsnedi'dir.

Bu, ismi pek duyulmamış âlimin, hadis ilmine olan yaklaşımını ele alınması ve iyi tahlil edilmesi önem taşımaktadır. Çalışmamızın onun hadislerle ilgili olan yaklaşımını ve eserin diğer müsnedlerle olan farklılığı göstereceğini düşünmekteyiz.

eş-Şâî'nin kendinin kaleme aldığı Müsnedi ortada olmasına rağmen Türkiye'de araştırma konusu yapılmaması bu araştırmayı önemli kılan diğer bir nedendir. Hâlbuki Türk asıllı olması ve İslam merkezlerinden uzak yaşamasına rağmen yıllar boyu kendi maddi imkanlarıyla uzak ilim merkezlerine yol tutup bu ilimi kendi bölgesine götüren ve bu ilmî emaneti yerine getiren zatın isminin genel topluma kazandırmak niyetindeyiz.

D. Yöntem ve Kaynaklar

Bu çalışmada, hadis ilmi çerçevesinde kaynak taramasına dayalı tarihsel ve metinsel çözümleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmamızın iki temel esasa dayandığını belirtmek gerekir. Bunlardan birisi, araştırma konusu ile ilgili olan kaynakların toplanması; diğeri de, elde edilen malzemenin uygun bir şekilde değerlendirilmesidir. Bu tür araştırmalarda kütüphane çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Bu sebeple çalışmamız esnasında eş-Şâî'nin hayatını incelerken el-Mizzî'nin Tehzîbü'l-Kemâl'i, ez-Zehebî'nin Tezkiretü'l-huffâz, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ ve Mîzânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl'i, İbn Hacer el-Askalânî'nin Tehzîbü't-Tehzîb'i ve Takrîbü't-Tehzîb'i başta olmak üzere ricâl kitaplarından istifade ettik.

eş-Şâî'nin Müsnedini incelerken, hadis edebiyatı konusunda yazılmış, İsmail Lütü Çakan'ın Hadis Edebiyatı, Müctebâ Uğur'un Hadis İlimleri Edebiyatı, Kettânî'nin er-Risâletü'l-Mustatrafe, Talat Koçyiğit'in Hadis Usulü ve Hadis Târîhi,

Ömer Özpınar'ın Hadis Edebiyatının Oluşumu, gibi kaynaklardan yararlandık. Müsned'de bulunan hadîsleri değerlendirme ve karşılaştırma için başta Kütüb-i Sitte'yi oluşturan eserleri, Ebû Dâvud et-Tayâlisî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ el-Mavsîlî, Müsned'leri, ve diğer hadis kitaplarına müracaat ettik. Dipnotlarda eserlerin cilt ve sayfa numaralarını, hadisler için de kitap, bab ve hadis numaralarını verdik.

Araştırmada eş-Şâşînin öncelikle kendi Müsnedi ve önceki dönemin hadis çalışmaları esas alınmaktadır. Hayatıyla ilgili bilgiler için onu tanıyan ya da sonraki dönemlerin hadis âlimlerin tabakât ve ricâl kitaplarına müracaat edilmektedir. Doğrudan kendi eserinden yararlanırken kullandığı hadisler sened ve metin açısından diğer âlimlerin çalışmalardan faydalanarak mukayese edilmektedir.

Araştırmanın temel kaynağı Medine'de 1992 yılı basılmış uç ciltlik Müsnedü'ş-Şâşî adlı eserdir. Kitabın redaksiyonu ve hadis tahrirleri Dr. Mehfûzurrahman Zeynullah tarafından yapılmıştı. Eserin mukaddimesinde müellifi hakkında kısaca bilgi ve eser üzerindeki çalışma detaylı anlatılmaktadır.

I. BÖLÜM

eş-Şâşî'nin yaşadığı dönem,

hayatı, şeyhleri, talebeleri ve ilmî şahsiyeti.

1. eş-Şâşî yaşadığı dönemin tarihi.

eş-Şâşî'nin yaşadığı dönemde merkez yönetim Abbâsî'lerin elindeydi, bununla birlikte Şâş bölgesi Sâmânî Emirlerin tarafından yönetiliyordu.

1.1. Abbâsî Hilafeti.

Abbâsî Hilafeti, 'Fitneler ve savaşlar asrı' olarak adlandırılan bir döneme girmişti. Artık Büyük İslâm Devletin içinde yeni hanedanlıklar ve devletler sürekli olarak çıkıyordu ve onların kendi aralarında kanlı savaşlar cereyan ediyordu.

1.1.1. Abbâsî Halifeler.

eş-Şâşî yaşadığı dönemde halifelerin etkileri bazen çok sınırlı olsa bile, hüküm onların isimleri tarafından sürülmüştür ve hilafet makamında 8 Abbâsî halife bulunmuştur. Bu halifelerden sonra devlet yönetimi önce Büveyhîlerin sonra Selçukların ellerine geçecektir.

1) el-Mu'temid -Alellah Ahmed Bin Cafer el-Mütevekkil (hilafet dönemi: 256-279/870-892).

Adı Ahmed Bin Cafer el-Mütevekkildir. Doğum tarihi hicrî 229. Hicrî 256 yılında halife seçildi, hilafet makamına geldiği gün 27 yaşındaydı. Halife el-Mu'temid-Alellah'ın döneminde siyasi hareketler çoğaldı ve vaktiyle bünyeden koparak oluşmuş bulunan küçük devletçiklere yenileri ilave oldu. Askeri komutanların aşırılıkları umumî bir hal aldı. Hilafet müddeti 23 yıl sürdü, bu sürenin çoğunda

eğlenceye daldı, devlet işlerine ise, kendine ‘en-Nâsır-Lidinillah’ unvanını taşıyan biraderi el-Muvaffak bakıyordu¹.

2) el-Mu’tazıd-Billâh Ahmed Bin Talha el-Muvaffak Bin Cafer el-Mütevekkil (hilafet dönemi: 279-289/892-902).

Adı Ahmed Bin Talha el-Muvaffak Bin Cafer el-Mütevekkil’dir. Künyesi Ebü’l-Abbâs’dır. Hicrî 242 yılı Zilkade ayında doğdu. Hicrî 279 yılında Recep ayının bitimine 10 gün kala kendisine bey’at edilerek halife seçildi. Devrinde ‘İkinci Seffâh’ olarak adlandırıldı, çünkü Abbâsîlerin saltanatına yeniden güç kazandırdı. Hicretin 289. yılı Rebiülahir ayının bitimine 8 gün kala pazartesi gecesi öldü².

3) el-Müktefî-Billâh Ali Bin Ahmed el-Mu’tazıd (hilafet dönemi: 289-295/902-908).

Adı Ali Bin Ahmed el-Mu’tazıd’dır. Hicrî 264 yılının Rebiülahir ayı başlarında dünyaya geldi. Ebû Muhammed künyesiyle anılırdı. Babası el-Mu’tazıd’ın ölümünden sonra 289 yılında Rebiülahir ayının bitimine sekiz gün kala kendisine Halife olarak bey’at edildi. Karmatîler³ O’nun hilafet günlerinde çok yayılmışlardı. Şiilik ve Ubeydilik propaganda faaliyetleri daha geniş bir alana yayılmış

---

¹ Geniş bilgi için bkz. İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*: VI/224-376; İbn Haldûn, *Târih*: III/305-346; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/29-75; ez-Zehebî, *el-’İber*: I/366-401.

² Geniş bilgi için bkz. İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam*: V/123-138, VI/30-31; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*: VI/363-410; İbn Haldûn, *Târih*: III/335; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/73-106; ez-Zehebî, *el-’İber*: I/415

³ Aşırı Şii İsmâiliyye mezhebine mensup bir zümre. Bkz. *TDVİA* XXIV/510-514

bulunuyordu. el-Müktefî 295 yılı Zilkade ayının 12 günü öldü, bu sırada 32 yaşındaydı¹.

4) el-Muktedir-Billâh Cafer Bin Abdullah (hilafet dönemi: 295-320/908-932).

Adı Cafer Bin Ahmed el-Mu'tazîd'dır. Hicri 282 yılında Ramazan ayının bitimine sekiz gün kala dünyaya geldi. H. 295 yılı Zilkade ayının 14. Pazar günü bey'at edildi. Cafer'in yaşı ise bu sırada 13 civarındaydı. Hicri 320 yılında ordu komutanlarından Mu'nisü'l-Hâdim Halife el-Muktedir'e karşı bir devrim girişiminde bulundu ve aralarında kanlı bir savaş cereyan etti. Bu savaş sırasında Şevval ayının bitimine iki gün kala da Halife el-Muktedir öldürüldü. Hilafeti 25 yıl sürdü ve öldüğü zaman henüz 38 yaşındaydı².

5) el-Kâhir-Billâh Muhammed Bin Ahmed el-Mu'tazîd (hilafet dönemi: 320-322/932-934).

Adı Muhammed Bin Ahmed el-Mu'tazîd'dır. Hicrî 287 yılında doğdu. Kardeşi Halife el-Muktedir'in öldürülmesinden sonra yeğeni Abdullah Bin Ali el-Müktefî ile birlikte, haklarında bir tercih yapılmak üzere, getirildi. Abdullah hilafetten çekilince el-Kâhir-Billâh Muhammed Bin Ahmed, hilafet makamına getirildi. el-Kâhir eğlenceye müziğe ve içkiye düşkün sert, kan dökücü biriydi, bu ahlakıyla ecdadından Ebû Mansur'a benzediği için, Ebû Mansur künyesiyle anılırdı. Döneminde ordu ayaklanmaları iç savaşlar çoğaldı, nihayet hicrî 322 yılında Ali Ebü'l-Hasan Bin

---

¹ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/31-67; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VI/412-437;

İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/219; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/107,117-119; ez-Zehebî, *el-İber*: I/416-421,429.

² Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/67-73, 130-138, 165, 202-241; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VI/438-507, VII/5-75; İbn Haldûn, *Târîh*: III/358; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/118-119, 139-149, 168, 190-202; ez-Zehebî, *el-İber*: II/8.

Büveyh'in emrindeki ordu Halife'nin Muhammed Bin Yakut komutasındaki ordusuyla karşılaşarak bu orduya karşı üstünlük elde etti. Bir müddet devlet karışmış halde idi sonunda Halife ayaklanan ordunun eline düştü fakat el-Kâhir kendini 'hal' etmeyi reddetti. Bunun üzerine gözlerine kızgın mil çekildikten sonra hicrî 333 yılına kadar hapsedildi, sonra da salıverildi. Devrik Halife el-Kâhir 339 yılında ölünceye kadar yaşadı, hayatının sonlarında başkasından yardım dilenmek durumunda kaldı. Öldüğü zaman 52 yaşındaydı, hilafet müddeti ise bir yıl altı ay ve bir hafta kadar sürdü¹.

6) er-Râzî-Billâh Muhammed Bin Cafer el-Muktedir (hilafet dönemi: 322-329/934-940).

Adı Muhammed Bin Cafer el-Muktedir'dir. Hicri 297 de dünyaya geldi. Ebü'l-Abbâs künyesiyle anılırdı. Hicrî 322 yılında amcası el-Kâhir-Billâh 'hal' edilmesinden sonra halife sıfatıyla kendisine bey'at edildi. Bu sırada 25 yaşındaydı. er-Râzî-Billâh, edip, şair ve güzel konuşan bir şahsiyetti. Kaleme alınmış şiirleri vardır, imam Bağavî'den hadis dinlemişti. er-Râzî-Billâh döneminde Karmatîlerin çıkardığı karışıklıklar yüzünden hac seferleri uzun süre kesildi. Bu kesinti hicrî 327 yılına kadar devam etti. Döneminde hilafet makamı önemini ciddi surette kaybetti. Devletin ileri gelenlerinden her biri elinin altında bulunan mevki ve bölgede bağımsızca hareket ediyordu, Halifenin elinde Bağdad ve civarından başka bir yer

---

¹ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/69, 222, 241-249; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VII/49-98; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/249; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/180-202; ez-Zehebî, *el-İber*: II/3-13.

kalmadı. Hicrî 329 yılında Halife er-Râzî-Billâh öldü, bu sırada 32 yaşında bulunuyordu, hilafeti ise yaklaşık 7 yıl kadar sürdü¹.

7) el-Müttakî-Lillâh İbrahim Bin Cafer el-Muktedir (hilafet dönemi: 329-333/940-944).

Adı İbrahim Bin Cafer el-Muktedir'dir. Hicrî 295 yılında doğdu. Biraderi er-Râzî-Billâh'tan yaşça daha büyüktür. Kardeşi er-Râzî-Billâh'ın vefatından sonra kendisine halife sıfatıyla bey'at edildi. Bu sırada 34 yaşındaydı. Hilafet ve devlet işleriyle hemen hiç alakası yoktu. Çünkü silahlı kuvvetler başkomutanı tüm etkini avucunun içine almıştı. Bununla birlikte ordudaki farklı grupların bir birleriyle cereyan eden savaşların neticesinde ortalık bozuldu. Sonunda ordunun bir komutanı tarafından gözlerine kızgın mil çektirilip, yeni halife Abdullah Bin el-Müktefî'ye getirilip O'na bey'atte bulundu. Sonra da Dicle adalarından birinde hapsedildi ve hicrî 357 yılında ölünceye kadar 25 yıl zindanda kaldı².

8) el-Müstekfî-Billâh Abdullah Bin Ali el-Müktefî (hilafet dönemi: 333-334/944-946).

Adı Abdullah Bin Ali el-Müktefî'dir hicrî 292 yılında dünyaya geldi. Amcazadesi el-Müttakî'nin 'hal' edilmesinden sonra kendisine halife olarak bey'at edildi. Bu sırada yaşı 40 civarındaydı. 'Emirü'l-ümera' Tuzun ölünce onun yerine katibi Ebû Cafer, bu mevkiye geçmiş oldu. Ahmed Bin Büveyh bu sırada Bağdadı bastı. Bunun

---

¹ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/265-324; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VII/98-152; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/292-324; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/202-224; ez-Zehebî, *el-İber*: II/13-35.

² Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/316-319, VII/43; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VII/152-307; İbn Haldûn, *Târîh*: III/410; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/22; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/224-301; ez-Zehebî, *el-İber*: II/32, 100.

üzerine Ebû Cafer kaçarak gizlendi. Halife, Büveyhoğlu Ahmede ‘Muizzüddevl’, kardeşi Aliye ‘İmâdüddevl’ bir diğerkardeşi olan Hasana da: ‘Rüknüddevl’ kendisine ise ‘İmâmülhak’ unvanlarını taktı. Sonra Muizzüddevl, siyasî açıdan güçlendi ve Halifenin hazine üzerindeki tasarrufunu kaldırdı ve O’na yalnız 5 bin dirhem değerinde bir nafaka tayin etti. Hicrî 334 yılında Muizzüddevl Halife el-Müstekfî’nin, kendisine siyasî bir hile yapacağı endişesine kapılarak bu yılın cemaziyelahir ayında makamın bastı, Halife ‘hal’ edilerek, gözlerine kızgın mil çekildi. Ardından da eski Halife el-Muktedir-Billah’ın oğlu el-Fadl getirilerek ona ‘el-Mutî-Lillâh’ unvanıyla halife olarak bey’at edildi. Devrik Halife el-Müstekfî-Billâh da el-Muktedir’in oğlu Fadl’a bey’atte bulundu ve Hilafet makamından feragat ettiğine dair açıklama yaptı ve hicrî 338 yılında ölünceye kadar hapsedildi¹.

1.1.2. Büveyhîleri’nin hakimiyet dönemi.

Bu dönem hicrî 334’den 447’ye kadar uzanmaktadır. Yani bu müddet 113 yıl kadar sürmüştür. Bu merhalenin özelliği, Fars kökenli ve Şii itikâdlı olan Büveyhîleri’nin devlet yönetimine hakim olmalarıdır. Halife el-Müstekfî-Billâh döneminde Büveyhoğulları Ahmed, Ali ve Hasan her biri devletin bir bölgesine hakim oldular. Burayı yönettiler, aynı zamanda kendilerinden sonra çocukları ve torunları da bu topraklara hakim oldular. Şiiler devletin geniş bölgeleri üzerinde otorite tesis ettiler. Bu merhale, aynı zamanda Ehl-i Sünnet’le Şiiler arasında sürekli olarak kavgaların çıkmasıyla tarihe geçmiş hem de Büveyhîleri’nin ve ikinci derecedeki emirliklerin bazı prenslerinin arasında iç savaşlar cereyan ediyordu. Yine de bu merhalede Büyük İslam Hilafeti’nin sınırları içinde Halife’nin de üstünde

---

¹ Geniş bilgi için bkz. İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/339-345; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*: VII/187-232; İbnü’l-İmâd, *Şezerâtü’z-zeheb*: II/333-345; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/237-239, 251; ez-Zehebî, *el-İber*: II/53.

Büveyhî'lerden bir 'Emirü'l-ümera' vardı ki tüm emirler ve yasaklar artık yalnızca onun elindeydi. Esasen halifelerin kendileri istikamet, ahlak ve dindarlık bakımından seviyeli şahsiyetler idiler. Fakat artık hür değillerdi her şey Büveyhoğulları'nın eline geçmiş bulunuyordu. Bu süre içinde yalnız 4 halife işbaşına geldi ve bunların hilafet süreleri epey devam etti¹.

1) - el-Mutî'-Lillâh el-Fadl Bin Cafer el-Muktedir (hilafet dönemi: 946-974)².

2) - et-Tâî'-Lillâh Abdülkerim Bin el-Fadl (hilafet dönemi: 974-991)³.

3) - el-Kâdir-Billâh Ahmed b. İshak b. el-Muktedir (hilafet dönemi: 991-1031)⁴.

4) - el-Kâim-Biemrillâh Abdullah b. Ahmed el-Kâdir (hilafet dönemi: 1031-1075)⁵.

---

¹ Bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Kamil* trc. VIII/220-290; Mahmud Şakir, *Hz. Âdem'den Bugüne İslam Târîhi*: V/149; *TDVİA*: VI/496-500.

² Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/343; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VII/188; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/240; ez-Zehebî, *el-İber*: II/47; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*: XXIII/82, XXV/28.

³ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VII/66; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/44, III/98; ez-Zehebî, *el-İber*: II/115-119; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*: XXVI/328.

⁴ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VII/156; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VII/450; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/88; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/348-409, XII/2-33; ez-Zehebî, *el-İber*: II/149-247; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*: XXVII/5.

⁵ Geniş bilgi için bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VIII/57; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*: VIII/18, VIII/197; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/223; İbn Kesîr, *el-Bidâye*: XI/377, XII/35; ez-Zehebî, *el-İber*: II/246; ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*: XXIX/12.

1.2. Sâ mânîler Devleti (875-999).

eş-Şâşî yaşadığı dönemde Maverâünnehir bölgesi Sâ mânîlerin iktidarın altındaydı. Bu hanedanlığın emirleri ismen halifeye bağlı olmakla beraber iç ve dış işlerinde tamamen bağımsız hareket ediyorlardı.

Sâ mânîler¹, Orta Asya ve doğu İran'da kurulmuş, adını kurucusu Sâ mân Huda'dan alan bir hanedanlıktır. İslâm ordularının İran'ı ele geçirmesinin ve Seferî egemenliğinin yıkılmasının ardından İran'da iktidarı ele geçiren ilk yerli yönetimdir. Sâ mânîler egemenlikleri süren zaman topraklarını, Horasan, Taberistan, Kirman, Cürcan, Rey'e kadar yaymışlardır. Emevî Devleti'nin son yıllarında Mecusiyken İslâm dinine giren Sâ mân Huda adında, İran'ın ileri gelen şahsiyetlerinden birine mensupturlar. Oğluna o sıralarda Horasan Valisi bulunan Esed Bin Abdullah el-Kasrî'nin adını vererek O'nu Esed diye isimlendirdi. Esed'in oğulları Halife el-Memûn'un döneminde hep devlet adamı oldular. Halife bunlardan Ahmed b. Esed'i Fergana'ya Nuh b. Esed'i Semerkant'a Yahya b. Esed'i Şaş ve Eşrusna'ya ve İlyas b. Esed'i de Herat'a, hicrî 204 yılı dolaylarında vali tayin etti. Bu dönem içinde, Sâ mânî'lerin tarafından Maverâünnehir taraflarındaki Türk topraklarına akınlar düzenleniyordu. Sâ mânîler İslâmiyet'in yayılması için büyük çaba sarf ettiler ve Pers-İran kültürünün de tüm etkilerini Orta Asya'ya yaydılar. Sâ mânîler dönemi hem de Tacik milletinin başlangıcı olarak kabul edilir. Toprakları içindeki birçok topluluk İslâmiyet'e girmeye başladı. Türklerin İslâm'a girişi gelecekte bölgeyi egemenlikleri altına alacak olan Gazneliler'in büyük bir hızla güçlenmesine ortam hazırladı.

---

¹ Geniş bilgi için bkz. V.V.Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, s267-338; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil* trc. VII/381; İbn Kesîr, *el-Bidâye* trc. XI/130; Mahmud Şakir, *Hiz. Âdem'den Bugüne İslam Târîhi*: V/61.

Nitekim Gaznelilerin kurucusu sayılan Alp Tegin, Sâ mânîlerin ordu komutanlarındandı. Sâ mânîye Devleti 999 yılında Karahanlılar tarafından yıkıldı¹.

1.2.1. Sâ mânî Emirleri:

*Sâ mân Hûdâ (Sâ mânîlerin atası).

* I.Ahmed (819-864) (Ahmed Esed b. Sâ mân)

1) - I.Nasr (864-892) (Nasr b. Ahmed)

2) – I.İsmail (892 - 907) (İsmail b. Ahmed)

3) – II.Ahmed (907 - 914) (Ahmed b. İsmail)

4) – I.Nuh (943 - 954) (Hamid Nuh)

5) – I.Abdülmelik (954 - 961) (Müeyyed Abdülmelik)

6) – I.Mansur (961 - 976) (Mansur b. Nuh)

7) – II.Nuh (976 - 997) (Riza Nuh)

8) – II.Mansur (997 - 999) (Ebü'l-Haris Mansur)

9) – II.Abdülmelik (999) (Abdülmelik b. Nuh)

---

¹ *TDVİA*, XXXVI/64-68

1.3. Şaş.

Şaş şehri¹, Sırdarya nehrin vadisinde Çirçik çayının vahası olarak anılan yerde yerleşen, ismi tarihe iz bırakan bir şehirdir*. Aynı zaman bu isim bölge için de kullanılmaktadır. Şaş, isim olarak, ilk Sasanilerin kralı Şapur I. 262 miladi yılına ait yazılarında geçer. Bundan önce Çin yazılarında miladiden önce II yüzyılına ait belgelerinde Şaş bölgesi 'Şi' yani onların dillerinde 'taş' anlamında zikr ediliyor. Şehir daha sonraları: Çaç, Şaş, Şaşkent, Terken, Tunkent, Binkas, ve Binkent isimlerini almıştır. Çirçik'in verimli vadisi Sogd'lu yerleşikler ile Türkî göçebeler arasındaki ticaretin odağı ve İpek Yolu güzergahı üzerinde önemli nokta olmuştur. 751 yılında Araplar tarafından ele geçirilen kent IX. ve X. Yüzyıllarda Sâmanî Devleti topraklarında yer alan şehir, X. yüzyıl sonlarından XIII. yüzyıl başlarına kadar Karahanlılar Devleti sınırları içinde olmuştur. Daha sonra Karakitaylılar tarafından ele geçirilirmiş. Şehir ilk kez XI. yüzyıl dolaylarında yazılı metinlerinde Taşkent adıyla anılmıştır. Taşkent XIV. yüzyılda Timur İmparatorluğu'nun en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Stratejik noktada yer aldığı için Özbekler, Kazaklar, İranlılar, Moğol kökenli Oyratlar ve Kalmaklar şehre sahip olmak için mücadele ettiler. Sonunda 1865 yılında Rusya İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş ve Rusya'nın Türkistan Genel Valiliği merkezi olmuştur. 1918 yılında Türkistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti ve 1924 yılında kurulan

---

¹ Geniş bilgi için bkz. et-Taberî, *Târihü'l-ümem ve'l-mülük*: IV/21; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*: I/53; el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*: I/500, III/308; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III /52; el-Kazvîni, *Âsâru'l-bilâd ve ahbâru'l-'ibâd*: I/221.

*Şimdiki Uzbekistan devletin başkenti Taşkent'in güney kısmındaki; Hipodrom, Sergeli mahallesi ve Güney Demiryol Terminelin oluşturduğu üçgenin içinde yer alan Şaştepa isimli tepe 41°13'55"N 69°11'21"E

Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti topraklarına dahil olan Taşkent 1930 yılında bu cumhuriyetin başkenti olmuştur. 1 Eylül 1991 tarihinden bu yana Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden Özbekistan'ın başkenti ve Orta Asya'nın nüfus bakımından en büyük kenti¹.

---

¹ <http://tashkent.uz/uz/article/97/>

2. Hayatı

2.1. İsmi ve nesebi

Hadis İmamı olan eş-Şâî'nin ismi ve nesebi:

Ebû Saîd el-Heysem ibn Küleyb ibn Süreyc ibn Ma'kil, eş-Şâî el-Binkasî et-Türkî el-Ma'kilî¹.

Neseb kaydınınin tahlilinden künyesinin Ebû Saîd, isimin el-Heysem, babasının adının Küleyb olduğu anlaşılmaktadır. Dedesinin ismi bazı kaynaklarda Süreyc şekilde², 'el-Ensâb', 'el-Lübâb', 'Tezkiretü'l-huffâz' ve 'Tabakâtü'l-huffâz'da Şüreyh şekilde verilmektedir. Şüreyh şekli belki bir tashiftir³, çünkü Süreyc şeklin İbn Hacer 'Tebzir'de veriyor.

eş-Şâî nisbesi Şâş bölgesinden, el-Binkasî Binkas şehirden, ve et-Türkî Türk olduğundan için. el-Ma'kilî dedelerinden olan Ma'kil'den, es-Suyûtî nisbesini el-'Ukaylî⁴ şekilde veriyor bu belki 'mim' harfin düşmesiyle oluşan bir tashiftir, nitekim el-'Ukaylî şekli sadece 'Tabakâtü'l-huffâz'de geçer, diğer tüm kaynaklarda bu nisbe yer almışsa el-Ma'kilî şekildedir.

---

¹ Geniş bilgi için bkz. ez-Ziriklî, *el-A'lâm*: VIII/105; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: VII/246; ez-Zehebî, *el-İber*: II/51; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: IV/276; el-Cezerî, *el-Lübâb*: II/174; el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*: I/500; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn*: XIII/156; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XV/359; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/346; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s351; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: III/848;

² Bkz. İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: IV/276; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XV/359.

³ İbn Hacer, *Tebzirü'l-müntebih*: II/780.

⁴ es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s351.

el-Edîb nitelemesiyle, ricâl âlimleri eş-Şâşî'nin Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe'den edebiyat dersini aldığına dair bilgi vermekte¹, hem bazı hadis senedlerinde el-Heysen b. Küleyb en-Nehvî nisbesiyle zikr edilmekte.

er-Rehhâl lakabıyla ricâl âlimlerin imam eş-Şâşî'yi nitelemesi onun hadis uğuruna uzak yolculuklarını yaptığıının belirtmesidir.

2.2. Doğumu ve ailesi

Bize ulaşan kaynaklarda eş-Şâşî'nin doğum tarihi ve ailesi hakkında bilgiye rastlamadık. ez-Zehebî'ye göre aslı Merv'den² el-Hamevî'ye göre Tirmiz'dendir³.

2.3. İlim tahsili ve seyahatleri

İmam eş-Şâşî'nin ilim tahsiline ne zaman koyulduğu hakkında bilgi yok. Ama bu onun çok genç yaşlarında iken olduğundan söz edebiliriz, çünkü şeyhlerinden olan İsa b. Ahmed 'Askalânî'nin vefat tarihi hicrî 268 yani 68 yıl eş-Şâşî'nin vefat tarihinden önce.

2.4. Yaşadığı önemli merkezler

eş-Şâşî önemli ilim merkezlerinden olan ve meşhur muhaddislerin büyük çoğunluğunun nisbet edildiği Semerkant, Buhara ve Bağdad gibi bölgelerde yaşamıştır.

2.5. Tabakası

Âlimler, râvîlerin yaşlarını ve hocalarla görüşme durumlarını dikkate alarak, sahâbelerden başlayarak hadîs râvîlerini çeşitli tabakalara ayırmışlardır. Ricâl âlimlerin tabaka oluşturmasında kendi metotlarını kullanılışından kaynaklanan bazı

---

¹ Dülber, Hatice, *İbn Kuteybe ve Hadis Anlayışı*, doktora tezi s.46

² ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XV/360.

³ el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*: I/500.

farklılıklar oluşmuştur. Bu yüzden eş-Şâşî es-Suyûtî'nin sınıflandırmasında 11. tabakada¹, ez-Zehebî'de 19. tabakada yer almaktadır.²

2.6. Vefatı

Vefatının 335 hicrî senesinde (945 miladi) olduğuna dair bilgi var, ama günü ve ayı belli değil. Vefat yerini ez-Zehebî Semerkant,³ veriyor, diğer kaynaklarda ise vefat yeri Şâş şehri olarak geçiyor. Kabrinin nerede olduğu belli değil, Taşkente turistik ziyaret yeri olan eş-Şâşî Mezâri meşhur Ebû Bekir, el-Keffâl eş-Şâşî'nin (ö.365) kabridir.⁴

---

¹ es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s351.

² ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XV/359.

³ ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XV/360.

⁴ <http://www.uzembassy.ru/dostoprим.htm>

3. eş-Şâî'nin şeyhleri (kaynakları)

Hadis edebiyatında hadislerin yazıyla tespiti etrafında yani toplanan rivayetleri ve hadislerin yazılıp yazılmaması hususundaki bir ihtilaf mevcuttur. Fakat hadislerin pek erken devirde yazılmaya başlandığını, yine oldukça erken bir devirde, kısmen şifahi ve kısmen yazılı gelen dağınık hadislerin kitaplar halinde tedvin edildiğini ve ikinci asrın ortalarında, toplanmış olan bu materyalin muayyen bâblar halinde bir tasnife tabi tutma yoluna girildiğini ve gittikçe gelişen bir tasnif faaliyetinin ortaya çıktığını görüyoruz. Bu edebiyatının tedvin ve tasnifi ile birlikte, bir sonraki nesillere intikalinin kanunları meydana gelmiştir. Böylece yazılı kaynaklardan naklin etrafında teşekkül eden bu kanunlar, hadis ilimlerin bir rüknü gibi görünmüştür. Hakikatte bir râvî hocasından haddasenâ ve ahbarenâ v.b. rivayet lafızlarıyla hadis alırken bu ifadeleri kullanmış olması, onun bu hadisleri hocasından mutlak surette şifahi yoldan aldığını göstermez. Belki de hocası hadisleri ona yazılı kaynaktan rivayet etmiş ve bu kaynak bugüne kadar gelmemiş olabilir. Aynı şekilde bu rivayet lafızları alınan hadislerin tamamının şifahen alındığının bir göstergesi de değildir¹.

İşte bunun gibi eş-Şâî'nin de sözlü kaynakları denildiğinde eseri olmayan hocaları anlaşılmalıdır. Sözlü kaynakları dediğimiz hocalarının bazılarının de eserleri var olabilir, fakat daha sonra bunlar kaybolmuş olabilirler. Bu sebeple eş-Şâî, hocalarından şifahi nakil yaparken kullandığı birtakım rivayet tabirleriyle hadisi rivayet ettiğinden ve rivayet ettiği hocalarının eserleri şimdi elimizde olmadığından bu hocalarına sözlü kaynaklar diyoruz.

---

¹ Fuat Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, s.47-48.

3.1. Şeyhlerin isimleri

Eş-Şâfiî hadis toplamak amacıyla uzak seferlere çıkmış, ve o dönemin hadis merkezlerini ziyaret edip o beldelerin en ünlü âlimlerinden hadis almıştır. Bu âlimlerin isimlerini belirtmek amacıyla ilk önce Müsnedin hadis senedlerinde yer alan şeyhlerin isimlerini ve rivayet ettiği hadis sayısını ve numaralarını çıkarttık, tarih ve tabakât kitaplarından hareketle, tam isimlerini, vefat tarihlerini vermeye çalıştık.

3.1.1. Müsnedde rivayetleri olan şeyhleri

Bu başlık altında eş-Şâfiî'nin Müsnedinde rivayetleri olan şeyhlerin tam isimlerini, vefat tarihlerini ve rivayet ettiği hadis sayısını verdik, şeyhlerin sıralamasında rivayet ettiği hadislerin sayısını esas aldık. Ayrıca dipnotlarda bu şeyhlerin biyografileri geçen kaynaklarını ve Müsneddeki rivayet ettiği hadis numaralarını belirttik.

1) İsa b. Ahmed b. İsa b. Verdân el-Askalânî el-Balhî (ö.268)¹ - 211²

¹ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: II/339; el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s301; el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*: IV/122; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: VI/272; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s766; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: VIII/184; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/496; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/153; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XXII/584; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/381.

² H.no: 15, 20, 52, 56, 78, 81, 85, 86, 87, 91, 94, 96, 103, 107, 109, 117, 119, 123, 127, 133, 139, 154, 156, 165, 181, 183, 193, 198, 217, 219, 232, 235, 236, 245, 248, 249, 252, 257, 266, 268, 269, 276, 279, 282, 308, 310, 319, 332, 340, 375, 397, 419, 428, 432, 467, 472, 475, 501, 502, 524, 525, 536, 558, 561, 569, 592, 597, 604, 612, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 629, 651, 653, 671, 672, 687, 695, 709, 717, 720, 721, 725, 727, 746, 747, 750, 755, 759, 760, 770, 774, 781, 791, 801, 812, 834, 842, 845, 846, 849, 853, 864, 869, 870, 876, 878, 882, 893, 898, 899, 904, 907, 910, 911, 923, 932, 949, 963, 965, 978, 979, 983, 988, 1001, 1003, 1005, 1013, 1014, 1025, 1028, 1033, 1035, 1043, 1045, 1046, 1050, 1054, 1094, 1099, 1100, 1102, 1107, 1109, 1111, 1117, 1119, 1134, 1136, 1137, 1142, 1148, 1149, 1153, 1154, 1155, 1158, 1166, 1167, 1170, 1180, 1181, 1205, 1217, 1218, 1229,

2) Ahmed b. Züheyr Ebî Hayseme, Ebû Bekir, el-Bağdâdî (ö.279)¹ - 186²

3) Abbâs b. Muhammed b. Hâtim ed-Dûrî, el-Bağdâdî (ö.271)³ - 181⁴

1235, 1236, 1238, 1242, 1252, 1271, 1281, 1282, 1290, 1305, 1321, 1330, 1347, 1355, 1367, 1369, 1376, 1380, 1381, 1382, 1385, 1390, 1393, 1400, 1401, 1403, 1405, 1410, 1423, 1425, 1460, 1461, 1469, 1478, 1479, 1482, 1505, 1512, 1518.

¹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: IV/162; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/44; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: I/174; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: VI/376; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/130.

² H.no: 24, 27, 38, 71, 83, 108, 129, 130, 131, 132, 134, 144, 145, 148, 150, 160, 164, 182, 197, 204, 206, 207, 211, 212, 213, 214, 238, 241, 263, 270, 272, 277, 287, 289, 303, 314, 321, 322, 329, 342, 344, 353, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 379, 384, 396, 405, 407, 409, 410, 424, 431, 433, 434, 439, 441, 442, 443, 460, 461, 479, 480, 481, 487, 506, 510, 519, 520, 550, 568, 577, 578, 587, 588, 590, 596, 598, 615, 616, 635, 636, 644, 658, 659, 661, 665, 668, 674, 684, 701, 702, 703, 704, 731, 734, 739, 740, 741, 753, 756, 757, 762, 794, 797, 800, 802, 803, 807, 822, 848, 855, 862, 865, 881, 891, 892, 937, 938, 939, 940, 951, 953, 954, 955, 958, 960, 961, 970, 982, 986, 996, 997, 1017, 1022, 1023, 1036, 1037, 1083, 1130, 1139, 1141, 1209, 1233, 1243, 1245, 1247, 1249, 1251, 1254, 1297, 1313, 1316, 1324, 1325, 1351, 1352, 1353, 1360, 1363, 1391, 1395, 1396, 1397, 1416, 1430, 1433, 1446, 1471, 1477, 1499, 1500, 1502, 1503, 1504, 1508, 1514, 1516, 1532.

³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: XII/144; el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s189; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s488; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: V/113; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/513; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/160; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XIV/245; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: XVI/658; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s50; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: II/386; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/522; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/119.

⁴ H.no: 1, 3, 4, 31, 54, 60, 64, 65, 67, 70, 73, 89, 90, 92, 115, 118, 124, 174, 177, 178, 187, 191, 215, 231, 275, 280, 283, 291, 296, 300, 304, 305, 317, 324, 326, 338, 346, 352, 357, 360, 371, 374, 393, 394, 415, 416, 418, 425, 438, 455, 456, 464, 465, 471, 483, 484, 486, 488, 512, 514, 516, 523, 528, 534, 535, 538, 547, 549, 553, 571, 572, 589, 594, 610, 627, 631, 637, 638, 640, 642, 649, 662, 666, 669, 670, 675, 680, 693, 694, 697, 712, 732, 738, 749, 754, 764, 766, 769, 773, 784, 786, 789, 790, 796, 811, 816, 817, 819, 824, 826, 830, 832, 833, 859, 860, 863, 866, 872, 873, 889, 896, 897, 903, 905, 914, 915, 919, 941, 943, 948, 972, 975, 998, 1024, 1027, 1070, 1074, 1077, 1079, 1080, 1081,

- 4) İshâk b. İbrahim b. Cebela, Ebû Yakub et-Tirmizî¹ - 109²
- 5) el-Hasan b. Ali b. ‘Affân el-‘Âmirî, Ebû Muhammed el-Kûfî (ö.270)³ - 94⁴
- 6) Muhammed b. İshâk, Ebû Bekir es-Sâgânî (ö.270)⁵ - 88¹

1092, 1093, 1097, 1098, 1114, 1124, 1135, 1146, 1150, 1160, 1162, 1169, 1177, 1184, 1202, 1204, 1274, 1327, 1333, 1338, 1344, 1354, 1365, 1366, 1375, 1389, 1424, 1431, 1439, 1451, 1454, 1459, 1468, 1473, 1481, 1511, 1521, 1523, 1526, 1533.

¹ Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/122.

² H.no: 8, 16, 37, 74, 88, 102, 121, 122, 126, 162, 166, 167, 210, 237, 292, 315, 330, 345, 350, 373, 390, 408, 426, 463, 507, 544, 556, 574, 582, 607, 609, 630, 660, 705, 714, 719, 728, 735, 737, 742, 761, 785, 806, 831, 837, 844, 858, 885, 895, 900, 902, 918, 946, 1018, 1026, 1034, 1039, 1041, 1044, 1071, 1073, 1086, 1087, 1089, 1090, 1095, 1108, 1110, 1121, 1131, 1140, 1145, 1151, 1152, 1159, 1188, 1212, 1241, 1286, 1335, 1340, 1342, 1371, 1384, 1406, 1407, 1408, 1409, 1419, 1420, 1421, 1427, 1435, 1436, 1437, 1447, 1449, 1450, 1457, 1458, 1462, 1463, 1475, 1489, 1490, 1495, 1496, 1498, 1509.

³Bkz. el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s79; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: III/22; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s162; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: II/261; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/181; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/158; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: VI/257; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/24.

⁴ H.no: 29, 135, 185, 225, 267, 306, 307, 313, 334, 341, 354, 376, 381, 392, 398, 400, 411, 412, 420, 421, 423, 427, 430, 437, 457, 458, 468, 469, 476, 485, 489, 490, 503, 508, 513, 515, 526, 539, 545, 554, 559, 562, 599, 611, 613, 655, 664, 673, 677, 681, 699, 710, 711, 722, 733, 775, 783, 804, 825, 836, 838, 843, 857, 875, 886, 894, 912, 916, 921, 930, 933, 935, 1009, 1019, 1030, 1144, 1182, 1220, 1269, 1270, 1292, 1294, 1307, 1328, 1356, 1379, 1411, 1415, 1474, 1476, 1491, 1492, 1515, 1527.

⁵ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: I/240; el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s326; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: VII/195; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/269; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s467; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: IX/32; İbn Hibbân, *es-Sikât*: IX/136; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/159; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XXIV/396; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: II/195; ez-Zehebî, *el-Kâşif*: II/156; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/592; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/116.

- 7) İbrahim b. Abdullah b. Müslim, Ebû Müslim el-Keccî, el-Basrî (ö.292)² - 85³
- 8) Ali b. Abdulaziz b. Merzebân, Ebü'l-Hasan el-Beğavî (ö.280)⁴ - 68⁵
- 9) Abdümelik b. Muhammed b. Abdullah Ebû Kilâbe er-Rekâşî (ö.276)⁶ - 63¹

---

¹ H.no: 57, 58, 116, 942, 950, 952, 959, 962, 964, 968, 1042, 1082, 1115, 1171, 1173, 1174, 1175, 1176, 1178, 1179, 1186, 1189, 1192, 1193, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1201, 1203, 1206, 1207, 1210, 1211, 1213, 1215, 1216, 1219, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1231, 1234, 1237, 1239, 1240, 1244, 1253, 1258, 1259, 1260, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1273, 1276, 1278, 1279, 1283, 1284, 1289, 1291, 1293, 1295, 1298, 1299, 1301, 1302, 1304, 1306, 1309, 1310, 1312, 1314, 1315, 1317, 1322, 1323, 1326, 1372.

² Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: III/85; ed-Dâvudî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*: II/11; el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VI/120; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*: VI/50; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/210; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: VI/29; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: X/359; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/423; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/146.

³ H.no: 39, 66, 69, 76, 97, 184, 189, 226, 246, 258, 271, 274, 278, 294, 312, 323, 337, 380, 382, 462, 492, 527, 533, 537, 543, 546, 548, 560, 573, 576, 580, 581, 583, 584, 585, 601, 605, 614, 639, 645, 646, 657, 685, 691, 698, 708, 716, 718, 726, 730, 758, 778, 798, 813, 821, 823, 880, 884, 887, 908, 909, 917, 928, 966, 977, 1002, 1032, 1038, 1049, 1122, 1161, 1165, 1168, 1190, 1232, 1267, 1303, 1357, 1373, 1392, 1453, 1467, 1484, 1486, 1487.

⁴ Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: VI/196; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: IV/241; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: VII/362; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/477; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/192; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s54; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: III/143; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/348; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/147.

⁵ H.no: 43, 62, 175, 176, 179, 186, 255, 290, 293, 311, 331, 389, 395, 401, 402, 403, 404, 505, 511, 521, 557, 591, 593, 594, 606, 634, 648, 683, 692, 696, 700, 707, 715, 724, 744, 745, 768, 788, 792, 795, 808, 809, 815, 827, 828, 861, 936, 969, 1055, 1056, 1058, 1062, 1126, 1172, 1187, 1285, 1331, 1337, 1350, 1359, 1361, 1368, 1398, 1434, 1494, 1501, 1510, 1519, 1520.

⁶ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: X/425; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/102; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: V/369; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/216; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: VI/371;

- 10) Muhammed (Hamdân) b. Ali b. Abdullah, Ebû Cafer el-Varrâk. (ö.272)² - 54³
11) Muhammed b. Ubeydullah, el-Bağdâdî İbnü'l-Munâdî (ö.272)⁴ - 54⁵
12) Abdülkerim İbnü'l-Heyssem, Ebû Yahya ed-Deyr'âkûlî (ö.278)⁶ - 19⁷
13) Ahmed b. Hâzım b. Ebî Gurzata, Ebû Amr, el-Kûfî (ö.276)¹ - 19²

İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/170; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: II/663; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/177; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/580.

¹ H.no: 34, 36, 59, 77, 79, 105, 111, 113, 114, 136, 142, 146, 147, 153, 172, 173, 301, 327, 328, 336, 339, 470, 474, 477, 518, 586, 608, 641, 736, 743, 751, 752, 767, 793, 814, 829, 879, 883, 922, 929, 990, 992, 995, 1008, 1075, 1088, 1091, 1116, 1185, 1230, 1261, 1318, 1319, 1343, 1377, 1388, 1412, 1414, 1418, 1485, 1488, 1507, 1513.

² Bkz. el-Hatîb, *Târihu Bağdâd*: III/61; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/306; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: II/509; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s52; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/126.

³ H.no: 2, 6, 9, 10, 11, 14, 19, 21, 25, 28, 30, 46, 98, 143, 151, 228, 297, 320, 343, 529, 772, 888, 890, 971, 1047, 1048, 1052, 1053, 1057, 1059, 1060, 1063, 1065, 1066, 1067, 1069, 1072, 1076, 1078, 1085, 1096, 1138, 1156, 1336, 1383, 1426, 1493, 1522, 1524, 1525, 1528, 1530, 1531, 1533.

⁴ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: III/258; el-Hatîb, *Târihu Bağdâd*: II/326; el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s350; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/87; İbn Ebî Hâtım, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: III/8; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: IX/290; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/163; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/555.

⁵ H.no: 7, 17, 18, 26, 33, 49, 50, 51, 106, 125, 128, 137, 180, 192, 195, 196, 199, 201, 202, 203, 216, 218, 220, 223, 224, 230, 242, 247, 251, 254, 260, 265, 285, 286, 335, 378, 399, 422, 459, 491, 541, 563, 565, 570, 575, 617, 618, 682, 689, 835, 906, 989, 1001, 1007, 1012, 1106, 1127, 1348, 1387, 1533.

⁶ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: I/523; el-Hatîb, *Târihu Bağdâd*: XI/78; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/120; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/216; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/172; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s52; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/335; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/134.

⁷ H.no: 22, 23, 47, 112, 138, 152, 205, 208, 239, 356, 595, 723, 999, 1103, 1104, 1128, 1341, 1417, 1506.

- 14) Abdurrahman b. Muhammed b. Mansûr el-Hârisî (ö.271)³ - 18⁴
- 15) Muhammed b. Muaz b. Yusuf, Ebû Bekir el-Mervezî⁵ - 18⁶
- 16) Sâhib İbn Mahmud⁷ - 18⁸
- 17) Ali b. Sahl İbnü'l-Muğîre el-Bezzâz el-Bağdâdî (ö.271)⁹ - 17¹⁰
- 18) el-Hasan b. Ebi'l-Cumhur Ebû Ali¹¹ - 14¹²

---

¹ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: II/377; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve 't-ta'dîl*: II/48; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/168; es-Safedî, *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*: VI/298; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/239; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/129.

² H.no: 45, 68, 188, 284, 355, 383, 385, 429, 466, 478, 564, 602, 632, 633, 839, 874, 913, 920, 1358.

³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: X/273; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve 't-ta'dîl*: V/283; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/161; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: II/256; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/138.

⁴ H.no: 82, 140, 200, 348, 351, 406, 509, 690, 847, 945, 1016, 1105, 1132, 1200, 1308, 1364, 1441, 1455.

⁵ Kim olduğunu bulamadım.

⁶ H.no: 100, 209, 281, 413, 530, 540, 566, 600, 678, 729, 771, 934, 947, 1004, 1339, 1438, 1443, 1445.

⁷ Kim olduğunu bulamadım.

⁸ H.no: 53, 101, 240, 302, 367, 368, 867, 868, 901, 984, 985, 1061, 1257, 1296, 1346, 1374, 1402, 1442.

⁹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: XI/429; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/83; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve 't-ta'dîl*: VI/189; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/225; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s402; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: VII/329; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XX/456; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: 3/131; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/159.

¹⁰ H.no: 168, 169, 170, 171, 555, 652, 654, 1051, 1163, 1164, 1167, 1275, 1370, 1422, 1452, 1464, 1465.

¹¹ Kim olduğunu bulamadım.

¹² H.no: 163, 221, 222, 295, 299, 531, 818, 1248, 1250, 1255, 1256, 1268, 1466, 1529.

- 19) es-Sarî b. Yahya İbnü's-Sarî, Ebû Ubeyde et-Temîmî¹ - 12²
- 20) Hamdun (Ahmed) b. 'İbâd, Ebû Cafer el-Ferğânî (ö.270)³ - 11⁴
- 21) Muhammed b. İdrîs, Ebû Hâtîm er-Râzî el-Hanzalî (ö.277)⁵ - 11⁶
- 22) Muhammed b. Yunus b. Musa el-Küdeymî el-Basrî (ö.286)⁷ - 11⁸
- 23) el-Hâris b. Muhammed, Ebû Muhammed et-Temîmî (ö.282)⁹ - 10¹

¹ Bkz. İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: IV/284; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/302; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: I/286.

² H.no: 141, 253, 349, 377, 467, 473, 475, 504, 1006, 1010, 1011, 1329.

³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: IV/271; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: II/65.

⁴ H.no: 55, 417, 440, 656, 840, 1020, 1031, 1040, 1118, 1133, 1483.

⁵ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: II/73; el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s326; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/107; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: VII/204; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/283; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s467; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: IX/28; İbn Hibbân, *es-Sikât*: IX/137; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: I/171; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XXIV/381; es-Safedî, *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*: II/183; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: I/50; ez-Zehebî, *el-Kâşif*: III/18; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/247; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/112.

⁶ H.no: 32, 95, 110, 233, 256, 777, 931, 993, 1000, 1320, 1432.

⁷ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: III/87; el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: III/437, IV/261; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: VI/22; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: VIII/122,548; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/325; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: VII/380; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s515; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: IX/475; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/193; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: III/1293; es-Safedî, *el-Vâfî bil-Vefeyât*: V/391; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: XI/55; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s52; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: IV/74; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/302; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/144.

⁸ H.no: 149, 234, 288, 333, 391, 841, 991, 1120, 1362, 1429, 1497.

⁹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VIII/218; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/155; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: II/157; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/178; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: I/442; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/388; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/145.

- 24) Ahmed b. İbrahim b. Matar² - 9³
- 25) İbrahim b. İshak b. İbrahim, Ebû İshak, el-Bağdâdî, el-Harbî (ö.285)⁴ - 9⁵
- 26) Muhammed b. Abdullah el-Hadramî, Ebû Cafer Matîn el-Kûfî (ö.297)⁶ - 9⁷
- 27) Şuayb İbnü'l-Leys⁸ - 9⁹
- 28) Ahmed b. Mulâ'ib b. Heyyân, Ebü'l-Fadl el-Bağdâdî (ö.275)¹⁰ - 8¹¹
- 29) Hanbel b. İshâk b. Hanbel b. Hilâl b. Esad, Ebû Ali eş-Şeybânî (ö.273)¹² - 8¹³

---

¹ H.no: 44, 80, 517, 628, 650, 713, 805, 820, 944, 1480.

² Kim olduğunu bulamadım.

³ H.no:157, 522, 532, 542, 567, 706, 927, 976, 1084.

⁴ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: I/355; el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VI/28; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/89; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/190; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: V/320; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/356; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/584.

⁵ H.no: 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 776.

⁶Bkz. İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/300; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: V/233; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/225; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: III/345; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s56; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: III/607; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIV/41; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/171.

⁷ H.no: 40,75, 436, 647, 679, 780, 810, 987, 1378.

⁸ Kim olduğunu bulamadım.

⁹ H.no: 48, 155, 244, 264, 414, 967, 1064, 1068, 1214.

¹⁰ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: V/168; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/79; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/166; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: VIII/208; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/595.

¹¹ H.no: 5, 316, 787, 1015, 1123, 1322, 1444, 1517.

¹² Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VIII/286; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/79; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*: III/320; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/163; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s52; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/133.

¹³ H.no: 259, 298, 386, 482, 782, 851, 852, 1349.

- 30) Sâlih b. Muhammed b. Amr, Ebû Ali el-Esadî el-Bağdâdî (ö.293/294)¹ - 7²
- 31) Cafer b. Muhammed es-Sâ'ig³ - 6⁴
- 32) Muhammed b. İsa b. Heyyan el-Medâinî⁵ - 6⁶
- 33) Muhammed b. Sa'd b. Muhammed, Ebû Cafer el-Aufî (ö.276)⁷ - 6⁸
- 34) Abdullah b. Muhammed b. Şâkir, Ebü'l-Bahtarî el-Kûfî (ö.270)⁹ - 5¹⁰
- 35) Ali b. Dâvud b. Yezîd el-Kantarî el-Adamî (ö.272)¹¹ - 5¹

---

¹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: IX/322; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: VI/62; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/215; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: I/55; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIV/24; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/159.

² H.no: 42, 227, 243, 551, 552, 579, 981.

³ Kim olduğunu bulamadım.

⁴ H.no: 372, 643, 763, 765, 1332, 1470.

⁵ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: II/398; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: V/333; İbn Hibbân, *es-Sikât*: IX/143; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/165; es-Safedî, *el-Vâfi bil-Vafiyât*: IV/294; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: III/678; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/21; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/603.

⁶ H.no: 190, 309, 924, 956, 1029, 1456.

⁷ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: V/322; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: V/174; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: III/560.

⁸ H.no: 12, 262, 676, 973, 1147, 1183.

⁹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: X/82; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/77; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*: V/162; İbn Ebî Ya'lâ, *Tabakâtü'l-hanâbile*: I/189; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/366; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/160; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: I/460; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/33.

¹⁰ H.no: 13, 603, 799, 926, 1125.

¹¹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: XI/424; el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s273; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*: VI/185; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s401; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: VII/279; İbn

- 36) Muhammed b. Ahmed b. Ebi'l-Avvâm Ebû Bekir er-Riyâhî² - 5³
- 37) Muhammed b. Dâvud el-Buğî⁴ - 5⁵
- 38) Muhammed b. Sâlih b. Sahl, Ebû Abdullah et-Tirmizî⁶ - 5⁷
- 39) Umer b. Hafs b. Bistâm el-Bâhilî, Ebû Hafs es-Semarkandî (ö.269)⁸ - 4⁹
- 40) Abdullah b. Ahmed b. Zyâd es-Sekarî el-Bağdâdî¹⁰ - 3¹¹
- 41) Ahmed b. Ali, Ebû Cafer el-Hezzâz(Hurâz) el-Makriî (ö.286)¹² - 3¹³
- 42) Ahmed b. Şeddâd et-Tirmizî¹⁴ - 3¹⁵
- 43) el-Hasan b. İsmail Ebû Ya'la et-Tirmizî¹⁶ - 3¹⁷

Hibbân, *es-Sikât*: VIII/473; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XX/423; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: III/126; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/143.

¹ H.no: 35, 104, 688, 1112, 1272.

² Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: I/372; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: VI/200; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/7.

³ H.no: 194, 435, 663, 877, 1191.

⁴ Kim olduğunu bulamadım.

⁵ H.no: 93, 273, 1113, 1280, 1399.

⁶Bkz. İbn 'Asâkir, *Târîhu Dimaşk*: LIII/266.

⁷ H.no: 871, 1021, 1157, 1221, 1448

⁸ Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/477.

⁹ H.no: 61, 686, 1277, 1334.

¹⁰ Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/367.

¹¹ H.no: 250, 667, 1311.

¹² Bkz. ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/418.

¹³ H.no: 261, 358, 850.

¹⁴ Kim olduğunu bulamadım.

¹⁵ H.no: 63, 158, 1288.

¹⁶ Kim olduğunu bulamadım.

¹⁷ H.no: 229, 1194, 1413.

- 44) İbrahim b. İshak b. Ebi'l-'Anbas, Ebû İshak, el-Kâdî el-Kûfî (ö.277)¹ - 3²
- 45) el-Kâsim (es-Sâiğ) İbnü'l-Hasan, Ebû Muhammed el-Hemdânî (ö.272)³ - 3⁴
- 46) Sevâbe b. Dihmam el-Basrî⁵ - 3⁶
- 47) Ahmed b. Abdülcebbâr, Ebû Umer, el-'Utâridî, el-Kûfî (ö.272)⁷ - 2⁸
- 48) Ali b. İbrahim Ebü'l-Hüseyin el-Culâbâzî⁹ - 2¹⁰
- 49) Muhammed İbnü'l-Hüseyin, Ebû Cafer el-Hazzâz el-Hüneyinî (ö.277)¹¹ - 2¹²
- 50) Muhammed b. Müslime İbnü'l-Velîd Ebû Cafer el-Vâsitî¹³ - 2¹⁴
- 51) Muhammed b. Şâzân, Ebû Bekir el-Cevherî el-Bağdâdî (ö.286)¹ - 2²

---

¹Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VI/25; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/105; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/88; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/198.

² H.no: 325, 347, 1386.

³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: XII/432; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/158.

⁴ H.no: 980, 1143, 1287.

⁵ Kim olduğunu bulamadım.

⁶ H.no: 120, 318, 1394.

⁷ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: II/345; el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: IV/262; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*: II/62; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: I/51; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/45; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/162; es-Safedî, *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*: VII/15; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: I/112; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/55; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/582.

⁸ H.no: 387, 779.

⁹ Kim olduğunu bulamadım.

¹⁰ H.no: 161, 994.

¹¹ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: I/398; el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: II/226; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/109; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*: VII/230; İbn Hibbân, *es-Sikât*: IX/152; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/170; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: III/95; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/243.

¹² H.no: 72, 99.

¹³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: III/305; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*: V/381.

¹⁴ H.no: 957, 1246.

- 52) Sevâde b. Ali b. Câbir el-Kûfi³ - 2⁴
- 53) Abdullah b. Hasan b. Ahmed Ebû Şuayb el-Herrânî (ö.295)⁵ - 1⁶
- 54) Ahmed b. Muhammed b. Gâlib Ebû Abdullah el-Bâhilî (ö.275)⁷ - 1⁸
- 55) el-Hüseyin b. Muhammed, Ebû Bekir el-Madanî el-Bağdadî (ö.275)⁹ - 1¹⁰
- 56) el-Hüseyin b. Mukrim b. Hassân Ebû Ali el-Bazzâr (ö.274)¹¹ - 1¹²
- 57) İsmail b. İshâk b. İsmail b. Hammâd Ebû İshâk el-Azdi¹³ - 1¹⁴
- 58) Muhammed b. İsa b. Sura, Ebû İsa et-Tirmizî (ö.279)¹⁵ - 1¹

---

¹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: V/353; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s483; İbn Hibbân, *es-Sikât*: IX/150.

² H.no: 159, 925.

³ Kim olduğunu bulamadım.

⁴ H.no: 388, 1404.

⁵ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: IX/435; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: III/271;

⁶ H.no: 1472.

⁷ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: II/78; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/95; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: II/73; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: II/157; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: I/141; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/282.

⁸ H.no: 1428.

⁹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VIII/91; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: II/312; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/189; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/608.

¹⁰ H.no: 1440.

¹¹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VII/432.

¹² H.no: 1101.

¹³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VI/284; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/151; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerhu ve't-ta'dîl*: II/158; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/339; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/625.

¹⁴ H.no: 854.

¹⁵ Bkz. el-Hazrecî, *Hulâsatü Tehzîb*: s355; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: VII/371; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*: s500; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*: IX/344; İbn Hibbân, *es-Sikât*: IX/153; İbnü'l-İmâd,

- 59) Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Alâ² - 1³
60) Saîd b. Mes'ûd el-Mervezî⁴ - 1⁵
61) Zekeriya b. Yahya b. Esad el-Mervezî (ö.270)⁶ - 1⁷

Şezerâtü 'z-zeheb: II/173; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*: XXVI/250; es-Safedî, *el-Vâfi bil-Vefeyât*: IV/294; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: I/483; es-Suyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz*: s54; ez-Zehebî, *el-Kâşif*: II/208; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: III/678; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/270.

¹ H.no: 1129.

² Kim olduğunu bulamadım.

³ H.no: 41.

⁴ Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/271.

⁵ H.no: 1345.

⁶ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VIII/460; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: V/77; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: II/485; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/255; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü 'z-zeheb*: II/160; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: II/80; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/347.

⁷ H.no: 84.

3.1.2. Müellifin Müsnedde rivayetleri olmayan şeyhleri

Bu başlık altında eş-Şâfi'nin topladığı hadislerin isnâdlarında yer almayan ama ulaştığımız diğer kaynaklardan hareketle onlardan ders aldığı belli olan şeyhlerin tam isimlerini ve vefat tarihlerini verdik. Ayrıca dipnotlarda bu şeyhler hakkında bilgi veren kaynakları zikr ettik.

- 1) İbrahim b. Abdullah, Ebû İshak, el-Kassâr, el-Absî, el-Kûfî (ö.279)¹.
- 2) Abdullah b. Hammâd b. Eyüp, Ebû Abdurrahman el-Âmilî (ö.273/269)².
- 3) Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, Ebû Muhammed ed-Dîneverî (ö.270)³.
- 4) Yahya b. Ebî Tâlib Cafer İbnü'z-Zeberkân (ö.275)⁴.

---

¹ Geniş bilgi için bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: VIII/449; İbn Hibbân, *es-Sikât*: VIII/88; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: II/173; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIII/43; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/155.

² Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: IX/444; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*: II/139; el-Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*: 675.

³ Bkz. ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: II/503.

⁴ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bağdâd*: XIV/220; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerhu ve't-ta'dil*: IX/134; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: VI/245,262; ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*: IV/367,386; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XII/619; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/153.

4. eş-Şâşînin talebeleri

İmam Ebû Saîd el-Heysen İbn Küleyb eş-Şâşî'nin çok sayıda öğrencileri vardı, onlardan ismi meşhur olanların hakkında bilgi verelim:

- 1) Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Hâzim Ebû Nasır el-Hâzimî el-Buhârî (289-376)¹
- 2) Ahmed b. Muhammed b. Huseyin Ebû Nasr el-Kulâbâzî² el-Buhârî (ö.398)³
- 3) İbrahim b. Muhammed b. Halef Ebû İshak el-Kerâbîsî el-Hizrî (ö.400)⁴
- 4) Abdusamed b. Muhammed b. Abdullah Ebû Muhammed el-Buhârî (ö.368)⁵
- 5) Ali b. Ahmed b. Muhammed Ebû'l-Kâsim el-Huzâ'î el-Balhî (ö.411)⁶
- 6) Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mende el-'Abdî el-İsbahânî (310/311-395)⁷
- 7) Muhammed b Abdullah b. Muhammed b. Basîr Ebû Bekir el-Evdânî⁸ (ö.385)¹

---

¹ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bagdad*: VI/51.

² Kulâbâz Buhâra'daki mahalle ismi

³ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bagdad*: IV/434; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: III/154.

⁴ Bkz. İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: III/252.

⁵ Bkz. el-Hatîb, *Târîhu Bagdad*: XII/308.

⁶Bkz. ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XVII/199; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/195.

⁷ Bkz. İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: I/321; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*: V/70; *Mizânü'l-i'tidâl*: III/479; İbnü'l-Cevzî *el-Muntazam*: VII/232; el-İsbehânî, *Ahbâru İsbahân*: II/306; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XIV/188; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/234; *Tabakâtü'l-hanâbile*: II/166; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: II/219; es-Safedî, *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*: V/189; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*: IV/289.

⁸ Evdân Buhâra yanındaki bir köy, es-Sem'ânî okunuşunu Üdan şeklinde veriyor.

8) Mansur b. Nasır b. Abdurrahim el-Kâğadî es-Semerkandî (ö. 423)²

5. İlmî şahsiyeti

5.1. Mezhebi

eş-Şâşî'nin itikâdî ve fikhî mezhebi konusunda kaynaklarda her hangi bilgiye rastlamadık. Bildiğimiz gibi hicrî ikinci asrın ilk çeyreğinden itibaren temelleri atılan 'Ehl-i hadîs', 'Ehl-i rey' kutuplaşması ve İslâm âlimleri arasında yaşanan tartışmalar, pek çok guruplaşmalara sebep olmuştur. Bu guruplaşma ve kamplaşmalar, İslâm düşünce tarihindeki birçok gelişmeyi yakından etkilemiştir. İslâm âlimleri arasındaki ayrışma sebeplerinden birisini ve belki de en önemlisini, amelî ve itikâdî meselelerin çözümünde re'y ve hadis kullanımıyla ilgili yöntem farklılıkları oluşturmuştur. Rey ve hadis kullanımları eksen alınarak yapılan bu sınıflandırma, İslâm tarihinde 'Ehl-i hadîs'-'Ehl-i re'y' veya 'Ashâbu'l-hadîs'-'Ashâbu'r-re'y' adlarıyla bilinen iki muhalif gurubu tanımlamada kullanılmıştır³.

eş-Şâşî'nin kendisi muhaddis olsa bile Hanefî mezhebine meyli olduğundan söz edebiliriz. Misal olarak Sa'd ibn Ebî Vakkâs müsnedinde 93 numaralı hadisten sonra bir değerlendirme yer alıyor. Müellif imam ez-Zuhrî'nin görüşlerine yer veriyor, yani İslâm kelime ve İman amel olduğunu, ve bu ikisinin arasında fark olduğunu savunan sözlerini zikr ediyor. Tabi bu değerlendirmenin kitap müellifine mi yoksa kitap râvilerine ait kesin olarak söylemek mümkün değil, ama bu ibare eş-Şâşî'ye veya

---

¹ Bkz. el-Cezerî *el-Lübâb*: I/92; el-Hemavî, *Mu'cemü'l-büldân*: I/277; İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*: IV/209; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*: I/320; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*: III/316; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: I/235; ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XVI/466.

² Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: III/76; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/226; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: X/327.

³ Özpınar, *Hadîs Edebiyatının Oluşumu*, s. 58-60

ondan önceki hadis râvîlerine aitse bu eş-Şâşî'nin Ehl-i-hadis taraftarlarına bir itirazdır. Nitekim el-Buhârî aynı hadisi kendi kitabı 'el-Câmi'de Kitabu'l-İman bölümünde¹ İslâm ve İmânı aynı şey olduğunu göstermek için delil olarak kullanmıştı².

Bununla birlikte tarih kitaplarında Maverâünnehir bölgesi ayrıca Şâş ve civarı Hanefî mezhebine intisap edenlerin yeri olarak geçiyor. Şâş şehrine gelsek Şâfi'î mezhebin bu yerlere ilk getiren meşhur Ebû Bekir el-Keffâl eş-Şâşî'dir (ö.366) ve daha önce bu mezhebi tutanlar Şâş'ta yoktu³.

Yukarıda zikr ettiğimiz hususlardan hareketle eş-Şâşî'nin en azından Ehl-i-hadis tarafından olmayıp ve daha geniş bir anlayışına sahip olduğundan söz edebiliriz.

5.2. Eserleri

Bize ulaşan kaynaklarda İmam eş-Şâşî'ye Müsnedin dışında ait başka eserden söz edilmemektedir. Belki bunun sebebi onun sadece Müsnede ve hadis rivayetlerine odaklanmasıdır. Nitekim, bazı rivayetlere göre, onun Müsnedi bin cüzden oluşan bir müsneddir, bu rakam abartılı olsa bile tüm kaynaklarda Müsnedin çok büyük bir kitap olduğuna dair bilgi verilmektedir. Aynı zamanda eş-Şâşî hocalarının diğer hadis kitaplarının de râvî'sidir; misal olarak talebesi olan el-Huzâ'î et-Tirmizî'nin 'Şemâil'i ve İbn Kuteybe'nin 'Garîbu'l-Hadis' gibi eserlerini eş-Şâşî'den aldığından söz edilmektedir⁴. Yine de iç savaşlar, Cengiz Han istilasını, bunun neticesinde Maverâünnehir'deki önemli ilim merkezlerin yağlanması ve buna benzer faktörlerin

---

¹ el-Buhârî, *Câmi'*, *Kitâbü'l-İmân*, 19. Bâb, H.no: 27.

² Dr. K.Çakın, *AÜİFD*, Cilt XXXII, *el-Buhârî'nin Mürcie ile İman Konusunda Tartışması*

³ el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, III/308-309.

⁴ ez-Zehebî, *el-İber*, III/107.

de etkisini göz ardı etmemeliyiz. Hatta elimizde olan eş-Şâfi'nin Müsnedi dediğimiz eser, Müsnedin bize ulaşan bir parçasıdır.

II. BÖLÜM

Müsnedin tanıtılması, tetkiki ve özellikleri

1. Müsnedin tanıtılması

Müsned kelimesi, s-n-d fiilinin ism-i mef'ulüdür. Bu fiilin masdarı olan sened kelimesinin sözlük anlamı – dayanmak, güvenmek, i'timad etmektir¹. Bu manalardan hareketle s-n-d masdarın ism-i mef'ulü – müsned: 'kendisine dayanılan her şey' anlamında gelmektedir².

Hadis ıstılahında müsned kelimesi iki anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi: hadisin geliş durumu ve kime ait olduğunu belirtmesi, ikincisi ise hadis edebiyatı türlerinden birine ad olarak verilmesidir.

1.1. Hadis türü olarak Müsned

Hadis Usulünde, senedi, ilk râvîsinden son râvîsine kadar, kesintisiz ve aynı zamanda merfû' olan hadislere 'müsned hadis' denir³. Yani, her râvînin, hadisi, ri-vayet ettiği şeyten bizzat işitmiş olması ve bu halin isnadın sonuna kadar devam etmesidir. Bu şarta göre, munkatı', mürsel, mu'dal ve müdelles gibi senedinde kopukluk bulunan hadis çeşitleri tarifin dışında kalmaktadır. Hadisin merfû' olması ise, senedin Hz. Hz Peygambere ulaşması, yani hadisin Hz. Hz Peygambere isnad edilmesidir. Bazen senedi sahabede kalan, fakat hükmen merfû' sayılan hadisler de, tabiatıyla bu tarifin içine girmiş olacaktır. Müsned için merfû' şartının ileri

---

¹ Koçyiğit, *Hadis İstılahları* s.397

² İbn Manzur, *Lisân* III/220.

³ es-Suyûtî, *Tedribü'r-Râvî*, I/182.

sürülmesiyle de, mevkuf denilen sahabî ve maktu' denilen tâbi'î sözleri tarifin dışına çıkarılmış olmaktadır¹.

'Müsned hadis' tarifi hadis ıstılahında bir birinden az da olsa farklı ama zikr edilen manaya uyan şekillerde el-Hâkim (ö.405), el-Hatîb (ö.463), İbn Abdilberr (ö.463) ve İbn Hacer (ö.852) gibi âlimlerin eserlerinde geçmektedir. Fakat hicrî II. ve III. asırlarda müsned tabiri çoğunlukla merfu' hadis anlamında kullanılmıştır². Aynı zamanda, bir hadisin mevsûkiyet ve sıhhat derecesinin ifade edildiğini görmekteyiz, belki de bu sebeple bir kısım muhaddisler, eserin tasnif sistemini göz önünde bulundurmaksızın, i'timada şayan rivayetleri ihtiva eden hadis mecmualarına 'müsned' ismini vermişlerdir. Misal olarak el-Buharî'nin (ö.256) 'el-Câmi'ül-Müsnedü's-Sahîhü'l-Muhtasar min Umûri Resûlillah ve Sünenihi ve Eyyâmihî' eserini verebiliriz.

1.2. Kitap türü olarak Müsned

Hadis sahasındaki eserlerin tasnifinde iki ana metot takip edilmiştir. Birincisi 'ale'l-ebvâb' tasnif şekli, yani hadislerin konularına göre tasnifidir. İkincisi de, râvîlerine göre tasniftir ki, buna 'ala'r-ricâl' tasnif şekli denmektedir. Bu ikinci gurup tasnif şekli, umumiyetle iki metotla yapılmıştır: Hz. Hz Peygamber'den rivayet eden ilk râvîye göre tasnif edilenlere müsned denmiş, kitap sahibi olan muhaddisin şeyhleri (hocaları) durumundaki son râvîlere göre yapılan tasnife ise 'mu'cem' ismi verilmiştir³. İşte hadis literatüründe, ilk râvî esasına göre tasnif edilen hadis kitaplarından olan müsned, her sahabenin sahîh olsun, hasan olsun, zayıf olsun

---

¹ Koçyiğit, *Hadis Târîhi*,

² Yıldırım, *Habis İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, s. 156

³ Yardım, *Hadis*, s. 68.

hadislerinin bir araya getirildiği çalışmalardır¹. Müsnedlerin tasnifinde de kendi aralarında bazı metot farklılıkları görülmektedir.

Müsnedlerin menşei hicrî ikinci asır sonları ve üçüncü asır başları oluyor. Öte yandan sözünü ettiğimiz dönem dışında ise müsned eserlere pek tesadüf edilmiyor. Hadis tasnif faaliyetlerinin en hareketli ve o ölçüde de bereketli devresi olan hicrî üçüncü asır, aynı zamanda, bütün meşhur müsnedlerin tasnif edildiği bir dönemdir.

Hadis edebiyatı tarihçileri, müsned türü hadis edebiyatının hicrî üçüncü asrın başlarında ortaya çıktığını söylemektedirler. Bu tür edebiyatın ortaya çıkmasında da dönemin iki fikir ekolü olan ‘Ehl-i hadis’ ve ‘Ehl-i rey’ arasındaki anlayış farkının etkili olduğu ifade edilmektedir. Nitekim müsnedlerin tasnif edilmiş sebebi olarak, İbn Hacer’in (ö.852) ve ondan nakille Suyûtî’nin (ö.911) görüşleri özetle şöyledir: ‘Hicrî III. asrın başlarına kadar, hadisler, fıkıh konularına göre (‘ale’l-ebvâb) tasnif edilmeye devam edilmiştir. Üçüncü asırda ise hadisçilerden bazıları, özellikle Hz. Hz Peygamber’in hadislerini, diğer rivayetlerden ayırmak istemişler ve neticede, müsned türü hadis kitaplarını tasnif etmişlerdir’².

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi hicrî ikinci asırda, sünnete dayalı fıkıh anlayışı üzerinde tasnif edilen kitaplarda, merfu’-müsned hadislerle birlikte, sahabe görüşleri ve tabiûn fetvaları da bulunmaktaydı. Yani o dönemde hadis veya seleften gelen rivayetler arasında, Medinelilerin yerel uygulaması ve icma’ ile Iraklıların re’y ve kıyas dedikleri, başka bir takım unsurlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda, dönemin fıkıh anlayışının gereği olarak, mürsel, mevkûf, maktû’ ve sair rivayetler de delil olarak kullanılabilir. Nitekim ikinci asırda tasnif edilen İmam Malik’in

---

¹ Kettâni, *Hadis Literatürü*, s. 91.

² Özpınar, *Hadis Edebiyatının Oluşumu*, s. 228.

(ö.179) Muvattâ'ı ile Ebû Yusuf (ö.182) ve İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin (ö.189) eserleri, bu türden örneklerle doludur.

Böyle bir sünnet anlayışının, taraflar arasında yarattığı tartışma ortamında İmam eş-Şafi'î (ö.204) sünnetin elde edildiği malzemeler arasında Hz. Hz Peygamber'den rivayet edilen hadise öncülük verip, hadisin olduğu yerde diğer malzemenin hükümsüz olacağı kaidesini savunmuştur. Böylece İmam eş-Şafi'î, hadis rivayetlerine tartışılmaz bir üstünlük getirdiği bu metoduyla, devrindeki fikhî ihtilafları, hadis ekseninde çözmeye çalışmıştır. Irak ve Hicaz fıkıh ekollerini, tek metot etrafında birleştirmeye gayret etmiştir. Bu amaçla, Şafi'î sünnetin tespitinde maktû', mevkûf ve hatta mürsel haberlerle birlikte yerel uygulama, icma' ve re'y gibi materyalleri geçersiz kılarak, sünnetin ancak hadisle tespit edileceğini savunmuştur. Bunun da ancak müsned hadislerle gerçekleşmesi mümkün olduğundan, isnada büyük vurgu yapmıştır. Dolayısıyla eş-Şafi'î sonrası dönemde, hadis ehli tarafından sünnetin kaynağı olarak başka hususların yerine, müsned-merfu' hadislerin toplanmasına ve müsned türü edebiyat içinde tasnif edilmesine ayrı bir önem vermeye başladığını söyleyebiliriz¹.

1.3. eş-Şâfi'nin Müsnedi

1.3.1. Tasnif sebebi

eş-Şâfi'nin Müsnedi toplama nedenini tam olarak bilemeyiz çünkü müellifin bu hakkında söz ettiğine dair kaynaklarda hiç bir bilgiye rastlamadık. Bununla birlikte müellifin hadis ve âsar ilminin yerleşip yayılmasına hizmet etmiş olması, ve ayrıca Maveraünnehir bölgesinde İslâmi yeni kabul eden toplumlara dini sağlam bir şekilde anlamasına kolaylıklar yaratması ve onları doğru yola davet etmek için yapılan bir

---

¹ Özpınar, *Hadis Edebiyatının Oluşumu* s. 229-231.

hizmet olmasından söz edebiliriz. Hicrî III. Asrın ilk yarısından itibaren hadisçilerin ahkâm hadislerini toplamaya yöneldiğini görebiliriz, neticesinde fikhî konulara girmeyen zengin İslâm mirasının bir bölümü göz ardı olmuş ve bu eksikliği bertaraf etmek için müellifin ona ulaşan sıhhat derecesine bakmaksızın yeni nesillerle bu bilgileri aktarıp saklanmasına hizmet ettiğinden söz edebiliriz. İslâm'a hizmet farklı şekillerde olabildiği gibi, yazılı eserle de olabilir. İşte bu hizmeti göz önünde bulundurarak eş-Şâfi Müsnedini kaleme almış olabilir.

1.3.2. Kitabın isimlendirmesi

Müellifin eserine özel bir isim koyduğuna dair bilgi elimizde yoktur. Genelde kaynaklarda eş-Şâfi'nin isime nispet edilmesiyle Müsned şeklinde zikir edilmektedir:

- 1) İbn Mâkûlâ (ö.475) – (له مسند) ‘Onun Müsnedi vardır’.
- 2) el-Hamevî (ö.626) – (له مسند في مجلدين ضخمين) ‘Onun Müsnedi iki büyük cild’.
- 3) İbn Nokta (ö.629) – (و صنف المسند) ‘Müsnedi tasnif etmişti’.
- 4) ez-Zehebî (ö.785) – (صاحب المسند الكبير) ‘Büyük Müsnedin Sahibidir’.

Zehebî'nin kullandığı (صاحب المسند الكبير) ifadesi daha sonra ("المسند الكبير") ifadeye dönüşmüş ve artık sön dönemlerde kitab ismi ("المسند الكبير") şeklinde kullanmaya başlanmıştır.

1.3.3. Müsned nüshası

İmam eş-Şâfi'nin Müsnedinin, bize ulaşan sadece bir nüshası vardır ki o da Şam'daki Dâru'l-Kütüb ez-Zâhiriyye Kütüphanesi'nin kayıtlarında 277 numaralı ‘hadis’ olarak geçmektedir. Bu nüsha, Müsnedin 7 cüzünün Talha b. Ubeydullah müsnedinden başlanıp 15. cüzünün Ebü'l-Yesir'in müsnedine kadar eş-Şâfi'nin

Müsnedin bir parçasından ibarettir. Yine de yanında Ali b. Ebû Tâlib'in müsnedinden bazı hadislerini içeren bir varak bulunmaktadır ki bu kısım, 5. Cüzün sonu ile 6. Cüzün başıdır. Her cüzün sonunda sema'ât isimleri vardır. Nüshanın varak sayısı -1920 adettir.

Nüsha nesih hattıyla yazılmış. Başlığın ilk kelimesi ve 'haddesanâ' kelimesi daha büyük şekilde diğer kelimelerden ayırt edilecek kadarıyla yazılmış. Her hadisin sonunda hadisin bittiğini gösteren ayrı bir işaret kullanılmıştır. Her sayfada 19 ve 30 arası satır bulunmaktadır.

Zâhiriyye kütüphanesinin elyazmaları fihristinde bu nüsha hafız Ziyeddin el-Makdisî (569-643) istinsahı diye geçmekte, ama bu nüshanın bazı cüzlerinin semaât kayıtlarının el-Makdisî'nin doğumundan önce yazıldığını görebiliriz. Nüsha tarihi belli değil ama hicrî 558 senesinden önce yazıldığından söyleyebiliriz, bu tarih cüzlerin sonunda semaât kayıtlarında yer almakta.

1.3.4. Müsnedin rivayeti

eş-Şâşî'nin Müsnedin bize ulaşan yalnız nüshanın rivayet yolu bu şekildedir: eş-Şâşî (ö.335) → el-Huzâ'î (ö.411) → el-Halîlî ve ondan rivayette bulunan nüshanın semaât kayıtlarında birkaç kişinin isimleri zikr edilmekle beraber 've cemâatun' gibi ifadeler yer almakta. Bu râvîlerin isimleri ve sayısı cüzlerin kayıtlarında değişiyor bazı semaâtler ise okunaklı değil ve kimin isimleri yer almakta kesin söylemek mümkün değil. Semaâtlerde el-Halîlî'den sonra yer alan ve isimleri meşhur olanlar:

- 1) Ebû Hafs Umer b. Ali b. Ebü'l-Hüseyin el-Balhî
- 2) Ebü'l-Hasan Ali b. Abdülvehhâb et-Tûsî
- 3) Ebü'l-Mehâsin Mes'ûd b. Muhammed b. Gânim el-Herevî (ö.553)
- 4) Ebû Nasr el-Hasan b. Muhammed b. İbrahim el-Yûnârtî (ö.527)

5) Ebû Şucâ' Ömer b. Muhammed el-Bistâmî (ö.562)

6) Muhammed b. Ahmed es-Siddîkî el-Hasanî

7) Muhammed b. İbrahim b. Abdullah el-Menâdîlî

Müellifin talebesi olan ve Müsnedin yalnız râvîsi el-Huzâ'î ve ondan rivayette bulunan el-Halîlî'nin hakkında kısaca bilgi vermek istedik.

Adı Ali b. Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Hasan b. Abdullah b. Muhammed İbnü'l-Leys Ebü'l-Kâsim el-Huzâ'î el-Balhî¹. el-Merâğî nisbesiyle merûf çünkü cetleri el-Merâğa'dan² idi. Balh'ta hicrî 320. senesinde Recep ayında dünyaya gelmiş. İlim tahsiline küçükken başlamış, 14 yaşına kadar İmam eş-Şâşî'den (ö.335) Müsnedini, et-Tirmizî'nin Şemâil ve Câmi'ni ve İbn Kuteybe'nin Garîbu'l-Hadis adlı eserleri almıştır. İlim talebinde çok başarılı olmuş, âlimler tarafından sika ve güvenilir bir muhaddis olarak zikr edilmiştir³. Buhara, Semerkant, Balh ve Neseif gibi önemli ilmî merkezlerde yaşamış ve oralarda eş-Şâşî'nin Müsnedini, Tirmizî'nin Câmi' ve Şemâil adlı eserlerini, İbn Kuteybe'nin Garîbu'l-Hadis ve bundan başka eserleri rivayet etmiş. Buhara'da hicrî 411 senesinde Safer ayının 28'de vefat etmiş.

Adı Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah b. Tâhir Ebü'l-Kâsim el-Halîlî ez-Ziyâdî ed-Dihkân⁴. Hicrî 391 yılında dünyaya gelmiş. Balh şehrin Şeyhu'l-İslâmi ve kadısı olan Halil b. Ahmed es-Seczî'nin hizmetini ve vekilliğini yaptığı

---

¹ Bkz. İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/195; İbn Nokta, *et-Takyîd*: II/188; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: XII/173; ez-Zehebî, *el-İber*: II/220; ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: VII/199.

² Merâğa Azerbaycan'da bir köy bkz. *Mu'cemü'l-büldân*: V/93,94

³ Bkz. İbn Nokta, *et-Takyîd*: II/188; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: XII/173.

⁴ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: I/458; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/397; İbn Nokta, *et-Takyîd*: I/200; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: V/188; ez-Zehebî, *el-İber*: II/366.

için el-Halilî lakabı takılan¹. Ama es-Seczî'nin vefat tarihi hicrî 378² ve el-Halilî'nin doğumu hicrî 391 olursa ortada bir ihtilaf görünüyor, doğrusu belki Ahmed el-Halilî'nin babası Muhammed Halil b. Ahmed es-Seczî'ye hadimlik yapmış olmasıdır. Şeyhi olan, el-Huzâ'î'den eş-Şâşî'nin Müsnedini, Tirmizî'nin Şemâilini, İbn Kuteybe'nin Garîbü'l-hadis'ini rivayet etmiş. es-Sem'ânî onun hakkında: 'Şeyhun sadûkun sika'³, Yûnârtî da: 'Allahın Salih insanlarındanır'⁴ demiş. Kaynaklarda vefat tarihi Safer ayı hicrî 492 senesi⁵, sadece et-Takyîd'de vefatı 490 senenin sonralarında⁶ olarak verilmiştir.

1.3.5. Kitap üzerindeki çalışmalar

Yaptığımız araştırmalar neticesinde, eserin üzerinde yapılan herhangi çalışmaya rastlamadık, bunun sebebin de eserin sadece 1992 yılında basılmasını olarak görmekteyiz. Basılmış olan eş-Şâşî'nin Müsnedin tahrîci ve tahkiki Dr. Mehfüzürrahman Zeynullah tarafından yapılmıştır. Detaylı olarak çalışma süreci, kitabın giriş kısmında yer alan, kendisi yazdığı mukaddimesinde anlatılmaktadır.

İlk önce bu müsnedin el-Heysem b. Küleyb eş-Şâşî'ye ait olduğunu ispatlaması. Bu da şöyle gerçekleşmiştir:

- a. Kitaptaki tüm hadislerin isnadı eş-Şâşî'nin hocalarının isimleriyle başlanmaktaydı.

---

¹ Bkz. el-Cezerî, *el-Lübâb*: I/458; İbn Nokta, *et-Takyîd*: I/200; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: V/188.

² Bkz. ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*: XVI/437; ez-Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*: III/979

³ Bkz. es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: V/188.

⁴ Bkz. İbn Nokta, *et-Takyîd*: I/201.

⁵ Bkz. İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*: III/398; İbn Nokta, *et-Takyîd*: I/200; es-Sem'ânî, *el-Ensâb*: V/188; ez-Zehebî, *el-İber*: II/366.

⁶ Bkz. İbn Nokta, *et-Takyîd*: I/201.

- b. Her cüzün başlarındaki sened. Misal olarak: ‘7. Cüz Ebû Saîd el-Heysem b. Küleyb eş-Şâşî’nin Müsnedinden, ondan Ebü’l-Kâsim Ali b. Ahmed el-Huzâ’î rivayeti, ondan Ebü’l-Kâsim Ahmed b. Ebî Mansur el-Halilî rivayeti...’
- c. Her cüzün başlarında ve sonundaki semaâtler.

Kitabın yalnız nüshası olduğu için ve hattın bazen okunabilecek kadar açık olmaması hem de uzun zaman geçmesiyle etkilenen elyazmanın çözümü işi zorlaştırmaktaydı. Metin çözümünde diğer hadis kaynaklara müracaat edilmekteydi. Metinde hatalar olmuşsa sayfa kenarında bilgi verilip ve mana açıdan düzeltme gerektiriyorsa ilave edilen sözü [ ] işaretleri arasına koyulmuştu. Ayet lafızları Kur’an Kerim’deki gibi işaretler arasına, hem de sure ve ayet numaralarını yanında verilmekte.

Hadislerin tahrirleri müellifin verdiği isnadlarından hareketle verilmekte. Öncelik lafız ve sened’de aynı olanlara, sonra sened ve lafızda az farklılıkla zikr edenlere verilmekte. Kaynakların sıralaması, altı kitap dışında, zamana göre tertip edilmekte. Bu altı kitabın sıralaması ise – Câmi’u’l-Buhârî – Sahîhu Müslim – Sünen Ebî Davud – Sünenü’t-Tirmizî – Sünenü’n-Nesâî – Sünenü İbn Mace olarak verilmektedir.

İlk önce kaynakların müelliflerin isimlerini sonra da kitap ismini varsa bâb başlıklarını verilmekte. Bu biyografilik kitap olursa biyografi numarasını, gerektirirse bazı değerlendirmeleri verilmekte. Kitapların cüz ve sayfaları, elyazmalarda varak ve levhalardı dipnotlarda gösterilmektedir.

Hadis râvîlerin biyografileri verilmesi ve onların değerlendirmesinde İbn Hacer’in ‘Takrîbü’t-Tehzib’ kitabıyla etinmişti bu kitapta bilgiler bulunmuyorsa diğer kaynaklardan yararlanmıştı. Râvîlerin sadece cerhle anılanlarını ve hangi sebebiyle cerh olduklarını verilmişti ve biyografilerini ilk ismi geçtiği senede bağlanmakta,

tekrar geçse zikr edildiği hadis numarasını verilmişti, tam isimleri nisbeleri ve vefat tarihleri belirtmektedir.

Bu Dr. Mehuzurrahman Zeynullah'ın çalışması titizlikle ve profesyonelce yapılan bir çalışmadır. Medine'de 1990 yılında basılmıştır ve bu çalışmanın dışında, başka bir, Müsned üzerinde yapılan çalışmaya rastlamadık.

2. Kitabın tetkiki

2.1. Kitabın muhtevası ve tertibi

Kitabın muhtevasına ve tertibine isimi ışık tutuyor. Yukarıda söylediğimiz gibi Müsned Hz. Hz Peygamber'den rivayet eden ilk râvîye göre tasnif edilen eserdir. Bu eserde de müellif tüm hadisleri sahabelerden rivayet edilen musnedlere göre dizmiştir. Kitabın başına dört halife-i reşidin msnedlerini almış, sonra aşere-i mbaşere'den kalan diğerlerin msnedlerini ve onlardan sonra kalan sahabelerinin msnedlerini koymuştur. Halifelerin ve aşere-i mbaşere müsnedlerin sıralamasında İslâm'da artık gelenek olan tertibini esas almış, diğer sahabelerin sıralamasında her hangi tertibe uymamıştır. Sahabe msnedlerini onlardan rivayet eden kişilere göre tasnif etmiş, bu râvîlerin sıralamasında da her hangi tertibe uymamıştır. Müsnedlerin başında sahabe ismini, künyesini ve nisbesini bazen kısaca biyografilerini vermiştir. Hadislerin isnadlarını ve metinlerini vermiş, genelde metin ve isnad hakkında her hangi değerlendirmede bulunmamış ayrıca hadis derecesini de vermemiştir. Diğer isnadla gelen ve bu hadise benzeyen hadisi 'mislahu' 'nahvahu' gibi lafızlarla sadece isnadın verilmesiyle zikr etmiştir.

2.2. Sahabe sayısı ve onlardan rivayet eden râvîlerin isimleri

Bu başlık altında eş-Şâfi'nin Müsnedinde müsnedleri yer alan sahabelerin isimlerini verdik, sıralamasında Müsned sıralamasını esas aldık. Sahabe isimlerin altına onlardan rivayet eden râvîlerin isimlerini ve karşısına rivayet ettiği hadis numaralarını koyduk.

I. Talha b. Ubeydullah

- 1) Abdullah b. Şeddâd – 26
- 2) Abdurrahman b. Osman b. Ubeydullah (yeğeni) – 12
- 3) 'Âmir eş-Şa'bî – 29 irsâl
- 4) Ebû Seleme – 27 irsâl
- 5) İbn Ebî Malîke – 18, 19
- 6) İsa b. Talha (oğlu) – 14
- 7) Malik b. Ebî 'Âmir – 15-17
- 8) Muhammed b. İbrahim et-Teymî – 28 irsâl
- 9) Musa b. Talha (oğlu) – 3-9
- 10) Osman b. Abdurrahman – 13 irsâl
- 11) es-Sâib b. Yezîd – 1,2
- 12) Sa'îd İbnü'l-Müseyyab – 30
- 13) Süleyman b. Süheym – 20
- 14) Yahya b. Talha (oğlu) – 10, 11
- 15) Banû Teym'den bir kişi/Muaz – 22-25
- 16) Banû Teym'den bir şeyh – 21

II. ez-Zübeyr b. Avvâm

- 1) Abdullah İbnü'z-Zübeyr (oğlu) – 31-42
- 2) Abdullah b. 'Âmir – 50, 51
- 3) Amr b. Meymûn – 56
- 4) Kuhâfe b. Rebî'a – 53
- 5) Müslim b. Cündüb – 52
- 6) Sufyân b. Vehb el-Havlânî – 43
- 7) Urve İbnü'z-Zübeyr – 44-49
- 8) Yegîş İbnü'l-Velîd b. Hişâm – 54, 55 irsâl

III. Sa'd b. Ebî Vakkâs

- 1) 'Âmir b. Sa'd (oğlu) – 84-89, 91-113
- 2) 'Avn es-Sekefi – 186 (irsâl)
- 3) Ayşe b. Ebî Bekir – 59
- 4) Ayşe bint Sa'd (kızı) – 135-138
- 5) Bekir b. Kirvâş – 164
- 6) Büsr b. Sa'îd – 126
- 7) Cebir b. Semüre – 60, 61
- 8) Ebû 'Ayyâş – 161-163, 167, 181
- 9) Ebû Osman en-Nehdî – 156-159
- 10) el-Hâris b. Malik – 63
- 11) el-Hasan (el-Basrî) – 174-180
- 12) İbn Ömer – 58
- 13) İbrahim b. Sa'd (oğlu) – 81, 133, 134, 168, 169
- 14) Kays b. Ebî Hâzim – 160
- 15) Muhammed b. Abdullah İbnü'l-Hâris – 165, 166
- 16) Muhammed b. Abdurrahman – 183 (irsâl)
- 17) Muhammed b. Sa'd (oğlu) – 90, 115-121, 123
- 18) Mus'ab b. Sa'd (oğlu) – 64-80
- 19) es-Sâib b. Yezid – 62
- 20) Sa'îd b. Ebî Hilâl – 82(irsâl)
- 21) Sa'îd İbnü'l-Müseyyab – 140-155
- 22) Umer İbnü'l-Hakem – 182
- 23) Ömer İbnü'l-Hattâb – 57
- 24) Umer b. Sa'd (oğlu) – 127-132
- 25) Yahya b. Sa'd (oğlu) – 114, 170, 172, 173
- 26) Yusuf İbnü'l-Hakem – 124, 125
- 27) İsmi zikr edilmeyen oğlu – 139
- 28) İsmi zikr edilmeyen kişi – 83
- 29) İsmi zikr edilmeyen Banû Teym'den bir kişi – 184

IV. Saîd b. Zeyd

- 1) Abbâs b. Sahl b. Sa'd es-Sâ'idî – 203

- 2) Abdullah b. Zâlim – 196, 197, 199, 214
- 3) Abdurrahman İbnü'l-Ehnes – 190, 192, 210
- 4) 'Âmir eş-Şa'bî – 207, 226
- 5) Amr b. Harîs el-Mahzûmî – 181, 188, 189
- 6) Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm – 223
- 7) Ebû Bekir b. Süleyman b. Ebî Hasme – 201
- 8) Ebû Seleme – 219, 222
- 9) Heyyân b. Gâlib – 213
- 10) Hişâm b Urve babasından – 221, 227
- 11) Hilâl b. İsfâf – 193-195, 198, 200, 209, 212
- 12) el-Hurr İbnü's-Sayyâh – 225
- 13) İbn Ebî Avf – 224
- 14) Müseyyab b. Râfî' – 202
- 15) Neufel b. Musâhik – 205, 208, 230
- 16) Rebâh b. Abdurrahman b. Ebî Sufyân büyükannesinden – 228
- 17) Riyâh b. Hâris – 206, 215, 216
- 18) Talha b. Abdullah b. Avf – 204, 217, 220, 229
- 19) İsmi zikr edilmeyen kişi – 218

V. Abdurrahman b. Avf

- 1) Abdullah b Kârîz – 252
- 2) Abdurrahman b Ebî Leyla – 253
- 3) Abdurrahman İbnü'l-Misvar – 261
- 4) 'Amir b. Rebî'e – 236
- 5) Amr b. Hanne – 262
- 6) Atâ b. Ferrûh – 260 (irsâl)
- 7) Becâle – 254, 255
- 8) Cübeyr b. Mut'im – 238
- 9) Ebû Seleme b. Abdurrahman – 240-243, 251
- 10) Geylân b. Şerahbil – 263
- 11) Hamîd b. Abdurrahman – 251
- 12) İbn Abbâs – 231-235, 237
- 13) İbn Ömer b Abdurrahman b. Avf – 256

- 14) İbrahim b Abdurrahman – 245-250
- 15) el-Leysî¹ – 239
- 16) Muhammed b Ali – 257-259 (irsâl)

VI. Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh

- 1) Semüre b Cündüb – 264
- 2) İyâz İbn Gatîf – 265, 266

VII. Abdullah b. Mes'ûd

- 1) Abdullah İbnü'l-Hâris b. Neufel – 857
- 2) Abdullah İbnü'l-Hâris ez-Zübeydî – 858
- 3) Abdullah b. Sehbere – 851
- 4) Abdullah b. Selime – 886, 887
- 5) Abdullah b Ömer – 267²
- 6) Abdullah b. Utbe – 896-902
- 7) Abdurrahman (oğlu) – 275-302
- 8) Abdurrahman b. Ebî Alkame – 839-841
- 9) Abdurrahman b. Yezîd – 455-460, 462-482
- 10) 'Abîde es-Selmânî – 786-798
- 11) el-Ağarr – 861
- 12) 'Alkame b. Kays – 304-370
- 13) 'Âmir eş-Şa'bî – 619 (irsâl)
- 14) Amr Asamm – 829
- 15) Amr b. Meymûn – 666-679
- 16) Amr b. Şurahbîl – 775-780, 801, 802
- 17) 'Avn b. Abdullah babasından – 896-902
- 18) el-Berâ b. Nâciye – 888
- 19) Ebû Abdurrahman es-Selemî – 751-753
- 20) Ebü'l-'Acfâ – 617,
- 21) Ebû Akrep – 863, 864

---

¹ Diğer kaynaklarda Ebû Malik el-Leysî.

² Müellifin isnadında: 'Katade Sâlim'den, O babasından' şekilde, ve müellif Sâlim'in Abdullah b Ömer'in oğlu olduğunu düşünmekte, ama diğer kaynaklar bu Sâlim'in Ce'd oğlu olduğunu gösteriyor

- 22) Ebû Amr eş-Şeybânî – 759-763
- 23) Ebü'l-Ca'd – 825
- 24) Ebü'l-Ehvas Avf b. Malik el-Cüsemî – 679, 693-742, 915
- 25) Ebû Fâhite – 873, 874
- 26) Ebû İshak – 872 (irsâl)
- 27) Ebû 'ÿyâz – 805-807
- 28) Ebü'l-Kenûd – 882-885
- 29) Ebû Mâcid el-Hanefî – 781, 782
- 30) Ebû Mamer – 754-758
- 31) Ebü'l-Melîh – 865
- 32) Ebû Osman en-Nehdî – 773, 774
- 33) Ebû Rezîn – 860
- 34) Ebû Sa'îd el-Ezdî – 866
- 35) Ebû Süleyman Zeyd b. Vehb el-Cühanî – 680-692
- 36) Ebu't-Tufeyl – 620
- 37) Ebû Ubeyde b. Abdullah babasından – 914, 916-940
- 38) Ebû Vâsil – 862
- 39) Ebû Zeyd – 511, 822, 827, 828
- 40) Enes b. Malik – 268
- 41) el-Esved b. Yezîd Ebû Amr en-Neheğî – 364-368, 415-442, 461, 611
- 42) Hâlid b. Rib'î – 844
- 43) el-Hâris b. Abdullah – 853-856
- 44) el-Hâris b. Süveyd – 833-838
- 45) Hemmâm İbnü'l-Hâris – 875
- 46) Hayseme – 819-821
- 47) Hübeyre b. Yerîm – 891, 892
- 48) Hümejd b. Abdurrahman – 849
- 49) Hümejr b. Malik – 859
- 50) el-Hüzeyl b. Şurahbîl – 911-913
- 51) Fülfüle el-Cu'fî – 881
- 52) İbrahim en-Neheğî – 903-910 (irsâl)
- 53) İmran b. Husayn – 274
- 54) Kabîsa b. Cebir – 830, 831

- 55) el-Kâsim b. Hassân – 832
- 56) Kays b. Ebî Hâzim el-Becelî – 746, 749, 750
- 57) Kesîr b. Murra – 867
- 58) Ma'kil b. Yesâr¹ – 269-273
- 59) Mekhûl – 621 (irsâl)
- 60) el-Me'rûr b. Süveyd – 743-745
- 61) Mesrûk – 371-373, 375-391, 393-410
- 62) Mürre el-Hemdânî – 876-880
- 63) Mucâhid – 894, 895
- 64) Mu'sir b. Afâze – 845-848
- 65) Muğîs b. Sümeys – 868
- 66) Muhammed b. Ka'b – 893
- 67) Müslim Ebû Sa'îd – 850
- 68) Nâfi' b. Bürde – 852
- 69) en-Nezzâl b. Sebre – 770, 771
- 70) Rebî' b. Huseym – 443², 799
- 71) Rebî' b. Umeyle – 808-810
- 72) Sa'd İbnü'l-Ahram – 811-818
- 73) Sa'd b. 'ÿâz es-Sümâlî – 783-785
- 74) Sile b. Zufar – 803, 804
- 75) Sîrîn Ebû Ubeyde'nin annesi – 303
- 76) Süleyman b. Cebir – 842, 843 (irsâl)
- 77) Süveyd b. Gafele - 772
- 78) Şakîk b. Seleme Ebû Vâil – 374, 392, 411, 412, 483-510, 512-610, 612-616, 748
- 79) Şeddâd İbnü'l-Hâd (babasından) – 413, 414
- 80) Târik b. Şihâb – 618, 764-769
- 81) Ubeydullah b. Abdullah – 869, 870 (irsâl)

---

¹ Müellifin bu Ma'kil Yasâr oğlu düşünmekte, ama diğer kaynaklarda Ma'kil b. Mukarrin olduğunu göstermektedir

² Bu hadis Müsnedde en-Nehe'î İbn Mes'ûd'den irsâl şeklinde diğer kaynaklarda İbrahim-Rebî'-İbn Mes'ûd olarak geçmektedir.

- 82) Umeyr (Abdullah'ın mevlası) – 823
- 83) Umeyr b. Rebî'a – 868
- 84) Ummu'l-Feyz – 800
- 85) Vâil b. Mühâne – 871
- 86) Yahya b. Ce'de – 889, 890 (irsâl)
- 87) Zâzân – 825, 826
- 88) Zirr b. Hübeyş – 627-665

VIII. Bilâl b. Rabâh

- 1) Abdullah b. Ma'kil b. Mukarrin – 972-974
- 2) Abdullah b. Ömer – 943-947
- 3) Abdurrahman b. Ebî Leyla – 956-962
- 4) Abdurrahman b. 'Useyle es-Sunâbihî – 971
- 5) Cebir b Abdullah – 948
- 6) Ebû Abdurrahman es-Selmî – 963-966
- 7) Ebû Bekir – 941, 942
- 8) Ebû Cendal b. Suheyl b. Amr – 969, 970
- 9) Ebû İdris el-Havlânî – 978
- 10) Ebû Osman en-Nehdî – 976
- 11) Hekîm b Cebir – 979
- 12) Ka'b b. Ucre – 949-955
- 13) Muaviye b. Kurra – 975
- 14) Sa'id İbnü'l-Müseyyab – 982
- 15) Şehr b. Havşeb – 980, 981 (irsâl)
- 16) Târik b. Şihâb – 977
- 17) Usâme b. Zeyd – 967, 968
- 18) 'Uzeyif İbnü'l-Hâris – 983

IX. Suhayb b. Sinân

- 1) Abdurrahman b. Ebî Leyla – 988-992
- 2) İbn Ömer – 984
- 3) Ka'bu'l-Ahbâr – 996, 997
- 4) Sa'id İbnü'l-Müseyyab – 993
- 5) Sayfî – 985

- 6) Şuayb b. Amr – 994,
- 7) Suhayb'ın ismi zikr edilmeyen oğlu – 986, 987
- 8) İsmi zikr edilmeyen kişi – 995

X. Habbâb b. Erett

- 1) Abdullah (Habbâb'ın oğlu) – 998-1000
- 2) Ebû Mamer – 1009-1014
- 3) Hârise b Mudarrib – 1015-1017
- 4) Kays b. Ebî Hâzim – 1001-1003
- 5) Mesrûk İbnü'l-Ecda' – 1005-1008
- 6) Sa'îd b. Vehb – 1019-1023
- 7) Süleyman b. Ebî Hind – 1018
- 8) Şakîk b. Seleme – 1004

XI. 'Ammâr b. Yâsir

- 1) Abdurrahman b. Ebzâ – 1027-1039
- 2) Ebû Musa el-Eş'arî – 1025, 1026
- 3) İbn Abbâs – 1024
- 4) Seleme b. Muhammed b. 'Ammâr b. Yâsir – 1043, 1044
- 5) Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe – 1040-1042 (irsâl)

XII. Ebû Talha el-Ensârî

- 1) Abdullah b. Abbâs – 1045-1049
- 2) Abdullah b. Ebî Talha – 1070-1075
- 3) Abdullah b. Amr el-Kârî – 1078
- 4) Amr b. Sa'îd – 1076
- 5) Enes b. Malik – 1050-1066
- 6) İsmail b. Beşîr Banû Mugale'den – 1077
- 7) Ubeydullah b. Abdullah – 1046
- 8) Zeyd b. Hâlid el-Cühanî – 1067-1069

XIII. Abdullah b. Zeyd b Abdurabbih

- 1) Abdullah b. Muhammed – 1079, 1080
- 2) Abdurrahman b. Ebî Leyla – 1081, 1083, 1084

- 3) Beşir b. Muhammed – 1082
- 4) Büreyde el-Eslemî – 1085
- 5) Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm – 1086

XIV. Abdullah b. Zeyd b. ‘Âsım el-Mâzinî

- 1) ‘İbâd b. Temîm – 1088-1090
- 2) Yahya el-Mâzinî – 1087, 1091

XV. Ebû Eyüp el-Ensârî

- 1) Abdullah b. Abdulkârî – 1156
- 2) Abdullah b. Hüneyn – 1158
- 3) Abdullah b. Yezîd el-Hatmî – 1116-1122
- 4) Abdurrahman b. Ebî Leyla – 1097-1106, 1149
- 5) Abdurrahman b. Yezîd b. Cârîye - 1123
- 6) Amr b. Esved – 1141
- 7) ‘Âsım b. Sufyân es-Sakafî – 1131
- 8) Atâ b. Yesâr – 1107, 1108
- 9) Atâ b. Yezîd el-Leysî – 1109-1113
- 10) el-Berâ b. ‘Âzib – 1093-1096
- 11) Cebir b. Semüre – 1092
- 12) Ebû Muhammed el-Hadramî – 1146, 1147
- 13) Ebû Rehm es-Semâ’î – 1134, 1135
- 14) Ebû Sevre (Ebû Eyüb’ün yeğeni) – 1130, 1136, 1137
- 15) Ebû Sırme – 1159
- 16) Ebû Şu’ayb el-Hadramî – 1153
- 17) Efleh (Ebû Eyüb’ün mevlası) – 1115
- 18) Eslem Ebû İmran et-Tücîbî – 1128, 1129
- 19) Husayn b. Cündüb Ebû Zabyân el-Cenbî – 1155
- 20) Karsağ ed-Dabî – 1133
- 21) Musa b. Talha – 1124-1127, 1132
- 22) Râfî’ b. İshak – 1150-1151
- 23) Sâlim b. Abdullah – 1114
- 24) Süleyman b. Ferrûh – 1138-1140
- 25) Talha b. Nâfi’ Ebû Sufyân – 1157

- 26) ‘Ubeyd b. Ti’lâ – 1160, 1161
- 27) Umer b. Sâbit – 1142-1145
- 28) Ziyad b. En’am 1148
- 29) Ebû Eyüp’ten bir kişi – 1154
- 30) Ebû Eyüp’ten Enserden olan, babasından bir kişi – 1152

XVI. ‘Ubâde b. Sâmit

- 1) Abdullah b. ‘Ubeyd – 1245
- 2) Abdü’l-Vâhid b. Kays – 1314
- 3) Abdurrahman b. Ganm – 1317
- 4) Abdurrahman b. Sâbit b. ‘Ubâde – 1194
- 5) Abdurrahman b. ‘Useyle – 1204-1215
- 6) ‘Âmir eş-Şa’bî – 1316
- 7) Atâ b. Yesâr – 1238, 1239, 1241
- 8) el-Ezhar b. ‘Ubâde – 1315
- 9) Cebir b. Abdullah – 1129
- 10) Cübeyr b. Nüfeyir – 1301
- 11) Cünade b. Ebî Umeyye – 1218-1228
- 12) Ebû Abdullah – 1326
- 13) Ebü’l-Eş’as es-San’ânî – 1242-1244, 1249, 1250
- 14) Ebû İdris ‘Âizullah el-Havlânî – 1229-1235
- 15) Ebû Kabîl – 1272, 1273
- 16) Ebû Misbah ya da İbn Misbah – 1318
- 17) Ebû Muhammed – 1284
- 18) Ebû Müslim el-Havlânî – 1236, 1237
- 19) Ebû Seleme b. Abdurrahman – 1216
- 20) Ebû Ubey (‘Ubâde’nin eşinin çocuğu) – 1200, 1201
- 21) Ebû Umâme el-Bâhilî – 1170-1176
- 22) Enes b. Malik – 1162-1168
- 23) Esved b. Sa’lebe – 1266
- 24) Hakîm b. Cebir el-Ahmasî – 1252-1256
- 25) Hâlid b. Me’dân – 1290-1300
- 26) Hamîd b. Abdullah el-Muzanî – 1217

- 27) el-Hâris b. Mu'avyye – 1263
- 28) el-Hasan b. 'Ubâde – 1270
- 29) Hittân b. Abdullah – 1240, 1320-1325
- 30) İshak İbnü'l-Velîd b. 'Ubâde – 1199
- 31) İshak b. Yahya – 1178, 1179
- 32) Kabîsa b. Zü'eyb – 1257
- 33) Kesîr b. Murra – 1260
- 34) Mahmûd b. Rebî' – 1274-1280
- 35) el-Mikdâm er-Rahâvî – 1261, 1262
- 36) Muhammed b. Rabî'a – 1269
- 37) Muhammed 'Ubâde – 1196
- 38) el-Muhdacî Ebû Rufey' – 1281-1287
- 39) Müslim b. Yesâr – 1245-1248, 1251
- 40) el-Muttalib – 1264, 1265
- 41) Nüsey – 1310
- 42) Râşid b. Habîş – 1319
- 43) Sâbit İbnu's-Samt – 1308
- 44) Sâbit b. 'Ubâde – 1194, 1195
- 45) Sâlih b. Keysân – 1271
- 46) Seleme b. Şureyh – 1309
- 47) Şurahbîl İbnu's-Samt – 1302-1307
- 48) 'Ubâde İbnü'l-Velîd – 1185, 1190
- 49) 'Ubâde İbnü'l-Velîd b. 'Ubade (babasından) – 1182, 1187
- 50) 'Ubeyd b. Rifâ'a – 1258
- 51) Umer b. Abdurrahman – 1288, 1289
- 52) el-Velîd b. 'Ubâde – 1177, 1180-1184, 1186, 1188, 1192, 1193
- 53) Yahya İbnü'l-Velîd b. 'Ubâde – 1191
- 54) Ziyad b. Ebî Sevde – 1311-1313
- 55) 'Ubâde'nin ismi zikr edilmeyen oğlu – 1197, 1198
- 56) 'Ubâde'nin ismi zikr edilmeyen diğerk oğlu – 1202, 1203

XVII. Muaz b. Cebel

- 1) el-Abbâs İbnü'l-Velîd – 1388

- 2) Abdullah b. Müslim el-Hadramî – 1389-1392
- 3) Abdullah b. Ömer – 1331
- 4) Abdurrahman b. ‘Âiz el-Ezdî – 1393
- 5) Abdurrahman b. Ebî Leyla – 1357-1363
- 6) Abdurrahman b. Ganm – 1341, 1342
- 7) Abdurrahman b. Semüre – 1336, 1337
- 8) Abdurrahman b. ‘Useyle – 1343
- 9) ‘Alâ b. Zyad – 1387
- 10) ‘Âmir eş-Şa’bî – 1403
- 11) ‘Âmir b. Vâsile Ebu’t-Tufayl – 1338-1340
- 12) Amr b. Meymûn – 1354-1356
- 13) ‘Âsım b. Hamîd es-Sekûnî – 1369, 1370
- 14) Cebir b. Abdullah – 1330, 1333, 1334
- 15) Cübeyir b. Nüfeyr – 1365
- 16) Ebû Bahriyye – 1394-1396
- 17) Ebû İdris el-Havlânî – 1381-1384
- 18) Ebû Müslim el-Havlânî – 1385
- 19) Ebû Seleme – 1400, 1401
- 20) Enes b. Malik – 1327-1329, 1335
- 21) el-Esved b. Hilâl – 1378
- 22) Hâlid İbnü’l-Leclâc – 1377
- 23) Hâlid b. Me’dân – 1402
- 24) Kesîr b. Murra – 1372-1374
- 25) el-Leclâc – 1375-1376
- 26) Malik b. Yehâmir eş-Şâmî – 1344-1346
- 27) Meymûn b. Ebî Şebîb – 1366, 1367
- 28) Mesrûk İbnü’l-Ecda’ – 1347-1353
- 29) Mus’ab b. Sa’d – 1364
- 30) Sâlim b. Ebî’l-Ce’d – 1404
- 31) Seleme b. Usâme – 1398
- 32) es-Selûlî – 1368
- 33) Tâvus – 1405-1409
- 34) ‘Ubeydullah b. Müslim el-Hadramî – 1389-1392

- 35) Yahya b. Ya'mar – 1379, 1380 (irsâl?)
- 36) Yezîd b. Kutayb – 1397
- 37) İsmi zikr edilmeyen kişi – 1386
- 38) İsmi zikr edilmeyen şeyh – 1399

XVIII. Ubey b. Ka'b

- 1) Abdullah b. Abbâs – 1410-1418, 1430, 1431
- 2) Abdullah b. Ebî Basîr – 1505-1507, 1509
- 3) Abdullah b. Habbâb – 1451-1453
- 4) Abdullah İbnü'l-Esved – 1511, 1512
- 5) Abdullah İbnü'l-Hâris – 1488, 1489
- 6) Abdurrahman b. Ebî Leyla – 1454-1457
- 7) Abdurrahman b. Ebzâ – 1432-1438
- 8) Abdurrahman İbnü'l-Esved – 1511
- 9) Atâ b. Yesâr – 1490
- 10) Cebir b. Abdullah – 1424
- 11) Ebü'l-'Aliyye – 1491-1496
- 12) Ebû Basîr – 1506, 1508
- 13) Ebü'l-Cevzâ – 1510
- 14) Ebû Eyüp el-Ensârî – 1419, 1420
- 15) Ebû Osman en-Nehdî – 1459, 1460
- 16) Enes b. Malik – 1425, 1428, 1429
- 17) Kays b. 'İbâd – 1513
- 18) Muhammed b. Ubey b. Ka'b – 1448
- 19) er-Rebî' b. Ubey – 1447
- 20) Sa'îd İbnü'l-Müseyyab – 1458
- 21) Sehl b. Sa'd – 1421-1423
- 22) Süveyd b. Gafele – 1462-1467
- 23) Süleyman b. Surad – 1439
- 24) et-Tufayl – 1440-1446
- 25) Ubâde b.- Sâmit – 1426-1427
- 26) Ubeyd b. Umeyr – 1497, 1498
- 27) 'Utey b. Damra – 1499-1504

28) Zirr b. Hübeyş – 1468-1487

XIX. Ebû Useyd Malik b. Rebi'a

- 1) Ebû Seleme b. Abdurrahman – 1516
- 2) Ebü'z-Zübeyr el-Mekkî – 1519
- 3) Enes b. Malik – 1514
- 4) Hamza b. Ebî Useyd – 1515
- 5) İbrahim b. Muhammed b. Talha – 1517
- 6) Kurra b. Ebî Kurra – 1518
- 7) Yezîd b. Zeyd – 1520

XX. Ebü'l-Yesar Ka'b b. Amr el-Ensârî

- 1) Abdullah b. Ebî Katâde – 1526
- 2) Abdurrahman b. Cebir – 1525
- 3) Ebû Seleme b. Abdurrahman – 1525
- 4) Hanzale b. Kays – 1524
- 5) Muhammed b. Ali – 1523
- 6) Musa b. Talha b. Ubeydullah – 1530
- 7) Rib'î b. Hirâş – 1527-1529
- 8) Sayfî – 1521,1522
- 9) Vâsi' – 1531
- 10) İsmi zikr edilmeyen kişi – 1532

XXI. Ali b. Ebî Tâlib

- 1) Abdullah b. Abbâs – 2/1533-5/1533
- 2) Atâ – 11/1533 (irsâl?)
- 3) Ebü'l-Bahtarî – 9/1533 (irsâl?)
- 4) Ebû İshak – 8/1533
- 5) el-Hasan b. Ali – 1/1533
- 6) Kays – 6/1533
- 7) Urve – 10/1533

2.3. Diğer müsnedlerle karşılaştırma

Bize ulaşan eş-Şâşî'nin Müsnedinde (Ş¹) 21 sahabenin müsnedi bulunmakta ama Ali b. Ebî Tâlib'in Müsnedi tam olmadığı için karşılaştırmak için diğer sahabîlerin müsnedlerini aldık. Karşılaştırma için Ebû Dâvud et-Tayâlisî (T²) (ö.204), Ahmed b. Hanbel (A³) (ö.241) ve Ebû Ya'lâ el-Mavsîlî (M⁴) (ö.307) Müsnedlerini seçtik. Karşılaştırma sonucunu tablo şeklinde çıkarttık:

	Sahabe ismi	Müsnedler/rivâyet sayısı			
		Ş	T ⁵	A ⁶	M ⁷
1.	Talha b. Ubeydullah	30	4	24	36
2.	ez-Zübeyr b. Avvâm	26	4	34	23
3.	Sa'd b. Ebî Vakkâs	130	30	187	146
4.	Saîd b. Zeyd	44	11	32	26
5.	Abdurrahman b. Avf	33	4	35	35
6.	Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh	3	2	12	9
7.	Abdullah b. Mes'ûd	674	151	900	448
8.	Bilâl b. Rabâh	43	3	41	-
9.	Suheyb b. Sinân	14	2	21	-
10.	Habbâb b. Erett	26	3	34	3
11.	'Ammâr b. Yâsir	21	21	38	52

¹ Ş – el-Heysen b. Küleyb eş-Şâşî'nin Müsnedi.

² T – Ebû Dâvud et-Tayâlisî'nin Müsnedi.

³ A – Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi.

⁴ M – Ebû Ya'lâ el-Mavsîlî'nin Müsnedi.

⁵ Rivayet sayılarını Mükrem'in Işık, *Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Müsned'i* adlı yüksek lisans tezinden aldık, ekler s.100-105

⁶ Rivayet sayılarını Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Fihris Esmâ'is-Sahâbe'den aldık, L/5-22.

⁷ Rivayet sayılarını Ebû Ya'lâ el-Mavsîlî, *Müsned*, Fihris Ashâbi'l-Masânid mine's-Sahâbe'den aldık, XIV/201-209.

12.	Ebû Talha el-Ensârî	34	-	25	19
13.	Abdullah b. Zeyd b. Abdurabbih	8	1	5	-
14.	Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî	5	2	45	-
15.	Ebû Eyüp el-Ensârî	70	13	101	-
16.	‘Ubâde b. Sâmit	165	19	135	-
17.	Muaz b. Cebel	83	14	152	-
18.	Ubey b. Ka’b	104	19	207	-
19.	Ebû Useyd Malik b. Rebi’a	7	1	13	-
20.	Ebü’l-Yesâr Ka’b b. Amr	12	-	6	-
	Toplam rivayet sayısı	1532	304	2047	797

Bu karşılaştırmanın sonucunu şöyle özetleyebiliriz eş-Şâşî’nin Müsnedi et-Tayalisî ve el-Mavsîlî Müsnedlerinden daha büyüktür, ve rivayet sayısı açısından Ahmed b. Hanbel Müsnedi’ne yakındır, karşılaştırma bu eserin ne kadar büyük olduğunu açıkça göstermektedir.

Diğer Müsnedlerle karşılaştırmayı devam etmek için bu eserlerden Abdurrahman b. Avf Müsnedini seçtik bunun sebebi de rivayet sayısı: eş-Şâşî’de: 33, Tayâlisî’de: 4, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ya’lâ el-Mavsîlî Müsnedlerinde: 35 hadistir. Görüldüğü gibi Tayâlisî’nin Müsnedi dışında diğer Müsnedlerde Abdurrahman b. Avf sahabelen gelen rivayet sayısı birbirine yakındır bu yüzden eş-Şâşî’nin Müsnedi’ni esas alarak diğer eserlerden benzeyen rivayetleri çıkartmaya çalıştık. Müsnedlerin karşısına bu eserlerde geçen hadis numaralarını koyduk.

1) H.no: Ş - 231, 232; A - 1689; M - 855.

Ş – 231: Abbâs ed-Dûrî – Muhammed b. Abdullah – İsmail el-Mekkî – ez-Zuhrî – Ubeydullah b. Abdullah – İbn Abbâs.

232: İsa b. Ahmed el-Askalânî – Yezîd b. Harun – İsmail el-Mekkî – ez-Zuhrî – Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe – İbn Abbâs.

231 حدثنا العباس الدوري نا محمد بن عبدالله نا إسماعيل المكي عن الزهري عن عبيد الله بن عبدالله عن ابن عباس قال كنت إذا كر عمر شيئاً من الصلاة قال فأتى علينا عبدالرحمن بن عوف فقال ألا أحدثكما حديثاً سمعته من رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم قال قلنا بلى قال أشهد شهادة الله لسمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول إذا كان أحدكم في شك من النقصان في صلاته فليصل حتى يكون في شك من الزيادة.

232 حدثنا عيسى بن أحمد العسقلاني انا يزيد بن هارون انا إسماعيل المكي عن الزهري عن عبيد الله بن عبدالله بن عتبة عن ابن عباس قال كنت إذا كر عمر بن الخطاب الصلاة فأتى علينا عبدالرحمن بن عوف فقال ألا أحدثكم حديثاً سمعته من رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم قال قلنا بلى قال أشهد أني سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول إذا صلى أحدكم صلاة فشك في النقصان فليصل حتى يشك في الزيادة.

A – 1689: Muhammed b. Yezîd – İsmail b. Müslim – ez-Zuhrî – Ubeydullah b.

Abdullah – İbn Abbâs.

1689 قال أبو عبد الرحمن وجدت هذا الحديث في كتاب أبي بخط يده حدثنا محمد بن يزيد عن إسماعيل بن مسلم عن الزهري عن عبيد الله بن عبدالله بن عتبة عن ابن عباس أنه كان يذكر عمر شأن الصلاة فأنتهى إليهم عبدالرحمن بن عوف فقال ألا أحدثكم بحديث سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم قالوا بلى قال فأشهد أني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من صلى صلاة يشك في النقصان فليصل حتى يشك في الزيادة.

M – 855: Hasan b. Umer b. Şakîk b. Esmâ el-Cermî – Babası – İsmail – ez-Zuhrî

– Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe – İbn Abbâs.

855 حدثنا الحسن بن عمر بن شقيق بن أسماء الجرمي حدثنا أبي حدثنا إسماعيل عن الزهري عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة : عن ابن عباس قال : تذاكر هو و عمر الصلاة قال : فمر بنا عبد الرحمن بن عوف فقال : ألا أحدثكم بحديث سمعته من رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : فأشهد بشهادة الله لسمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : إذا صلى أحدكم فكان في الشك من النقصان في صلاته فليصل حتى يكون في الشك من الزيادة.

Hadisler lafızla rivayet edilmekte, olduğu halde metinde bazı farklıklar görülmektedir. Hadislerin ilk ortak râvîsi İsmail b. Müslim el-Mekkî¹ zayıf olduğundan dolayı bu hadislerin isnadları sorunludur.

2) H.no: Ş - 233, 234; A - 1656, 1677; M - 839.

Ş – 233: Ebû Hâtim er-Râzî Muhammed b. İdris – el-Ensârî – İsmail – ez-Zuhrî – Ubeydullah b. Abdullah – İbn Abbâs – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

¹ İbn Hacer, *Takrib*, s.144

234: Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yunus – Muhammed b. Hâlid b. 'Asme –
İbrahim b. Sa'd – Muhammed b. İshak – Mekhûl – Küreyb – İbn Abbâs –
Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

234 حدثنا أبو العباس محمد بن يونس نا محمد بن خالد بن عثمة نا إبراهيم بن سعد نا محمد بن إسحاق عن مكحول
عن كريب عن ابن عباس قال سمعت عبدالرحمن بن عوف يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول إذا
صلى أحدكم فلم يدر أصلى واحدة أو اثنتين فليبتن على واحدة و إن شك صلى ثنتين أو ثلاثة فليبتن على اثنتين و إن شك
صلى ثلاثا أو أربعاً فليبتن على ثلاث وليسجد سجدي السهو قبل أن يسلم.

233 وحدثنا أبو حاتم الرازي محمد بن إدريس نا الأنصاري نا إسماعيل عن الزهري عن عبيد الله بن عبد الله عن ابن عباس
قال حدثني عبدالرحمن بن عوف أن النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم قال إذا شك أحدكم في صلاة فلا يدرى ثلاثا صلى
أم أربعاً فليصل ركعة ثم ليسجد سجديتين.

A – 1656: İbrahim b. Sa'd – Muhammed b. İshak – Mekhûl – Küreyb – İbn
Abbâs.

1677: İsmail – Muhammed b. İshak – Mekhûl – Hz Peygamber.

1656 حدثنا إبراهيم بن سعد حدثني محمد بن إسحاق عن مكحول عن كريب عن ابن عباس أنه قال له عمر يا غلام هل
سمعت من رسول الله صلى الله عليه و سلم أو من أحد من أصحابه إذا شك الرجل في صلاته ما ذا يصنع؟ قال فيينا هو كذلك
إذ أقبل عبد الرحمن بن عوف فقال فيم أنتما؟ فقال عمر سألت هذا الغلام هل سمعت من رسول الله صلى الله عليه و سلم أو
أحد من أصحابه إذا شك الرجل في صلاته ما ذا يصنع؟ فقال عبد الرحمن سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول إذا
شك أحدكم في صلاته فلم يدر أ واحدة صلى أم ثنتين فليجعلها واحدة و إذا لم يدر ثنتين صلى أم ثلاثا فليجعلها ثنتين و إذا
لم يدر أ ثلاثا صلى أم أربعاً فليجعلها ثلاثا ثم يسجد إذا فرغ من صلاته و هو جالس قبل أن يسلم سجديتين.

1677 حدثنا إسماعيل حدثنا محمد بن إسحاق حدثني مكحول أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال إذا صلى أحدكم
فشك في صلاته فإن شك في الواحدة و الثنتين فليجعلها واحدة و إن شك في الثنتين و الثلاث فليجعلها ثنتين و إن شك
في الثلاث و الأربع فليجعلها ثلاثا حتى يكون الوهم في الزيادة ثم يسجد سجديتين قبل أن يسلم ثم يسلم قال محمد بن
إسحاق و قال لي حسين بن عبد الله هل أسنده لك؟ فقلت لا فقال لكنه حدثني أن كريبا مولى ابن عباس حدثه عن ابن عباس
قال جلست إلى عمر بن الخطاب فقال يا ابن عباس إذا اشتبه على الرجل في صلاته فلم يدر أ زاد أم نقص قلت والله يا أمير
المؤمنين ما أدري ما سمعت في ذلك شيئا فقال عمر والله ما أدري قال فيينا نحن على ذلك إذ جاء عبد الرحمن بن عوف فقال
ما هذا الذي تذاكران فقال له عمر ذكرنا الرجل يشك في صلاته كيف يصنع فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول
هذا الحديث.

M – 839: Ebû Hayseme – Ya'kûb b. İbrahim – Babası – İbn İshak – Mekhûl – İbn
Abbâs'ın mevlâsı Küreyb – İbn Abbâs.

839 حدثنا أبو خيثمة حدثنا يعقوب بن إبراهيم حدثنا أبي عن ابن إسحاق قال : حدثني مكحول عن كريب مولى ابن عباس : عن عبد الله بن عباس قال : جلست مع عمر بن الخطاب فقال لي : يا ابن عباس هل سمعت عن رسول الله صلى الله عليه و سلم شيئاً أمر به المرء المسلم إذا سها في صلاته كيف يصنع ؟ قال : فقلت : لا والله أو ما سمعت أنت يا أمير المؤمنين من رسول الله صلى الله عليه و سلم في ذلك شيئاً ؟ قال : فقال : لا والله فيبينما نحن في ذلك أتى عبد الرحمن بن عوف فقال : فيما أنتما ؟ قال : فقال له عمر سألته فأخبره عما سأله فقال له عبد الرحمن : لكني قد سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يأمر في ذلك فقال له عمر : فأنت عندنا عدل فماذا سمعت من رسول الله صلى الله عليه و سلم ؟ قال : فقال عبد الرحمن : سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : إذا سها أحدكم في صلاته حتى لا يدري أزد أم نقص فإن كان شك في الواحدة والثنتين فليجعلها واحدة و إذا شك في الثنتين أو الثلاثة فليجعلها ثنتين وإذا شك في الثلاث والأربع فليجعلها ثلاثاً حتى يكون الوهم في الزيادة ثم يسجد سجدتين وهو جالس قبل أن يسلم ثم يسلم.

Eş-Şâşî Müsnedinde rivayetler sadece Hz Peygamberimizin fetvasını içermektedir. Diğer Müsnedlerde önce kısza zikr edilmekte, hatta Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde 1677 numaralı mürsel rivayette sadece isnad ve kısza geçmekte, Hz Peygamberimizin sözleri ise yer almamaktadır. Hz Peygamberimizin sözlerini içeren metin hemen hemen aynıdır.

Eş-Şâşî'nin 233 numaralı rivayet farklı, diğer kalan rivayetler aynı isnadla gelmektedir ilk ortak râvî – İbrahim b. Sa'd. Ahmed b. Hanbel'in 1677 numaralı eserinde iki yerde kopukluk var: birinci kopukluk İsmail ve Muhammed b. İshak arası ve ikincisi Mekhûl ve Hz Peygamber aralarında.

Eş-Şâşî'nin rivayetleri sorunlu – 233 numaralı rivayette İsmail el-Mekkî ve 234'te Muhammed b. Yunus zayıf râvîlerdendir, ama rivayet ortak isnadıyla hasendir. Buradaki sorun ise – sika olmayan meşhur tarihçi Muhammed b. İshak, onu tedlis, Şiilik ve kadarîlik ile suçlayanlar olmuştur¹.

- 3) H.no: Ş - 235, 236, 237; A - 1666, 1678, 1679, 1682, 1683,1684; M - 837, 848.

¹ İbn Hacer, *Takrib*, s.825.

§ – 235: İsa b. Ahmed el-Askalânî – Mus’ab – Mâlik – İbn Şihâb – Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb – Abdullah b. Abdullah b. Hâris b. Nevfel – İbn Abbâs.

236: İsa b. Ahmed – Mus’ab – Mâlik – İbn Şihâb – Abdullah b. ‘Âmir b. Rebi’a.

237: İshak b. İbrahim – Abdullah b. Mesleme el-Ka’nabî – Mâlik – İbn Şihâb – Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb – Abdullah b. Abdullah b. Hâris b. Nevfel – Abdullah b. Abbâs.

235 حدثنا عيسى بن أحمد العسقلاني نا مصعب حدثني مالك عن ابن شهاب عن عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن عبد الله بن عبد الله بن الحارث بن نوفل عن ابن عباس أن عمر بن الخطاب خرج إلى الشام حتى إذا كان بسرع لقيه أمراء الأجناد أبو عبيدة بن الجراح وأصحابه فأخبروه أن الوباء قد وقع بالشام فقال ابن عباس فقال عمر أدع المهاجرين الأولين فدعاهم فاستشارهم وأخبرهم أن الوباء قد وقع في الشام فاختلّفوا عليه فقال بعضهم قد خرجت لأمر فلا نرى أن ترجع عنه وقال بعضهم معك بقية الناس وأصحاب رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم ولا نرى أن تقدمهم على هذا الوباء فقال ارتفعوا عني ثم قال أدعوا لي الأنصار فدعاهم له فاستشارهم فسلّكوا سبيل المهاجرين واختلّفوا كاختلافهم فقال ارتفعوا عني ثم قال أدع لي من كان ها هنا من مشيخة قريش مهاجرة الفتح فدعاهم فلم يختلف عليهم منهم رجلان فقالوا نرى أن ترجع بالناس ولا تقدمهم على هذا الوباء فنأدى عمر في الناس أني مصبح على ظهر فأصبحوا عليه فقال أبو عبيدة بن الجراح أفراراً من قدر الله فقال عمر لو غيرك قالها يا أبا عبيدة وكان عمر يكره خلافه نعم نفر من قدر الله إلى قدره رأيت لو كان لك إبل فهبطت واديا له عدوتان أحدهما خصبة والأخرى جدبة أليس إن رعيت الخصبة رعيتها بقدر الله وإن رعيت الجدبة رعيتها بقدر الله قال فجاء عبد الرحمن بن عوف وكان متغيّباً في بعض حاجته فقال إن عندي من هذا علماً سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه وإذا وقع بأرض وأنتم بها فلا تخرجوا فراراً منه.

236 حدثنا عيسى بن أحمد نا مصعب حدثني مالك عن ابن شهاب عن عبد الله بن عامر بن ربيعة أن عمر خرج إلى الشام فلما جاء سرع بلغه أن الوباء وقع بالشام فأخبره عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم قال إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه وإذا وقع بأرض وأنتم بها فلا تخرجوا فراراً منه فرجع من سرع.

237 حدثنا إسحاق بن إبراهيم نا عبد الله بن مسلمة القعنبي عن مالك عن ابن شهاب عن عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن عبد الله بن عبد الله بن الحارث بن نوفل عن عبد الله بن عباس أن عمر بن الخطاب خرج إلى الشام حتى إذا كان بسرع لقيه أمراء الأجناد أبو عبيدة بن الجراح وأصحابه فأخبروه أن الوباء وقع بالشام قال ابن عباس قال عمر بن الخطاب أدعوا لي المهاجرين الأولين فدعاهم فاستشارهم وأخبرهم أن الوباء وقع بالشام فاختلّفوا عليه فقال بعضهم قد خرجت لأمر ولا نرى أن ترجع عنه وقال بعضهم معك بقية الناس وأصحاب رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم ولا نرى أن تقدمهم على هذا الوباء فقال ارتفعوا عني ثم قال أدعوا لي الأنصار فدعاهم فاستشارهم فسلّكوا سبيل المهاجرين واختلّفوا كاختلافهم فقال ارتفعوا عني فقال أدعوا لي من كان ها هنا من مشيخة قريش من مهاجرة الفتح فدعاهم فلم يختلف عليهم منهم رجلان فقالوا نرى أن ترجع بالناس ولا تقدمهم على هذا الوباء فنأدى عمر في الناس أني مصبح على ظهر فأصبحوا عليه فقال أبو عبيدة فراراً من

قدر الله فقال عمر لو غيرك قالها يا أبا عبيدة نعم نفر من قدر الله الى قدر الله لَأُيْت لو كان لك إبل فهبطت واديا له عدوتان أحدهما خصبة والأخرى جدبة أليس إن رعيت الخصبة رعيتها بقدر الله و إن رعيت الجدبة رعيتها بقدر الله قال فجاء عبدالرحمن بن عوف وكان متغييا في بعض حاجته فقال إن عندي من هذا علما سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه وإذا وقع بأرض وأنتم بها فلا تخرجوا فرارا فحمد الله عمر ثم انصرف.

A – 1666: Ravh – Muhammed b. Ebî Hafsa – ez-Zuhrî – Ubeydullah b. Abdullah – İbn Abbâs – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1678: Haccâc ve Yezîd – İbn Ebî Zi’b – ez-Zuhrî – Sâlim – Abdullah b. ‘Âmir b. Rebi’a.

1679: Abdurazzâk – Mamer – ez-Zuhrî – Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb – Abdullah b. Abdullah b. Hâris b. Nevfel – Abdullah b. Abbâs.

1682: İshak b. İsa – Mâlik – ez-Zuhrî – Abdullah b. ‘Âmir b. Rebi’a, 1683: İshak b. İsa – Mâlik – ez-Zuhrî – Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb – Abdullah b. Abdullah b. Hâris b. Nevfel – Abdullah b. Abbâs.

1684: Ebû ‘Alâ Hasan b. Savvâr – Hişam b. Sa’d – ez-Zuhrî – Humejd b. Abdurrahman b. Avf – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1666 حدثنا روح حدثنا محمد بن أبي حفصة حدثنا الزهري عن عبيد الله بن عبد الله عن ابن عباس قال سمعت عبد الرحمن بن عوف يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول إذا كان الوباء بأرض و لست بها فلا تدخلها و إذا كان بأرض و أنت بها فلا تخرج منها.

1678 حدثنا حجاج و يزيد المعنى قالا أخبرنا ابن أبي ذئب عن الزهري عن سالم عن عبد الله بن عامر بن ربيعة أن عبد الرحمن بن عوف أخبر عمر بن الخطاب و هو يسير في طريق الشام عن النبي صلى الله عليه و سلم قال إن هذا السقم عذب به الأمم قبلكم فإذا سمعتم به في أرض فلا تدخلوها عليه و إذا وقع بأرض و أنتم بها فلا تخرجوا فرارا منه قال فرجع عمر بن الخطاب من الشام.

1679 حدثنا عبد الرزاق أخبرنا معمر عن الزهري عن عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن عبد الله بن عبد الله بن الحارث بن نوفل عن عبد الله بن عباس قال خرج عمر بن الخطاب يريد الشام... فذكر الحديث قال و كان عبدالرحمن بن عوف غائبا فجاء فقال إن عندي من هذا علما سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول إذا سمعتم به في أرض فلا تقدموا عليه و إذا وقع بأرض و أنتم بها فلا تخرجوا فرارا منه.

1682 حدثنا إسحاق بن عيسى أخبرني مالك عن الزهري عن عبد الله بن عامر بن ربيعة أن عمر بن الخطاب خرج إلى الشام فلما جاء سرغ بلغه أن الوباء قد وقع بالشام فأخبره عبدالرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه و إذا وقع بأرض و أنتم بها فلا تخرجوا فرارا منه فرجع عمر بن الخطاب من سرغ.

1683 حدثنا إسحاق بن عيسى أخبرني مالك عن الزهري عن عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن عبد الله بن عبد الله بن الحارث بن نوفل عن عبد الله بن عباس أن عمر بن الخطاب خرج إلى الشام حتى إذا كان بسرغ لقيه أمراء الأجناد أبو عبيدة بن الجراح و أصحابه فأخبروه أن الوباء قد وقع بالشام... فذكر الحديث. قال فجاء عبدالرحمن بن عوف و كان متغيبا في بعض حاجته فقال إن عندي من هذا علما سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول إذا كان بأرض و أنتم بها فلا تخرجوا فرارا منه و إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه قال فحمد الله عمر ثم انصرف.

1684 حدثنا أبو العلاء الحسن بن سوار حدثنا هشام بن سعد عن الزهري عن حميد بن عبدالرحمن بن عوف عن عبدالرحمن بن عوف قال سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول إذا سمعتم به بأرض و لستم بها فلا تدخلوها و إذا وقع و أنتم فيها فلا تخرجوا فرارا منها.

M – 837: Ebû Hayseme – Ma'n b. İsa – Mâlik b. Enes – İbn Şihâb – Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb – Abdullah b. Hâris b. Nevfel – Abdullah b. Abbâs.

848: Muhammed b. İshak el-Müsayyabî – Abdullah b. Nâfi' – Hişâm b. Sa'd – İbn Şihâb – Ebû Seleme b. Abdurrahman – Babası Abdurrahman b. Avf.

837 حدثنا أبو خيثمة حدثنا معن بن عيسى حدثنا مالك بن أنس عن ابن شهاب عن عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد بن الخطاب عن عبد الله بن الحارث بن نوفل عن عبد الله بن عباس : أن عمر بن الخطاب خرج إلى الشام حتى إذا كان بسرغ لقيه أمراء الأجناد : أبو عبيدة بن الجراح وأصحابه فأخبروه أن الوباء قد وقع بالشام فقال عمر : أدعوا لي المهاجرين الأولين فدعوا له فاستشارهم فقال بعضهم : خرجت لأمر ولا نرى أن ترجع وقال بعضهم : معك بقية الناس و أصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم ولا نرى أن تقدمهم على هذا الوباء فقال لهم : ارتفعوا عني ثم قال : أدعوا لي الأنصار فدعوا له فاستشارهم فسلكوا سبيل المهاجرين واختلفوا كاختلافهم قال : قوموا عني ثم قال : أدعوا لي من كان ها هنا مشيخة قريش من مهاجرة الفتح فدعوا له فاستشارهم فلم يختلف عليه رجلان فقالوا : نرى أن ترجع بالناس ولا تقدمهم على هذا الوباء فنأدى عمر إني مصبح على ظهر فاجتمعوا عليه فقال أبو عبيدة : أفرارا من قدر الله ؟ قال : لو غيرك قالها يا أبا عبيدة نعم فرارا من قدر الله إلى قدر الله رأيت لو كانت لك إبل فهبطت واديا ذا عدوتين : إحداهما خصبة والأخرى جدبة أليس إن رعيت الخصبة رعيتها بقدر الله وإن رعيت الجدبة رعيتها بقدر الله ؟ فجاء عبد الرحمن وكان متغيبا في بعض حاجته فقال : إن عندي من هذا علما سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : إذا سمعتم به بأرض فلا تقدموا عليه و إذا وقع بأرض و أنتم بها فلا تخرجوا فرارا منه فحمد الله عمر ثم انصرف.

848 حدثنا محمد بن إسحاق المسيبي حدثنا عبد الله بن نافع عن هشام بن سعد عن ابن شهاب عن أبي سلمة بن عبد الرحمن : عن أبيه عبد الرحمن بن عوف أن عمر بن الخطاب حين خرج إلى الشام فسمع بالطاعون فتكركر عن ذلك فقال له

عبد الرحمن : أشهد لسمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : إذا سمعتم به قد وقع بأرض فلا تدخلوا عليه وإذا وقع وأنتم بأرض فلا تخرجوا فرارا منه فرجع عمر عن حديث عبد الرحمن بن عوف.

Eş-Şâşî'nin 235 numaralı hadis kıssa ve Hz Peygamberimizin fetvasını içermekte olup aynı zamanda en geniş rivayettir. İbn Abbâs'ın bu olayı anlatan sözlerinden yazılmıştır.

237 numaralı hadiste olay daha kısa şekilde zikr edilmiştir.

236 numaralı hadiste kıssa yok, sadece bu olayın ne zaman olduğunu anlatan sözler zikr edilmekte, ama Hz Peygamberimizin sözleri bu üç rivayette hemen hemen aynıdır. Ahmed b. Hanbel Müsnedinde geçen altı rivayette kıssa yoktur sadece bazılarında bu olayın Şam seferinde olduğunu zikr edilmektedir. Mavsılî'nin Müsnedinde 837 numaralı rivayet eş-Şâşî'nin 235 numaralı hadisle hemen aynıdır, 848 ise 237 numaralı hadise benzemektedir. Tüm rivayetlerde sadece Hz Peygamberimizin sözleri hemen hemen aynıdır ama olayı anlatma bazı rivayetlerde yer almakla beraber bazı rivayetler hadis şeklindedir yani sadece Hz Peygamberimizin sözleri zikr edilmektedir. Bu Müsnedlerde ortak isnadla gelen rivayetlerin ilk ortak râvîsi Mâlik b. Enes'tir ve bu isnadla gelen rivayetler sahihtir.

4) H.no: Ş – 238; A – 1655, 1676; M – 844, 845, 846.

Ş – 238: Ahmed b. Züheyr b. Harb – Babası – İsmail b. İbrahim – Abdurrahman b. İshak – ez-Zuhrî – Muhammed b. Cübeyr – Babası – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

238 حدثنا أحمد بن زهير بن حرب نا أبي نا ابن عليه إسماعيل بن إبراهيم عن عبدالرحمن بن إسحاق عن الزهري عن محمد بن جبير عن أبيه عن عبدالرحمن بن عوف قال قال رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم شهدت مع عمومتي حلف المطيبين فما أحب أن لي حمر النعم و أني أنكته.

A – 1655: Bişr b. Mufaddal – Abdurrahman b. İshak – ez-Zuhrî – Muhammed b. Cübeyr b. Mut'ım – Babası – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1676: İsmail – İbn İshak (Abdurrahman) – ez-Zuhrî – Muhammed b. Cübeyr –

Babası – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1655 حدثنا بشر بن المفضل عن عبد الرحمن بن إسحاق عن الزهري عن محمد بن جبير بن مطعم عن أبيه عن عبد الرحمن بن عوف عن النبي صلى الله عليه وسلم قال شهدت حلف المطيبين مع عمومتي وأنا غلام فما أحب أن لي حمر النعم وأني أنكته.

قال الزهري قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يصب الإسلام حلفاً إلا زاده شدة ولا حلف في الإسلام وقد ألف رسول الله صلى الله عليه وسلم بين قريش والأنصار.

1676 حدثنا إسماعيل حدثنا بن إسحاق يعني عبد الرحمن عن الزهري عن محمد بن جبير عن أبيه عن عبد الرحمن بن عوف قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم شهدت غلاماً مع عمومتي حلف المطيبين فما أحب أن لي حمر النعم وأني أنكته.

M – 844: Vehb b. Bakiyye el-Vâsitî – Hâlid – Abdurrahman b. İshak – ez-Zuhrî –

Muhammed b. Cübeyr b. Mut’ım – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

845: Abbâs b. Velîd en-Nursî – Bişr b. Mufaddal – Abdurrahman b. İshak – ez-

Zuhrî – Muhammed b. Cübeyr b. Mut’ım – Babası – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

846: Ebû Hayseme – İsmail b. İbrahim – Abdurrahman b. İshak – ez-Zuhrî –

Muhammed b. Cübeyr b. Mut’ım – Babası – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

844 حدثنا وهب بن بقية الواسطي حدثنا خالد عن عبد الرحمن بن إسحاق عن الزهري عن محمد بن جبير بن مطعم : عن عبد الرحمن بن عوف قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : شهدت وأنا غلام حلفاً مع عمومتي المطيبين فما أحب أن لي حمر النعم وأني أنكته.

845 حدثنا العباس بن الوليد الترسي حدثنا بشر بن المفضل حدثنا عبد الرحمن بن إسحاق عن الزهري عن محمد بن جبير بن مطعم عن أبيه : عن عبد الرحمن بن عوف قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : شهدت غلاماً مع عمومتي حلف المطيبين فما أحب أن لي حمر النعم وأني أنكته.

846 حدثنا أبو خيشمة حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن عبد الرحمن بن إسحاق عن الزهري عن محمد بن جبير بن مطعم عن أبيه : عن عبد الرحمن بن عوف قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم شهدت مع عمومتي فذكر نحوه.

Rivayetler tüm müsnedlerde aynı sadece eş-Şâfi’de ‘ben çocukken’ sözler yoktur,

ilk ortak râvî Abdurrahman b. İshak, rivayetlerin isnadı sahihtir.

5) H. no: Ş – 239, 240; A – 1680, 1681, 1686, 1687; M – 840, 841.

Ş – 239: Abdülkerim b. Heysam – Ebû Yamân – Şu'ayb – ez-Zuhrî – Ebû Seleme b. Abdurrahman – el-Leysî – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

240: Sâhib – Süleyman b. Ma'bed – Nadr b. Muhammed el-Curşî – İkrime – Yahya – Ebû Seleme.

239 حدثنا عبدالكريم بن الهيثم نا أبو اليمان أخبرني شعيب عن الزهري حدثني أبو سلمة بن عبد الرحمن أن الليثي أخبره عن عبد الرحمن بن عوف أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول قال الله عز وجل أنا الرحمن وأنا خلقت الرحم شققت لها من اسمي فمن وصلها وصلته ومن قطعها قطعته فبنته.

240 حدثنا صاحب نا سليمان بن معبد نا النضر بن محمد الجرشي نا عكرمة نا يحيى نا أبو سلمة قال جاء نسيب لعبد الرحمن بن عوف يعود في مرضه فقال له أ فلان قال نعم قال وصلتك رحم إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول قال الله أنا الرحمن شققت الرحم من اسمي فمن يصلها وصلته ومن يقطعها أقطعها أو قال ومن يبتها أبتته.

A – 1680: Abdurazzâk – Mamer – ez-Zuhrî – Ebû Seleme b. Abdurrahman – Ebû Reddâd el-Leysî – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1681: Bişr b. Şu'ayb b. Ebû Hamza – Babası – ez-Zuhrî – Ebû Seleme b. Abdurrahman – Ebû Reddâd el-Leysî – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1686: Sufyân – ez-Zuhrî – Ebû Seleme, 1687: Yezîd b. Harun – Hişâm – Yahya b. Ebû Kesîr – İbrahim b. Abdullah b. Kârîz – Babası – Abdurrahman b. Avf – Hz Peygamber.

1680 حدثنا عبد الرزاق أنبأنا معمر عن الزهري حدثني أبو سلمة بن عبد الرحمن أن أبا الرداد الليثي أخبره عن عبد الرحمن بن عوف أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول قال الله عز وجل أنا الرحمن خلقت الرحم و شققت لها من اسمي اسما فمن وصلها وصلته و من قطعها بنته.

1681 حدثنا بشر بن شعيب بن أبي حمزة حدثني أبي عن الزهري حدثني أبو سلمة بن عبد الرحمن أن أبا الرداد الليثي أخبره عن عبد الرحمن بن عوف أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول قال الله عز وجل أنا الرحمن وأنا خلقت الرحم و اشتققت لها من اسمي فمن وصلها وصله الله و من قطعها بنته.

1686 حدثنا سفيان عن الزهري عن أبي سلمة قال اشتكى أبو الرداد فعاده عبد الرحمن بن عوف فقال أبو الرداد خيرهم و أوصلهم ما علمت أبو محمد فقال عبد الرحمن بن عوف إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول قال الله عز وجل أنا الله و أنا الرحمن خلقت الرحم و شققت لها من اسمي فمن وصلها وصلته و من قطعها بنته.

1687 حدثنا يزيد بن هارون أنبأنا هشام عن يحيى بن أبي كثير عن إبراهيم بن عبد الله بن قارظ أن أباه حدثه أنه دخل على عبد الرحمن بن عوف و هو مريض فقال له عبد الرحمن وصلتك رحم إن النبي صلى الله عليه و سلم قال قال الله عز و جل أنا الرحمن و خلقت الرحم و شققت لها من اسمي فمن يصلها أصله و من يقطعها أقطعها أو قال من يبيتها أبتته.

M – 840: Züheyr – Sufyân b. Uyeyna – ez-Zuhrî – Ebû Seleme.

841: Ebû Hayseme – Yezîd b. Harun – Hişâm – Yahya b. Ebû Kesîr – İbrahim b. Abdullah b. Kâriz – Babası.

840 حدثنا زهير حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري عن أبي سلمة أن أبا الرداد اشتكى فعاده عبد الرحمن بن عوف فقال : خيرهم و أوصلهم أبو محمد : فقال عبد الرحمن : إني سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : قال الله : أنا الله وأنا الرحمن وهي الرحم خلقت الرحم و اشتققت لها من اسمي فمن وصلها وصلته ومن قطعها قطعته أو بتته.

841 حدثنا أبو خيثمة حدثنا يزيد بن هارون أخبرنا هشام الدستوائي عن يحيى بن أبي كثير عن إبراهيم بن عبد الله بن قارظ أن أباه حدثه : أنه دخل على عبد الرحمن بن عوف يعود فقال له عبد الرحمن وصلتك رحم سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : قال الله : أنا الرحمن وهي الرحم شققت لها من اسمي فمن وصلها وصلته ومن قطعها قطعته أو قال : بتها أبتته.

Rivayetlerin metinlerinde farklılıklar görünüyor. Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinde lafızlar hemen aynı olsa da eş-Şâî ve el-Mavsîlî'de ise rivayetler daha farklıdır, hem de dil açısından Ahmed b. Hanbel rivayetleri daha sağlam şekildedir. Rivayetlerin isnadları farklıdır, ortak isnadla gelen rivayetlerin ilk ortak râvîsi – İbn Şihâb ez-Zuhrî, ve bu isnadla gelen rivayetler sahihtir.

6) H.no: Ş – 241; T – 221; A – 1660, 1668; M – 863, 864, 865.

Ş – 241: Ebû Bekir Ahmed b. Züheyr b. Harb – Musa b. İsmail – Kâsim b. Fadl – Nadr b. Şeybân – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

241 حدثنا أبو بكر أحمد بن زهير بن حرب نا موسى بن إسماعيل نا القاسم بن الفضل عن النضر بن شيبان قال لقيت أبا سلمة بن عبد الرحمن بمكة قال قلت حدثني حديثنا سمعه أبوك من رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم ليس بينه و بين أبيك أحد في شهر رمضان قال نعم حدثني أبي عن رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم قال إن الله فرض شهر رمضان وسنت قيامه فمن صامه وقامه إيماناً و احتساباً خرج من الذنوب كيوم ولدته أمه.

T – 221: Ebû Dâvud – Nasr b. Ali el-Huddânî – Nadr b. Şeybân – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

221 حدثنا أبو داود ، قال : حدثنا نصر بن علي الحداني ، قال : حدثنا النضر بن شيبان ، قال : لقيت أبا سلمة بن عبد الرحمن فقلت : حدثني حديثا حدثك أبوك عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : حدثني أبي رضي الله عنه قال : ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم رمضان فقال : شهر فرض الله عليكم صيامه و سنتت أنا قيامه فمن صامه و قامه إيمانا و احتسابا خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه.

A – 1660: Hâşimoğulların mevlâsı Ebû Sa'îd – Kâsım b. Fadl – Nadr b. Şeybân – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

1688: Süreyc b. Numan – Nuh b. Kays – Nasr b. Ali el-Cehdamî – Nadr b. Şeybân el-Huddânî – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

1660 حدثنا أبو سعيد مولى بني هاشم حدثنا القاسم بن الفضل حدثنا النضر بن شيبان قال لقيت أبا سلمة بن عبد الرحمن قلت حدثني عن شيء سمعته من أبيك سمعه من رسول الله صلى الله عليه وسلم في شهر رمضان قال نعم حدثني أبي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إن الله عز و جل فرض صيام رمضان و سنتت قيامه فمن صامه و قامه احتسابا خرج من الذنوب كيوم ولدته أمه.

1688 حدثنا سريح بن النعمان حدثنا نوح بن قيس عن نصر بن علي الجهضمي عن النضر بن شيبان الحداني عن أبي سلمة بن عبد الرحمن قال قلت له ألا تحدثني حديثا عن أبيك سمعه أبوك من رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال له أقبل رمضان فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن رمضان شهر افترض الله عز و جل صيامه و إنني سنتت للمسلمين قيامه فمن صامه إيمانا و احتسابا خرج من الذنوب كيوم ولدته أمه.

M – 863: Şeybân b. Ferrûh – Kâsım b. Fadl – Nadr b. Şeybân – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

864: Hudbe – Kâsım b. Fadl – Nadr b. Şeybân – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

865: Nasr b. Ali – Babası – Nadr b. Şeybân – Ebû Seleme – Babası – Hz Peygamber.

863 حدثنا شيبان بن فروخ حدثنا القاسم بن الفضل حدثنا النضر بن شيبان عن أبي سلمة بن عبد الرحمن : عن أبيه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : من صام رمضان إيمانا واحتسابا خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه.

864 حدثنا هديبة حدثنا القاسم بن الفضل حدثنا النضر بن شيبان قال : كنت بعرفات فلقيت أبا سلمة بن عبد الرحمن فقلت : حدثني بشيء سمعته من أبيك ليس بين أبيك وبين رسول الله صلى الله عليه وسلم أحد قال : حدثني أبي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : إن الله فرض صيام رمضان وسنتت قيامه.

865 حدثنا نصر بن علي أخبرني أبي حدثني أبي عن النضر بن شيبان قال : قلت لأبي سلمة بن عبد الرحمن : ألا تحدثنا حديثاً سمعته من أبيك سمعه أبوك من رسول الله صلى الله عليه و سلم ؟ فقال : قال عبد الرحمن بن عوف : إن رسول الله صلى الله عليه و سلم ذكر رمضان فقال : إن رمضان شهر افترض الله صيامه وإني سنتت للمسلمين قيامه فمن صامه وقامه خرج من الذنب كيوم ولدته أمه.

Tüm rivayetlerin metinleri bir birine benzemekte sadece el-Mavsîlî'nin 863 ve 864 numaralı hadislerin metinlerinde eksikler var. Eş-Şâşî'nin rivayetinde olayın Mekke'de olduğu söz edilmekte diğer Müsnedlerde bu bilgi yoktur. Tayâlisî'nin isnadında tashif yer almakta Nasr b. Ali, el-Huddânî nisbe ile zikr edilmekte, ama bu nisbe önceki râvî Nadr b. Şeybân'nın nisbesidir, Nasr'ın nisbesi ise el-Cehdamî'dir¹. Ortak isnad sorunlu çünkü Nadr b. Şeybân zayıf bir râvîdir².

7) H. no: Ş – 246, T – 220, A – 1665, M – 853.

Ş – 246: Ebû Müslim İbrahim b. Abdullah b. Müslim – Amr – İbrahim b. Sa'd – Babası – Dedesi – Abdurrahman b. Avf.

246 حدثنا أبو مسلم إبراهيم بن عبدالله بن مسلم نا عمرو نا إبراهيم بن سعد عن أبيه عن جده عن عبدالرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم لما انتهى إلى عبدالرحمن و هو يصلي بالناس فأراد أن يتأخر فؤماً إليه النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم أن مكانك فصلى النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم بصلاة عبدالرحمن.

T – 220: Yunus – Ebû Dâvud – İbn Sa'd – Babası – Dedesi – Abdurrahman b. Avf.

220 حدثنا يونس ، قال : حدثنا أبو داود ، قال : حدثنا ابن سعد ، عن أبيه عن جده ، أن عبدالرحمن بن عوف لما صلى و جاء النبي صلى الله عليه وسلم فذهب يتأخر فؤماً إليه النبي صلى الله عليه وسلم كما أنت فصلى رسول الله صلى الله عليه و سلم بصلاة عبدالرحمن.

A – 1665: Heysem b. Hârîce – Rişdîn – Abdullah b. Velîd – Ebû Seleme – Babası Abdurrahman b. Avf.

¹ İbn Hacer, *Takrîb*, s. 1000, 1002.

² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/199 h.no 1660; İbn Hacer, *Takrîb*, s. 1002.

1665 حدثنا هيثم بن خارجة قال أبو عبدالرحمن يعني عبد الله و سمعته أنا من الهيثم بن خارجة حدثنا رشدين عن عبد الله بن الوليد أنه سمع أبا سلمة بن عبدالرحمن يحدث عن أبيه أنه كان مع رسول الله صلى الله عليه و سلم في سفر فذهب النبي صلى الله عليه و سلم لحاجته فأدركهم وقت الصلاة فأقاموا الصلاة فتقدمهم عبدالرحمن فجاء النبي صلى الله عليه وسلم فصلى مع الناس خلفه ركعة فلما سلم قال أصبتم أو أحسنتم.

M – 853: Hasan b. İsmail Ebû Sa'îd el-Basrî – İbrahim b. Sa'd – Babası – Dedesi
– Abdurrahman b. Avf.

853 حدثنا الحسن بن إسماعيل أبو سعيد البصري حدثنا إبراهيم بن سعد عن أبيه عن جده : عن عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و سلم لما انتهى إلى عبد الرحمن بن عوف وهو يصلي بالناس أراد عبد الرحمن أن يتأخر فوأمأ إليه النبي صلى الله عليه و سلم أن مكانك فصلى و صلى رسول الله صلى الله عليه و سلم بصلاة عبد الرحمن.

Ahmed b. Hanbel'in rivayetin dışında diğer rivayetler hemen aynı ve mana ile rivayet edilmekte, bu rivayetlerin isnadın ilk ortak râvîsi İbrahim b. Sa'd ve bu isnad sahih ama Ahmed b. Hanbel'in isnadı sorunlu çünkü isnadta yer alan Rişdîn zayıf bir râvîdir¹.

8) H.no: Ş – 247, 248; A – 1673; M – 866.

Ş – 247: İbn Munâdî – Ubeydullah b. Ömer – Yûsuf b. Ya'kûb b. Mâcişûn – Sâlih
b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf – Babası – Dedesi.

248: İsa b. Ahmed – Yezîd – İbrahim b. Sa'd – Babası – Dedesi.

247 وحدثنا ابن المنادي نا عبيد الله بن عمر نا يوسف بن يعقوب بن الماجشون أخبرني صالح بن إبراهيم بن عبدالرحمن بن عوف عن أبيه عن جده قال بينا أنا واقف في الصف يوم بدر نظرت فإذا غلامين من الأنصار حديثه أسنانهما وددت أني كنت بين أضلع منهما فغمزني أحدهما فقال لي يا عم هل تعرف أبا جهل قلت نعم وما حاجتك إليه يا ابن عم أخبرت أنه سب رسول الله صلى الله عليه و سلم فوالذي نفسي لئن رأيته لا يفارق سوادي سواده حتى يموت الأعجل منا ثم غمزني الآخر فقال لي مثلها قال فلم ننشب أن رأيت أبا جهل يورل في الناس قال فقلت لهما هذا صاحبكما الذي تسألان عنه قال فابتدراه بسيفهما فضرباه حتى قتلاه ثم انصرفا إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم فأخبراه و قال كل واحد منهما أنا قتلته فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم هل مسحتما سيفكما فنظر الى سيفيهما فقال كلاكما قتله قال وقضى بسلبه لمعاذ بن عمرو بن الجموح و هما معاذ بن عمرو بن الجموح و معاذ بن عفراء.

¹ İbn Hacer, *Takrib*, s. 326.

248 وحديثنا عيسى بن أحمد انا يزيد انا إبراهيم بن سعد عن أبيه عن جده عن عبدالرحمن بن عوف قال إني لفي الصف يوم بدر فالتفت عن يميني وعن شمالي فإذا غلامين حديثين قال فكرهت مكانهما فقال أحدهما سرا من صاحبي ما عمي أرني أبا جهل بن هشام قال قلت وما تريد منه قال إني جعلت لله علي إن رأيت أنه أقتله قال فما سرني مكانهما غيرهما قال قلت هو ذاك فأشرت لهما إليه قال فابتدراه كأنهما صقران وهما ابنا عفراء حتى جزراه.

A – 1673: Ebû Seleme Yûsuf b. Ya’kûb b. Mâcişûn – Sâlih b. İbrahim b.

Abdurrahman b. Avf – Babası – Dedesi Abdurrahman b. Avf.

1673 حدثنا أبو سلمة يوسف بن يعقوب الماجشون عن صالح بن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف عن أبيه عن جده عبد الرحمن بن عوف أنه قال إني لواقف يوم بدر في الصف نظرت عن يميني و عن شمالي فإذا أنا بين غلامين من الأنصار حديثا أسنانهما تمنيت لو كنت بين أضلع منهما فغمزني أحدهما فقال يا عم هل تعرف أبا جهل قال قلت نعم وما حاجتك إليه يا ابن أخي قال بلغني أنه سب رسول الله صلى الله عليه و سلم والذي نفسي بيده لو رأيت لم يفارق سوادي سواده حتى يموت الأعجل منا قال فغمزني الآخر فقال لي مثلها قال فتعجبت لذلك قال فلم أنشب أن نظرت إلى أبي جهل يحول في الناس فقلت لهما ألا تريان هذا صاحبكما الذي تسألان عنه فابتدراه فاستقبلهما فضرباه حتى قتلاه ثم انصرفا إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم فأخبراه فقال أيكما قتله فقال كل واحد منهما أنا قتلته قال هل مسحتما سيفيكما قالا لا فنظر رسول الله صلى الله عليه و سلم في السيفين فقال كلاكما قتله و قضى بسلبه لمعاذ بن عمرو بن الجموح و هما معاذ بن عمرو بن الجموح و معاذ بن عفراء.

M – 866: Bişr b. Velîd ve Ubeydullah b. Umer el-Kavârîrî ve Süreyc b. Yunus –

Yûsuf b. Ya’kûb b. Mâcişûn – Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf – Babası –

Abdurrahman b. Avf.

866 حدثنا بشر بن الوليد و عبيد الله بن عمر القواريري و سريح بن يونس قالوا : أخبرنا يوسف بن يعقوب الماجشون عن صالح بن إبراهيم عن أبيه : عن عبد الرحمن بن عوف قال : إني لواقف يوم بدر في الصف نظرت عن يميني وشمالي فإذا أنا بين غلامين حديثا أسنانهما من الأنصار فتمنيت أن أكون بين أضلع منهما فغمزني أحدهما فقال : يا عم هل تعرف أبا جهل ؟ قال : قلت : نعم وما حاجتك إليه يا ابن أخي ؟ قال : إني خبرت أنه يسب رسول الله صلى الله عليه و سلم والذي نفسي بيده لو رأيت لا يفارق سوادي سواده حتى يموت الأعجل قال : فتعجبت من ذلك فغمزني الآخر فقال لي مثلها فلم أنشب أن نظرت إلى أبي جهل يزول في الناس فقلت لهما : ألا تريان ؟ هذا صاحبكما الذي تسألان عنه فابتدراه فضرباه بسيفيهما حتى قتلاه ثم انصرفا إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم فأخبراه فقال : أيكما قتله ؟ قال كل واحد منهما : أنا قتلته قال : مسحتما سيفيكما ؟ قالا : لا فنظر في السيفين قال : كلاكما قتله فقضى بسلبه لمعاذ بن عمرو بن الجموح و اسم الآخر معاذ بن عفراء.

Tüm rivayetlerin metinleri lafızda farklı ama mana olarak bir birine benzemektedir sadece eş-Şâşî'nin 248 numaralı rivayet önceki rivayetin

sadeleştirilmiş şekli gibidir. İsnatların ilk ortak râvîsi Yusuf b. Ya'kûb b. Mâcişûn ve bu isnad sahihtir.

9) H.no: Ş – 252; A – 1659.

Ş – 252: İsa b. Ahmed el-Askalânî – Yezîd – Hişâm ed-Destuvâî – Yahya b. Ebû Kesîr – İbrahim b. Abdullah b. Kâriz – Babası – Abdurrahman b. Avf.

252 حدثنا عيسى بن أحمد العسقلاني نا يزيد نا هشام الدستوائي عن يحيى بن أبي كثير عن إبراهيم بن عبدالله بن قارظ أن أباه حدثه أنه دخل على عبدالرحمن بن عوف يعوده فقال له عبدالرحمن وصلتك رحم سمعت رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يقول قال الله تعالى أنا الرحمن وهي الرحم شققت لها من اسمي فمن وصلها وصلته و من قطعها قطعته أو قال من بيتها أبتة.

A – 1659: Yezîd b. Harun – Hişâm ed-Destuvâî – Yahya b. Ebû Kesîr – İbrahim b. Abdullah b. Kâriz – Babası – Abdurrahman b. Avf.

1659 حدثنا يزيد بن هارون أخبرنا هشام الدستوائي عن يحيى بن أبي كثير عن إبراهيم بن عبدالله بن قارظ أن أباه حدثه أنه دخل على عبدالرحمن بن عوف و هو مريض فقال له عبدالرحمن وصلتك رحم إن النبي صلى الله عليه وسلم قال قال الله عز و جل أنا الرحمن خلقت الرحم و شققت لها من اسمي فمن يصلها أصله و من يقطعها أقطعها فأبتة أو قال من بيتها أبتة.

İki rivayetin isnadı aynı ve metinde bazı farklılıklar varsa mana değiştirecek kadar değil. Ahmed b. Hanbel'in rivayeti dil açısından daha iyidir. İsnad 'sahih li ğayrihi'dir. Buradaki sorun İbrahim b. Abdullah ve Abdurrahman b. Avf arası: Bu rivayetlerde babası zikr edilmişse bazı rivayetlerde akrabası bazılarda ise ismi zikr edilmeyen kişi geçiyor¹.

10) H.no: Ş – 254, 255; A – 1657; M – 860, 861.

Ş – 254: İbn Munâdî – Ubeydullah b. Ömer – Sufyân b. Uyeyne – Amr b. Dînâr – Becâle.

255: Ali b. Abdulaziz – Ebû Ubeyd Kâsim b. Selâm – Sufyân b. Uyeyne – Amr b. Dînâr – Becâle.

¹ Ed-Dârekutnî, *İlel*, IV/295, 296.

254 حدثنا ابن المنادي نا عبيدالله بن عمر نا سفيان بن عيينة عن عمرو بن دينار سمع بجالة يحدث جابر بن زيد قال كنت كاتباً لجزري بن معلوية عم الأحنف بن قيس فأتانا كتاب عمر بن الخطاب قبل موته بسنة أن اقتلوا كل ساحر وساحرة و فرقوا بين كل محرم وحرمة في كتاب الله قال أبو سعيد وربما قال كل ساحر وساحرة وانهوهم عن الزممة قال فقتلنا ثلاث سواحر وجعلنا نفرق بين الرجل وحرمة في كتاب الله قال وضع جزري طعاما كثيرا واعترض السيف على فحذه ودعا المجوس فأكلوا بغير زممة و ألقوا وقر بغل أو بغلين من ورق قال وكان عمر لا يأخذ من المجوس الجزية حتى شهد عبدالرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و على آله وسلم أخذ من مجوس هجر.

255 أخبرنا علي بن عبدالعزيز انا أبو عبيد القاسم بن سلام نا سفيان بن عيينة عن عمرو سمع بجالة يقول كنت كاتباً لجزري بن معلوية عم الأحنف بن قيس فأتانا كتاب عمر قبل موته بسنة أن اقتلوا كل ساحر و فرقوا بين كل ذي محرم من المجوس وانهوهم من الزممة قال قتلنا ثلاث سواحر وجعلنا نفرق بين الرجل وبين حرمة في كتاب الله وضع طعاما كثيرا ودعا المجوس وألقوا وقر بغل أو بغلين من ورق عرض السيف على فحذه فأكلوا بغير زممة قال ولم يكن عمر أخذ الجزية من المجوس حتى شهد عنده عبدالرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و على آله وسلم أخذها من مجوس هجر.

A – 1657: Sufyân – Amr – Becâle.

1657 حدثنا سفيان عن عمرو سمع بحالتيقول كنت كاتباً لجزء بن معلوية عم الأحنف بن قيس فأتانا كتاب عمر قبل موته بسنة أن اقتلوا كل ساحر و ربما قال سفيان و ساحرة و فرقوا بين كل ذي محرم من المجوس وانهوهم من الزممة فقتلنا ثلاثة سواحر وجعلنا نفرق بين الرجل وبين حرمة في كتاب الله وضع جزء طعاما كثيرا و عرض السيف على فحذه ودعا المجوس وألقوا وقر بغل أو بغلين من ورق و أكلوا من غير زممة ولم يكن عمر أخذ و ربما قال سفيان قبل الجزية من المجوس حتى شهد عنده عبدالرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و على آله وسلم أخذها من مجوس هجر و قال أبي قال سفيان حج بجالة مع مصعب سنة سبعين.

M – 860: Ebû Hayseme – Sufyân – Amr b. Dînâr – Becâle.

861: Ïshak b. Ebî Ïsrail – Sufyân – Amr b. Dînâr – Becâle.

860 حدثنا أبو خيثمة حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو سمع بحالة قال : كنت كاتباً لجزء بن معلوية عم الأحنف : فأتانا كتاب عمر قبل موته بسنة يقول : اقتلوا كل ساحر و فرقوا بين كل ذي محرم من المجوس وانهوهم عن الزممة فقتلنا ثلاث سواحر وجعلنا نفرق بين الرجل وحرمة في كتاب الله وضع طعاما كثيرا ودعا المجوس و عرض السيف على فحذه وألقوا وقر بغل أو بغلين من ورق وأكلوا بغير زممة ولم يكن عمر أخذ الجزية من المجوس حتى أخبره عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و سلم أخذها من مجوس هجر.

861 حدثنا إسحاق بن أبي إسرائيل حدثنا سفيان عن عمرو بن دينار قال : سمعت بجالة يحدث أبا الشعثاء و عمرو بن أوس عام حد مصعب بن الزبير وهو إلى جنب درج زمزم : كنت كاتباً لجزء بن معلوية عم الأحنف فأتاه عمر قبل موته بسنة : اقتلوا كل ساحر و فرقوا بين كل ذي محرم من المجوس وانهوهم عن الزممة قال : فقتلنا ثلاث سواحر وجعلنا نفرق بين المرأة وحرمتها في كتاب الله وضع طعاما كبيرا فدعا المجوس و عرض السيف على فحذه فألقوا وقر بغل أو بغلين من ورق وأكلوا بغير

زمزمة قال : ولم يكن عمر أخذ الجزية من المجوس حتى أخبره عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و سلم أخذها من مجوس هجر .

Tüm rivayetlerin metni hemen hemen aynıdır. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde Sufyân'ın Becâle Mus'ab ile ne zaman hac ettiği açıklaması var. El-Mavsılî 861 numaralı rivayetinde bu olay daha geniş şekilde anlatılıyor. Ortak isnad – Sufyân'la başlanıyor ve bu isnad sahihtir.

11) H.no: Ş – 257, 258, 259; T – 222; A – 1685; M – 862.

Ş – 257: İsa b. Ahmed – Mus'ab – Mâlik – Cafer b. Muhammed – Babası.

258: Ebû Müslim – Ebû 'Asım – Cafer b. Muhammed – Babası.

259: Hanbel b. İshak b. Hanbel – Ebû Nu'aym – Sufyân – Cafer b. Muhammed – Babası.

257 حدثنا عيسى بن أحمد نا مصعب حدثني مالك عن جعفر بن محمد عن أبيه أن عمر بن الخطاب رضي الله عنه ذكر المجوس فقال ما أدري كيف أصنع في أمرهم فقال عبد الرحمن بن عوف أشهد لسمعت رسول الله صلى الله عليه و على آله وسلم يقول سنوا بهم سنة أهل الكتاب .

258 حدثنا أبو مسلم نا أبو عاصم عن جعفر بن محمد حدثني أبي قال قال عمر ما أدري ما أصنع بالمجوس فقام عبدالرحمن قائما قال سمعت النبي صلى الله عليه و على آله و سلم و سئل عنهم قال سنتهم سنة أهل الكتاب .

259 حدثنا حنبل بن إسحاق بن حنبل نا أبو نعيم نا سفيان عن جعفر بن محمد عن أبيه قال سأل عمر عبدالرحمن عن المجوس فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه و على آله وسلم يقول سنوا بهم سنة أهل الكتاب .

T – 222: Sufyân b. Uyeyna – Amr b. Dînâr – Becâle.

222 حدثنا أبو داود ، قال : حدثنا سفيان بن عيينة ، عن عمرو بن دينار ، عن بجالة ، قال : لم يأخذ عمر الجزية من المجوس حتى شهد عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه و سلم أخذها من مجوس هجر .

A – 1685: Abdurazzâk – İbn Cüreyc – Amr b. Dînâr – Becâle.

1685 حدثنا عبد الرزاق أنبأنا ابن جريج أخبرني عمرو بن دينار عن بجالة التميمي قال لم يرد عمر أن يأخذ الجزية من المجوس حتى شهد عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و سلم أخذها من مجوس هجر .

M – 862: Ya'kûb b. İbrahim – Ebû 'Asım – Cafer b. Muhammed – Babası.

862 حدثنا يعقوب بن إبراهيم حدثنا أبو عاصم عن جعفر بن محمد عن أبيه قال : قال عمر بن الخطاب : كيف أصنع في المجوس ؟ قال : فقام عبد الرحمن بن عوف قائما فقال : سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم وسئل عنهم فقال : سنتهم سنة أهل الكتاب .

Tayâlisî ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetleri aynı ve Hz Peygamberimizin yaptığı fiilini anlatmakta, isnadları da benzemekte, aslında bu yukarıda geçen 1657 numaralı rivayetin bir parçasıdır. Eş-Şâşî'nin 258 numaralı rivayet ve Mavsîlî'nin rivayeti isnad ve metin açısından aynı ve buradaki sünnet mastar şekilde. Eş-Şâşî'nin 257 numaralı ve 259 numaralı rivayetlerin metinleri aynı buradaki sünnet emir şeklindedir. Tayâlisî ve Ahmed b. Hanbel'in isnadları sahih, diğer tüm isnadlar sorunlu, buradaki sorun Ebû 'Asım – Cafer b. Muhammed – Babası – Abdurrahman b. Avf zincirin kopukluğundadır¹.

12) H.no: Ş – 263; M – 868.

Ş – 263: İbn Ebû Hayseme – Babası – Osman b. Umer – Abdülaziz b. Ebû Revâd – Tâif'ten bir kişi – Geylân b. Şerahbil – Abdurrahman b. Avf.

263 و أخبرنا ابن أبي خيشمة نا أبي نا عثمان بن عمر عن عبد العزيز بن أبي رواد حدثني رجل من أهل الطائف عن غيلان بن شرحبيل عن عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم قال لا يغلبنكم الأعراب على اسم صلاتكم فإن الله قال {ومن بعد صلاة العشاء ثلاث عورات لكم} و إن الأعراب يسميها العتمة و إن عتمة الإبل للحلاب .

M – 868: Ebû Hayseme – Osman b. Umer – Abdülaziz b. Ebû Revâd – Tâif'ten bir kişi – Geylân b. Şerahbil – Abdurrahman b. Avf.

868 حدثنا أبو خيشمة حدثنا عثمان بن عمر عن عبد العزيز بن أبي رواد حدثنا رجل من أهل الطائف عن غيلان بن شرحبيل عن عبد الرحمن بن عوف أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال : لا تغلبنكم الأعراب على اسم صلاتكم فإن الله قال : {ومن بعد صلاة العشاء ثلاث عورات لكم} والأعراب تسميها العتمة و إن العتمة الإبل للحلاب .

İsnad ve metin aynı bazı harflerde farklıklar var. İsnad sadece bu şekilde diğer varyasyonlar yok ve sorunludur.

¹ Ed-Dârekutnî, *İlel*, IV/299.

Karşılaştırmanın neticesinde bu sonuçlara vardık:

Eş-Şâfi'nin Müsnedinde yer alan Abdurrahman b. Avf Müsnedi toplam 33 hadis olup bunlardan 12 konuda 21 hadisin benzeyen şahidleri diğer 3 Müsned'den çıkmıştı: Tayâlisî'nin Müsnedinde 3 konuda 3 metinde ve 2 isnadda, Ahmed b. Hanbel Müsnedinde 11 konuda 22 metin ve 15 isnadda, el-Mavsılî Müsnedinde 11 konuda 18 metin ve 16 isnadda.

Metin ve isnad açısından eş-Şâfi'nin Müsned'ine en yakın müsned el-Mavsılî'nin Müsnedidir. Yakın dönemde yaşamaları, hatta bazen aynı hocalardan hadis dinlemeleri bu yakınlığın en önemli sebeplerindendir. Tayâlisî ve Ahmed b. Hanbel Müsnedleri gerek dil gerek olayı anlatma açısından daha farklıdır ve bir birine daha yakındır. Ahmed b. Hanbel'in yeğeni ve öğrencisi olan Hanbel b. İshâk b. Hanbel, Ebû Ali eş-Şeybânî (ö.273) eş-Şâfi'nin hocası olsa bile eş-Şâfi'nin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden doğrudan hadis aldığını söylemek mümkün değil. Ama eş-Şâfi'nin ve el-Mavsılî'nin kaynaklarının yakın olduğundan söz edebiliriz. Örnek olarak ortak kaynaklarından olan Bağdâd muhaddisi Züheyr b. Harb Ebû Hayseme en-Nesâî'yi göstermek mümkündür, fakat eş-Şâfi hadisleri onun oğlu Ahmed b. Züheyr vasıtasıyla almıştır¹.

---

¹ Ez-Zehabî, *Tezkiret 'ül-huffâz*, II/19.

2.4. Semâ ve edâ lafızları

Hadislerin sened zincirinde yer alan râvîlerin, o hadisi şeyhlerinden ne şekilde aldıklarını belirtmeleri yani semâ ve edâ lafızlarını kullanmaları hadis ilminin en önemli konularından birini teşkil etmektedir. Raviler, ‘tahammülü’l-hadis’ adı da verilen bu rivâyet şekillerini özel ifadeler kullanarak belirtirler. eş-Şâî de, Müsnedindeki hadisleri şeyhlerinden ne şekilde aldığını hadisin senedinde belirtmiştir ve şu ifadeleri kullanmıştır:

1) Ahberanâ

Sözlükte ‘bize haber verdi’ demektir. Râvînin hadisi hangi rivayet metoduyla aldığını göstermekte ve onu şeyhine nisbet etmekte kullanılır. Ahberanâ lafzı daha çok, hadis rivayet metotlarının en sağlamı olan ve şeyh ile öğrencinin bir araya gelmesiyle rivayeti ifade eden semâ’ yoluyla rivayette kullanılan üçüncü lafızdır. Bununla birlikte aynı tabir, zamanla semâ’ yoluyla hadis rivayetinde kullanılmakla kalmamış, diğer hadis rivayet metotlarının hemen hepsiyle rivayette de kullanılan bir edâ lafzı haline gelmiştir. Bazı görüşlere göre Ahberanâ lafzı haddesenâ lafzının altındadır¹

Eş-Şâî Müsnedinde rivayet zincirinde 22 yerde bu lafzı kullanmıştır².

2) Haddesenâ

Râvînin şeyhten aldığı hadisleri rivâyet ederken kullandığı tabirlerden biri olup, ‘bize nakletti, rivâyet etti’ manasına gelir. Bu lafzın yalnızca semâ yoluyla alınan hadislerin edası sırasında kullanılması gerektiği görüşünde olanlarla birlikte, arz,

---

¹ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, s. 114-117.

² eş-Şâî, *Müsned*, H.n. 175, 176, 186, 255, 263, 290, 401, 402, 434, 511, 683, 715, 1022, 1062, 1187, 1331, 1359, 1361, 1368, 1501, 1519, 1520.

münâvele, icâzet ve kitâbet yollarıyla alınan hadislerin rivâyetinde de kullanılmasını uygun görenler olmuştur¹.

eş-Şâî, Müsnedinde bulunan hadislerin neredeyse tamamını ‘haddesenâ’ kalıbıyla rivâyet etmiştir. Bununla birlikte 10 yerde bu tabirin kısaltılması olan ن /nâ’yi² ve bir yerde ث /‘senâ’yi³ kullanmıştır.

3) Haddesenî

Sözlük yönünden ‘bana tahdis etti’ manasına haddesena lafzının müfred zamiriyle gelen şeklidir ve eda lafızlarındandır. Bu lafzın, daha çok ravinin şeyhten tek başına işittiği hadislerin edasında kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte hadis imamlarının kitaplarında en çok haddesena kullanılırken arada bir haddesenî denilmesi, ikisi arasında bir fark olduğunu gösterir. Aynı zamanda her muhaddis, belli bir yolla rivayet ettiği hadisleri eda ederken çok kere başka muhaddislerden ayrı eda lafızları kullanır. Bu itibarla haddesenî lafzının hadis alimleri arasında kullanıldığı zaman ne anlam verdiğini söylemek güçtür⁴.

eş-Şâî Müsnedinde 17 yerde bu lafzı kullanmıştır⁵.

4) Kâle

‘Dedi ki, dedi’ manasına gelen bir edâ sigasıdır. Bu lafzın, öğrencinin hocası ile mülâkatına işâret edip etmediği konusunda ihtilaf vardır. Nitekim bazı muhaddisler

---

¹ Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, s. 107.

² eş-Şâî, *Müsned*, H.n. 23, 25, 26, 62, 125, 497, 552, 619, 1011, 1132.

³ eş-Şâî, *Müsned*, H.n. 9/1533.

⁴ Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, s. 108-109.

⁵ eş-Şâî, *Müsned*, H.n. 34, 40, 41, 53, 88, 216, 227, 243, 391, 643, 901, 985, 987, 1149, 1235, 1257, 1374.

bu lafzı semâ yoluyla alınan hadîslerin rivâyetinde kullanmışlardır. Diğer taraftan onu ‘haddesenâ’ ile eşit görenler de vardır¹.

eş-Şâşî, Müsnedinde sadece bir hadiste hocasından rivâyette ‘kâle’ edâ sigasını kullanmıştır².

5) Kara’tu ‘ale

Kırâ’at ale’-şeyh (şeyhe okuma) terim olarak arz ale’ş-şeyh şeklinde de kullanılır ve hadis rivayet metotlarından birine denir. Kısaca râvînin elinde bulunan hadisleri şeyhe okumasından ibarettir. Uygulaması şöyledir: ravi, şeyhin rivayet hakkını elinde bulundurduğu hadisleri ezberinden veya şeyhe ait olan kitaptan okur. Şeyh, ya ezberinden ya da yazılı metninden kendisine okunan hadisleri dinler, takip eder. Hata olursa düzeltir. Böylece uygulanan okuma işi tamamlanınca okunan hadisler öğrenci tarafından rivayet edilmiş olur. Aynı manada arz-ı kırâ’at, arz-ı semâ tabirleri de kullanılmıştır³.

eş-Şâşî’nin Müsnedinde bu lafız sadece bir yerde geçer⁴

---

¹ Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, s. 176.

² eş-Şâşî, *Müsned*, H.n. 748

³ Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, s. 22-28, 178-179.

⁴ eş-Şâşî, *Müsned*, H.n. 35.

Netice

‘eş-Şâşî ve Müsnedi’ isimli çalışmamız neticesinde şu sonuçlara ulaştık:

Yaşadığı zaman, bölgenin en büyük hadis âlimlerinden birisi kabul edilen el-Heyssem b. Küleyb eş-Şâşî, zengin hadis literatürün diğer toplumlara ve bölgelere yayılmasına büyük katkılarda bulunan önemli bir hadisçidir. Bugün elimizde bulunan Müsnedinden bir parçası olan eser, İslâm dinin değerlerini, Hz. Hz Peygamberimizin Sünnetini İslâmi yeni kabul eden topraklara taşıyan bir eserdir. Bununla birlikte bu eserin dışında, el-Heyssem b. Küleyb eş-Şâşî diğer hadis âlimlerin eserlerini rivayet ettiği bilinmektedir.

Bugün elimizde bulunan Müsned, eş-Şâşî’nin rivayet etmiş olduğu hadislerin az bir kısmını ihtiva etmektedir. Eserde toplam 1544 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin arasında ‘sahih’, ‘hasan’, ‘isnadı zayıf’ hatta ‘münker’ kabul edilen rivayetlere de rastlanmaktadır. Ayrıca, onun Müsnedinde bunların dışında sened ve metin açısından farklı kategorilerde değerlendirilen hadisler de yer almaktadır.

Müellif eserde bulunan hadislerin tamamına yakını ‘haddesenâ’/ahberanâ edâ siğasıyla rivayet etmiştir. Sadece bir hadiste ‘kâle’, siğasını kullanmıştır. Bu da bize Müsned’in, rivâyet edildiği zamanda Hadis İlmin en zirveye ulaştığını ve artık hadislerin aktarılmasında şeyh – talebeler halkası vasıtasıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Aynı zamanda edâ ve tahammül formüllerinin en kuvvetlisi kabul edilen ‘semâ’ yoluyla nakledildiğini ve onun Müsnedindeki hadisleri şeyhlerinden bizzat duyarak aldığını göstermektedir.

Eser, özellikle 20 ismi geçen sahabeye ait rivayetleri toplu olarak bir arada görmek isteyenler için büyük kolaylık sağlamaktadır.

Sonuç itibariyle, birçok güvenilir hadis âlimi tarafından ‘sika’ kabul edilen ve hakkında cerh edici nitelikte fazla bir bilgiye rastlayamadığımız el-Heysen b. Küleyb eş-Şâş’inin Hadis İlminde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yine tetkik ettiğimiz ve ilgili bölümlerde de açıkladığımız kadarıyla onun Müsned’i bölge ve zaman için yerini almış önemli bir eserdir.

BİBLİYOGRAFYA

1. **Ahmed b. Hanbel**, *el-Müsned* I-L, thk. Heyet, er-Risâle, Beyrut-1999.
2. **el-Bağavî**, Hüseyin b. Mes'ûd, *el-Envâr fî şemâili'n-nebi'il-muhtar*, thk. İbrahim el-Ya'kûbî, Beyrut-1989.
3. **Baranov**, Harlampiy Karpoviç, *Russko-Arabskiy Slovar'*, Kamalak, Taşkent-1994.
4. **Barthold**, Vasiliy Vladimiroviç, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, İstanbul-1981.
5. **Buhârî**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh* I-VIII, İstanbul-1981.
6. **ed-Dârekutnî**, Ali b. Ömer, *İlel* I-XVI, thk ve hadis tahriri Mehfûzurrahman Zeynullah, er-Riyad-1985.
7. **Dâvudî**, Şemseddin Muhammed b. Ali, *Tabakâtü'l-müfessirîn* thk Ali Muhammed Ömer, Mektebe Vehbe, Kâhire-t.y.
8. **Dülber**, Hatice, *İbn Kuteybe ve Hadis Anlayışı* yayınlanmamış doktora tezi Ankara üniversitesi, Ankara-2008
9. **el-Curcânî**, Abdullah b. 'Udî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl* I-IX, thk. 'Adil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avviz, Dâru'l-kütübi'l-ilmiiyye, Beyrut-1997.
10. **Çakan**, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul-1989, 2. baskı.
11. ...., *Hadis Usulü*, MÜİFVY, İstanbul-2008, 17. Baskı.
12. **Çakın**, Kamil, *'Buhârî'nin Mürcie ile İman Konusunda Tartışması'*, AÜİFD, Cilt: XXXII, Ankara-1992.
13. **Ebû Davud**, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani, *es-Sünen*, İstanbul-1981.

14. **el-Gevrî**, Seyyid Abdülmecîd, *Mu'cemü'l-mustalahâti'l-hadisiyye*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut-2007.
15. **el-Hamevî**, Şihâbuddin Yakut b. Abdullah er-Rumî el-Bagdadî, *Mu'cemü'l-büldân* I-V, Dâru Sâdir, Beyrut-t.y.
16. **el-Hatîb**, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Bağdadi, *el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye*, thk. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut-1986.
17. ...., *Târîhu Bağdad ve medîneti's-selâm* I-XVI, thk. Dr. Beşâr 'Evâd Merûf, Dâru'l-garbi'l-islâmî, Beyrut-2002.
18. **el-Hazrecî**, Ahmed b. Abdullah el-Yemenî, *Hulâsatü Tehzîbi'l-Kemâl*, thk Abdülfettâh Ebû Gudde, Beyrut-1416.
19. **İbnü'l-Cevzî**, Abdurrahman b. Ali, *el-Muntazam fî târîhi'l-mülûk ve'l-ümem* I-X, Dâru Sâdir, Beyrut-1358.
20. **İbn Ebî Hatim** er-Râzî, *Kitâbü'l-cerh ve't-ta'dîl* I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut t.y.
21. **İbn Ebî Ya'lâ**, Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Muhammed el-Hanbelî, *Tabakâtü'l-hanâbile* I-II, thk Muhammed Hâmid el-Fikkî, Dâru'l-ma'rife 1952.
22. **İbnü'l-Esîr**, Mecduddin Ebü's-Saâdât el-Mübarek b. Muhammed, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadis ve'l-eser* I-II, thk. Halil Me'mun Şiha, Dâru'l-ma'rife, Beyrut-2009, 2. Baskı.
23. **İbnü'l-Esîr**, İzzeddin Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezeri, *Usdu'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahabe* I-VII, Kahire-1970.
24. **İbn Hacer**, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* I-XIII, thk. Muhibbuddin el-Hatib, el-Mektebetü's-selefiyye, Kahire-1407, 3. baskı.
25. ...., *Lisânü'l-Mîzân* I-XI, Dâru ihyâ'it-türâsil-'arabî, Beyrut-2001, 2. Baskı.

26. ...., *Tefsîrû'l-müntebih bi Tehrîri'l-müştebih*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr, el-Mektabetü'l-ilmîyye, Beyrut t.y.
27. ...., *Tehzîbü't-Tehzîb* I-XII, Dâru Sâdır, Beyrut 1968.
28. **İbn Hallikân**, Ahmed b. Muhammed, *Vefeyâtü'l-a'yân* I-VI, thk Muhammed Muhîddin Abdülhamid, Kahire-1948.
29. **İbn Hibbân**, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Bustî, *Kitâbü's-Sikât* I-IX, thk. Dr. Muhammed Abdulmu'idhan, Hyderabad-1973. 1. Baskı.
30. **İbn Hişam**, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Siretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Seka, İbrahim el-Ebyârî, Abdulhafîz Şelebi, Kahire-1955, 2. Baskı
31. **İbn Hurdâzbih**, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, Shamela_3.24_11.
32. **İbnu 'Asâkir**, Ebü'l-Kâsim Ali b. Hasan, *Târîhu Dimaşk* I-LXXX (LXXIVcilt+VI fihrist) thk. Amr b. Gerâmata el-Amrî, Dâru'l-fikri-1995.
33. **İbnü'l-İmâd**, Şihabuddin Abdulhay b. Ahmed, el-Hanbelî ed-Dimaşkî, *Şezerâtü'z-zeheb* I-X, thk. Abdülkâdir el-Arnaût, Mahmud el-Arnaût, Dâru İbn Kesîr, Dimaşk-Beyrut-1986.
34. **İbn Kesîr**, *el-Bidâye ve'n-nihâye* I-XIV, Kahire-1351.
35. **İbn Kuteybe**, *Garîbü'l-hadis*, I-III, thk. Dr Abdullah el-Cebûrî, Dâru İhyâü't-türâsi'l-arabî, Bağdad-1977.
36. ...., *Te'vilu muhtelifi'l-hadis*, Kahire-1966. (Türkçesi: M.Hayri Kirbaşoğlu, Hadis Müdafaası, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1979).
37. **İbn Mâkûlâ**, el-Emir el-Hafîz, Ali b. Hibatullah, *el-İkmâl* I-VII, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Yemenî, Hyderabad-1962.
38. **İbn Nokta**, Ebû Bekir Muhammed b. Abdulğanî el-Bağdâdî, *et-Takyîd li ma'rifeti ruvâti'l-esânîd*, thk Kemal Yusuf el-Hût, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye Beyrut-1408.

39. **İbnu's-Salâh**, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman, *'Ulûmü'l-Hadis (Mukaddime)*, Müessesetü'I-kütübi's-salafiyye. y.y.- 1350.
40. **el-İsbehânî**, Ebû Nuaym, *Ahbâru Asbahân*, Shamela_3.24_11
41. **Kehhâle**, Ömer Rıza, *Mu'cemü'l-müellifîn* I-XV, Matbaatü't-terakkî, Dimaşk-1961.
42. **Kettânî**, Muhammed b. Cafer, *er-Risâletü'l-müstatrafe (Hadis Literatürü)*, trc. Yusuf Özbek, İz Yayıncılık, İstanbul-1994.
43. **Kırbaçoğlu**, Mehmed Hayri, *İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara-1999.
44. **Koçyiğit**, Talat, *Hadis İstılahları*, AÜİF Yayınları, Ankara 1985, 2. Baskı.
45. ...., *Hadis Tarihi*, Ankara, 1981.
46. **Köksal**, Nilüfer, *Rusça Sözlük*, Engin Yayınevi, Ankara-2005.
47. **el-Mavsilî**, Ebû Ya'lâ, *Müsned* I-XVI, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru's-sakâfati'l-arabiyye, Dimaşk-1992.
48. **el-Mizzî**, Ebü'l-Heccâc Yusuf b. Zekî, *Tehzîbü'l-Kemâl* I-XXXV, thk Beşâr 'Evâd Me'rûf, Beyrut-1980.
49. **Müslim**, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccac, *es-Sahîh* I-V, thk. M. Fuad Abdülbaki, İstanbul-1981.
50. **Râmehurmuzî**, el-Hasen b. Abdurrahman, *el-Muhaddisu'l-fâsıl beyne'r-râvi ve'l-vâ'i*, thk. Muhammed Accac el-Hatîb, Dâru'l-fikri, Beyrut-1984, 3. Baskı.
51. **es-Sem'ânî**, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed, *el-Ensâb* I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut-1998.
52. **es-Safedî**, Salâhuddin Halil b. Aybek, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât* I-XXII, thk. Hellmut Ritter, Wiesbaden-(1962-1982).

53. **es-Suyûtî**, Celaleddin Abdurrahman b. Ebû Bekir, *Tabakâtü'l-huffâz*, thk. Ali Muhammed Ömer, Maktabe Vahbe, Kahire-1973.
54. ...., *Târîhü'l-hulafâ*, thk. Muhammed Muhîddin Abdülhumejd, Misr-1952.
55. **eş-Şâşî, el-Heysen b. Küleyb**, *Müsned* I-III, thk ve mukaddime Dr Mehfüzurrahman Zeynullah, Maktebetü'l-'ulûm ve'l-hikem, Medine-1992.
56. **Taberî**, Muhammed b. Cerîr *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* I-XI, Beyrut-1967.
57. **Tirmizî**, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen* I-V, İstanbul-1981.
58. ...., *eş-Şemâil*, thk Seyid Abbâs el-Celîmî, Beyrut-1412.
59. **Uğur**, Mücteba, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, T.D.V.Y., Ankara-1996.
60. **Yücel**, Ahmet, *Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, MÜİFVY, İstanbul-1996.
61. **Zehebî**, Şemseddin Muhammed b. Ahmed Ebû Abdullah, *el-'İber fî haberi men gaber* I-IV, thk. Muhammed es-Saîd b. Besyünî Zeglül, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye. Beyrut-1985.
62. ...., *el-Kâşif*, Cidde-1992.
63. ...., *Mizânü'l-i'tidâl fî nakdi'ricâl* I-IV, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, Dâru'l-kütübi'l-arabiyye, Kahire-1963, 1. Baskı.
64. ...., *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* I- XXIII, thk. Şuayb el-Arnaût, Hüseyin el-Esed, Müessesetü'r-risâle, Beyrut-1990, 7. Baskı.
65. ...., *Tezkiretü'l-huffâz* I-V, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut-t.y.
66. **ez-Ziriklî**, Hayreddin, *el-A'lâm* I-XI, Beyrut-1969, 3. Baskı.

ÖZET

EŞ-ŞAŞİ (Ö.335) VE MÜSNEDİ

Zhumabek AKHMETOV

Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bünyamin ERUL

Ankara – 2011, 92 Sayfa.

Bu çalışmada, el-Heysem b. Küleyb eş-Şaşı (ö.335) ve Müsnedi incelenmektedir. Giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümünde, eş-Şaşı dönemin tarihi, hayatı, hocaları, öğrencileri, hadis öğrenmek için yaptığı yolculuklar ve ilmi şahsiyeti üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise; Hadis edebiyatında müsnedler ve el-Heysem b. Küleyb eş-Şaşı'nın (ö.335) Müsnedi çeşitli yönlerden incelenmektedir. Müsnedin nüshası, Müsned üzerine yapılan çalışmalar ve ilmi değeri hakkında bilgi verilmekte; Müsnedde bulunan hadis çeşitleri, ve Müsnedin özellikleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: eş-Şaşı, müsned, hadis.

ABSTRACT

Ash-Shashi (d.d.335) And His Musnad

Zhumabek AKHMETOV

Master Thesis, Department Of Basic Islamic Sciences (Hadith)

Supervisor: Prof. Dr. Bunyamin ERUL

Ankara – 2011, 92 Pages.

In this study al-Haytham b. Kuleyb ash-Shashi (death date 335) and his Musnad are examined. It consists of Introduction and two chapters.

In the first chapter the time period during which ash-Shashi lived, biography of ash-Shashi, his teachers, students, journeys to learn hadith, and his scientific personality are mentioned.

In the second chapter musnads in hadith literature, and al-Haytham b. Kuleyb ash-Shashi's (death date 335) Musnads are examined from different aspects. The information about scripture of Musnad, researches on Musnad, and information about its scientific value are given. Hadith types that are found in Musnad and characteristics of Musnad are analyzed.

Key Words: ash-Shashi, musnad, hadith.